

J. MARTÍ i CLARÀ «Bepes»

SOM COM SOM

COL·LECCIÓ RECULLS

Josep Martí i Clarà «*Bepes*»

Som com som

Edicions Baix Empordà
Palafugell

*Un amor que mereix una vida,
que no se'n va i arrela en el cor,
és un amor de molta ferida
que dura i no es mor.*

*Fins que siguem on siguem,
serà un amor que tots aprendrem,
obert tot ell de bat a bat
com l'eternitat.*

BEPES

Amb el suport de l'Ajuntament de Palafrugell

Autor: Josep Martí i Clarà
© : Edicions Baix Empordà, S.A.

Dibuixos: Josep Martinell
Disseny de portada: Joan Aliu
Fotografies: Paco Dalmau i arxiu familiar de l'autor
Cap d'edició: Santi Massaguer

Promoció: Joaquim Turró
Impressió: Impremta Palé, S.A. - Clavé, 35-Palafrugell
Enquadernació: Monistrol - Barcelona

Primera edició: Abril del 1990
Dip. legal: GI-232-1990
I.S.B.N. 84-87501-01-X

COL·LECCIÓ RECULLS

Pròleg

Edicions Baix Empordà s'honora en editar el segon volum de la Col·lecció Reculls amb la recopilació d'una part de l'obra literària i poètica de Josep Martí i Clarà.

Les planes que segueixen són un testimoni viu d'un altre Palafrugell que amb un gran apassionament i una reiterada fidelitat «Bepes» va aconseguir mitificar. Hem seleccionat, d'entre una muntanya de papers mecanografiats pulcrament, els episodis més interessants i en fer-ho hem procurat diversificar el contingut per tal que el volum esdevingués essencialment una antologia de l'obra desenvolupada pel que durant anys fou el poeta i escriptor local més popular.

Encara queden molts documents inèdits de Josep Martí i Clarà que poden en un futur veure la llum. La mateixa acceptació del públic en marcarà aquesta necessitat. El que calia ara, al cap d'un any i mig de la seva mort, era publicar un llibre-testimoni que ens assegurés una doble finalitat: Retre homenatge a l'escriptor desaparegut i fomentar el coneixement de la seva literatura. Tanmateix els dos llibres anteriors, tot i el seu especial interès, no són prou per recollir tota una vida dedicada a escriure.

Si algun volum pot considerar-se en tota l'extensió de la paraula com a eminentment costumista és sens dubte aquest. Palafrugell, les seves peculiaritats i els més amagats secrets surten a la llum. Tota una època queda «en cançotets», com diria «Bepes», sota el prisma d'una ploma irrepetible.

Els dibuixos realitzats per Josep Martinell, per a aquesta edició, contribueixen d'una forma decisiva a potenciar el contingut i a emmarcar els escenaris dels fets tot donant-los una dimensió que ultrapassa el rodal.

També hem d'agrair les facilitats i l'ajut que ens han ofert els familiars de Josep Martí i Clarà a l'hora d'imprimir-lo, especialment a la seva vídua, Pepita Fuentes, al seu cunyat Lluís Girbal i al seu nebot Frederic Martí i Gich.

Per últim, l'aportació de l'Ajuntament per tal que la sortida del llibre coincideixi amb un seguit d'actes públics i populars per testimoniar l'estima de la Vila envers el qui fou el seu poeta més sol·licit, ens fa proclamar la nostra esperança en l'èxit d'aquesta edició.

Edicions Baix Empordà

EL NOSTRE BEPES

Recordar un amic traspassat porta a la memòria, gairebé sempre, anyorances i gaubances viscudes. Rememorar Bepes és també retre homenatge a un autèntic cavaller, un palafrugellenc de soc a rel, coneixador d'una època històrica de la qual en fou el seu primer divulgador. Aquest llibre que ara teniu a les mans és estrictament un acte de justícia que Palafrugell perpetua en un dels seus fills més il·lustres.

Josep Martí Clarà fou cronista, trobador i pregoner de la Vila. El cronista més preclar, el trobador més amatent, el pregoner més silent. Va ser un Guillem de Cabestany del segle XX.

En l'aspecte privat era una persona sumament atenta i cordial. Cal qualificar-lo d'autèntic senyor. Tot i no semblar-ho Bepes era una persona força tímida, potser excessivament reservat. Encara que quan es trobava en un ambient propici es podia transformar, esdevenint el centre d'atenció.

La seva vida va estar marcada políticament pels fets del 6 d'octubre del 34. Arran de la proclamació de l'Estat Català fou empresonat i aquesta experiència va marcar els seus anys posteriors. Amb la guerra civil es veié obligat a traslladar-se al front juntament amb altres palafrugellencs. Pateix de a prop la contesa fratricida i retorna desenganyat. A partir d'aleshores es desentent de qualsevol militància política i es refugia amb l'escriptura i la poesia i amb gairebé totes les activitats culturals que enalteixen la Vila.

Coneix a la que serà la seva dona, Pepita Fuentes, que té la seva perruqueria ben a prop del campanar inacabat. Després d'un noviatge curt contrauent matrimoni a l'església de la Parròquia a finals de l'any 1946.

Per raons de treball passa uns anys Badalona, Portugal i més tard vint-i-cinc anys a Barcelona. A la Ciutat Comptal és l'ànima de les Trobades anuals de palafrugellencs. La seva presència encomana als assistents l'esperit empor-

danés i les tertúlies i càntics finals es veuen marcats pel seu segell personal. És aquí que gràcies als bons auspicis d'un altre peix fregit, en Narcís Sendra, surt el primer llibre al carrer amb el nom de «Palafrugell, parada i fonda».

Torna a la Vila i sembla que preten recuperar el temps. Passa hores davant la màquina d'escriure emplenant folis i més folis. Articles, versos, cançons i crides prenen forma. No té un no per ningú. Els llibres es succeïxen però queden a la intimitat de casa seva.

L'any 1977 Josep Martí i Clarà pronunciava al saló del Teatre Victòria el pregó de les Festes de Primavera, un dels més encertats que s'han escoltat mai.

El segon llibre que veu la llum es editat per Xavier Amig sota el títol de «Una volta a la Muralla». En aquella ocasió el 23 d'octubre del 1982 se li va retre un calorós homenatge coincidint amb la sortida del volum. Durant el sopar que en va seguir fa un gran discurs entre irònic i emotiu on repasa el que ha estat la seva vida i acaba amb un cant d'amor a Palafrugell.

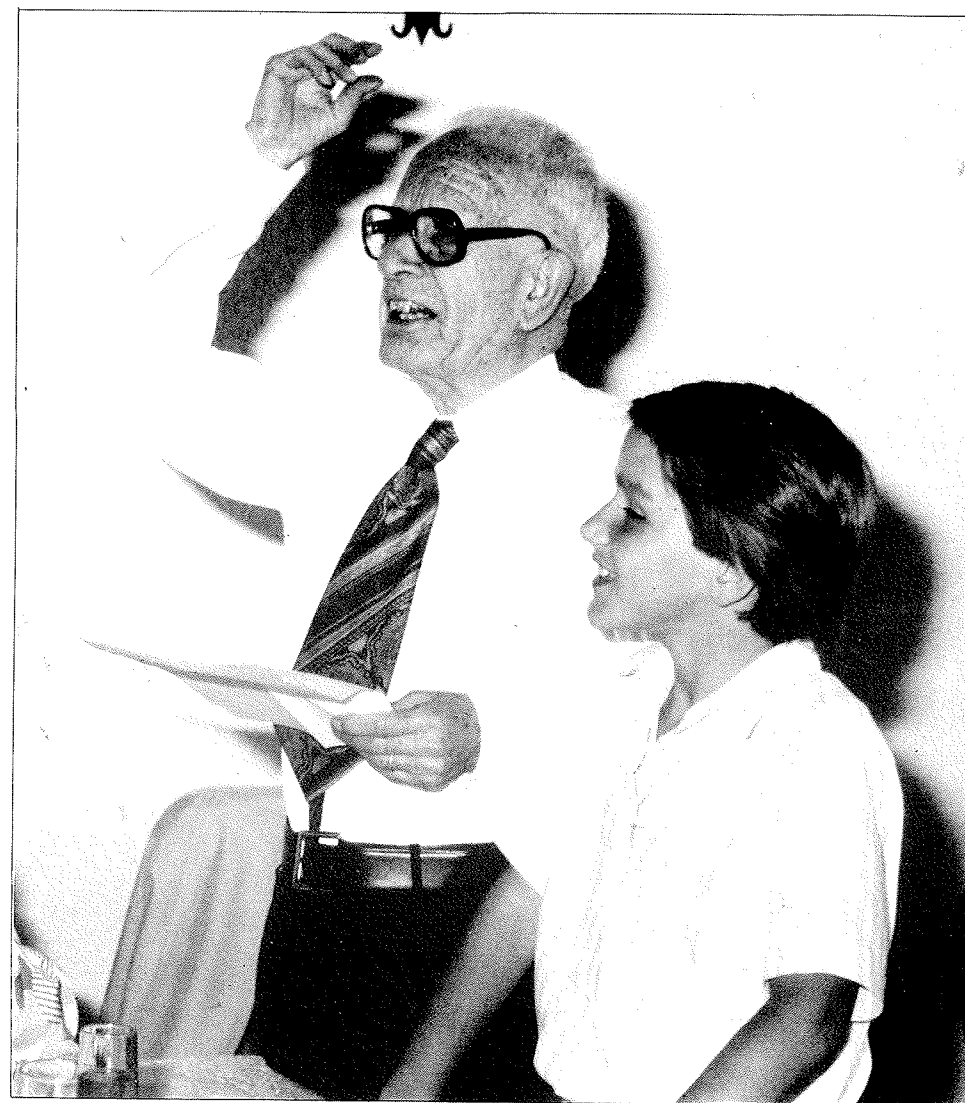
La mort de Bepes arribà un trist dia de finals d'octubre del 1988, quan ens disposàvem a commemorar el primer Mil·lenari de la Vila. La salut l'havia anat abandonat els darrers mesos.

L'amic, el poeta i el palafrugellenc de bé ens deixava, però la seva obra quedarà per sempre més.

RICARD VILADESAU
MODEST CUIXART

Molts anys abans que Josep Puig encarnés el cavaller de la trista figura, en una de les primeres Festes de Primavera, Bepes ja l'havia precedit en la desfilada del Carnaval de 1928.

La força poètica de Josep Martí es traslluïa a cada festa on ell hi era en un recital, pensat per l'ocasió, mil·limètric i escaient.

Un equip històric del Club de Futbol Palafrugell que guanyà importants guardons, a les files del qual Josep Martí i Clarà hi defensà els colors com a porter titular.

Superats els primers anys de la postguerra, l'escriptor palafrugellenc va contreure matrimoni amb Pepita Fuentes amb qui va compartir des de les hores la vida i l'afecció literària.

La màquina d'escriure va esdevenir des de ben jove el paisatge més habitual de Josep Martí i Clarà.

Aquesta fotografia fou presa al front d'Almagro durant la guerra civil on s'hi veuen un grup de combatents republicans, la majoria palafrugellencs i entre ells Bepes.

Durant els anys seixanta els palafrugellencs residents a Barcelona celebraven una convenció anual de la qual Bepes n'esdevingué l'ànima.

A la fotografia realitzada als estudis Casanovas de Palafrugell, Josep Martí i Clarà amb el seu germà Paulí, encara infants, abillats amb la indumentària de l'època.

En el decurs de la presentació de «Crònica d'un any» Bepes felicita al seu cunyat Lluís Girbal que acabava de fer lliurament a l'Ajuntament de la seva obra escultòrica. Era l'any 1984.

Els començaments... I els acabaments

Primer érem quatre gats i fèiem de pagesos i mariners, i la primera Vila era una vint-i-cinquena de cases voltades de muralles. Sembla que la Vila es feu, segons els que saben coses, fugint de Cipsela per mor dels pirates que llavors n'hi havia molts, i quan es fundà no es veia la mar d'enlloc. I com que els convilatans pensaven que hi havia la possibilitat d'anar a fer la Vila més lluny, heusací el secret que a la Vila no hi hagi cases de pedra.

Les muralles van durar fins que els tapers començaren a tirar torres a terra. Pels volts de 1761 ja trobem el matrimoni d'un tal senyor Feliu, jove tapier.

En 1795 tenim 2.470 habitants, 500 cases, i en 21 de les quals s'hi feien taps.

A començament de segle tenim una Germandat de tapers sota l'advocació de Nostra Senyora del Carme degut al fet que teníem la mar a quatre passes. Les barques sortien carregades de taps de Calella a la Fira de Beaucaire. I un temps, tothom fa taps. Els tapers arriben a tenir la seva Època d'Or l'any 80 que ja no la tindran mai més. Era el temps d'aquelles anades massives a les platges en les quals s'hi cantaven totes. La mar ens ha tirat sempre a la Vila. Es pot ben bé dir que sempre ens ha enlluernat, i encara hi ha gent que hi segueix enlluernada.

I, a petit pic, algú ja es comença a fer alguna «botiga» a les platges. A Llafranc, un temps, no hi havia res més que un rest de cases al davant la platja amb ombreres de pi on la gent hi parava la fresca.

A Calella ja s'hi comença a pescar i s'hi pescà molt de temps fins a la vinguda de la moneda forta. Ara no hi ha massa gent que hi pesqui.

Segons sembla, per Cipsela s'hi passejaren grecs i romans, però la Vila no s'ho ha agafat mai massa a la valenta tenir una tal ascendència.

Abans dels grecs i romans s'hi féu el dolmen de Can Mina d'Es Torrents. Indiscutiblement els qui el feren foren els primers estiuejants de la platja. Sí, s'han trobat vestigis prehistòrics a Sant Roc, al Crit, al Golfet, a Santa Margarida, a Vila-Seca i a Ermedàs, però la Vila segueix arronsant-se d'espatlles. Les coses de l'avior no ens han caigut mai massa bé. Potser ha estat

la influència de pensar amb els pirates. Eren massa bonics aquests rodals perquè la gent hi passés de llarg. O sigui, que ja fa molts anys que forasters ens venien a veure i, com s'ha dit, forasters de pes.

I avui ho segueixen fent.

Torna a passar temps, que mai acaba de passar, i Calella s'ha convertit en poble, com s'hi ha convertit Llafranc, Tamariu, Sant Roc i El Golfet.

Ara, a l'hivern solen ser pobles deshabitats, llevat de Calella i a algú que no es mou de Llafranc. És quan comença a fer bon temps que la majoria d'aquests pobles s'emplenen i a vegades vessen de gent que s'hi veu. A les platges ja no s'hi veuen xarxes esteses al sol, i pel bon temps són plenes de gent banyant-s'hi amb dones ensenyant baldufes a tot ensenyar. Un temps tot era mamellam, però darrerament ja només ensenyen baldufes les que les poden ensenyar.

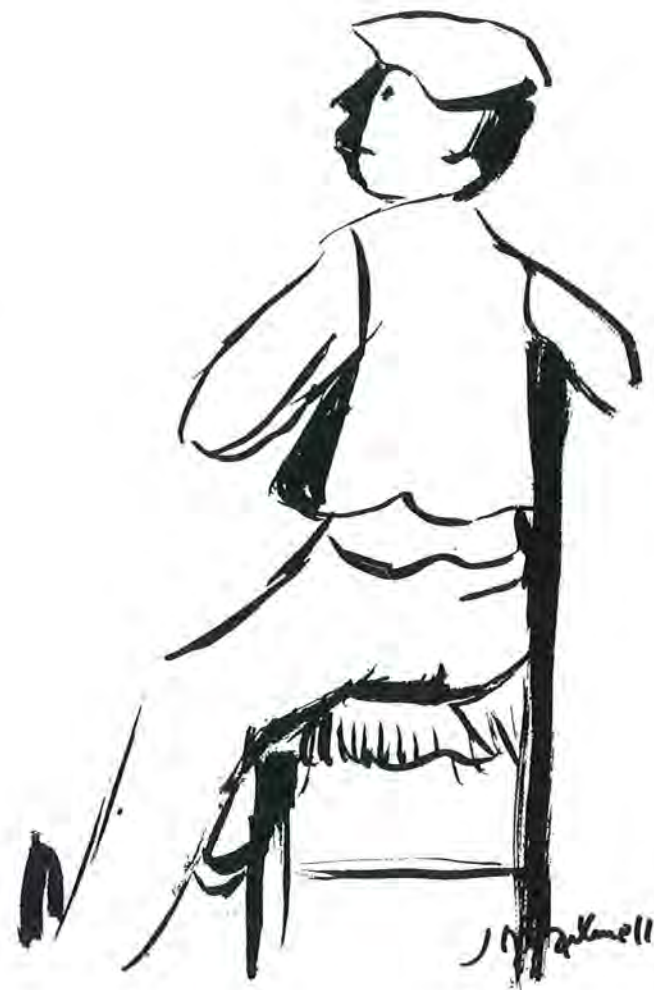
A Llafranc s'hi ha fet un Port contra l'opinió dels mariners, i els treballs són per tal de treure la sorra del Port perquè no es negui, i per ara, la sorra s'escampa platja avall.

A Calella i a Llafranc hi ha església. Allà on no n'hi ha és a Tamariu. La clerecia degué pensar, quan a Tamariu no hi havia gaire més d'una dotzena de cases, que fer-hi una església era una mala cosa. Ara sembla que la gent de Tamariu s'arregla amb una capella particular, però a la platja hi segueix faltant una església, sobretot avui que ja no hi ha aquella dotzena de cases del començament.

Quan el sol ho aplanava tot, per entrar a l'aigua s'ha de demanar permís, i hi ha elements que sembla que no dinen ja que se'ls veu parant el sol matí i tarda. Són els que van endarrera de parar-lo perquè arriben de països freds, i ja s'ha repetit que el sol d'aquí no té rival conegut. Aquest sol es va descobrir acabada la guerra del País i fou quan els paletes i manobres es convertiren en senyors paletes i senyors manobres. I aquest sol, per ara, ens ha fet molts favors. El dia que ens falli el sol, malament rai.

I a la Vila hi va entrar primer la ràdio i després la televisió. La ràdio encara es pot sentir treballant, i no és rar veure un pagès que l'escolta tot portant un tractor. Ara, la senyora televisió domina en moltes cases i, si es mira massa,

priva a la gent de fer coses. Els massa afeccionats a mirar-la ni llegeixen, ni compren diaris, ni llibres. I com que la senyora televisió passa pel·lícules a desdir, retransmet partits de futbol i de bàsquet, la gent televisiva no va ni al cinema, ni al teatre, ni als camps de futbol ni als de bàsquet. És a dir, no es mouen de casa. Resumint: Totes les masses piquen. Veiem difícil que res arribi a desbancar la senyora televisió. O a mi m'ho sembla.

La Vila, Vila balladora

A la Vila s'hi havia ballat molt, teníem gent balladora. Un temps disposàvem d'un floret de músics que enamorava, tocaven sovint, i és clar, la gent havia de ballar. Què volien que fes la gent quan sentia música!

De primer els balladors es movien al so de llancers i rigodons, de pilès i esquetis, de xotis i polques, i de valsos rodats. Després vingueren tangos i americanes, passos-dobles i fox-trots i valsos de Boston quan ja els americans s'havien posat de moda.

Ultra els balls setmanals al Fraternal i al Mercantil, llavors ben poques coses més hi havia, es comptava amb els de La Punxa i de Mont-ras. I amb tants balls la gent n'havia de saber per força de ballar.

A La Punxa s'hi anava per feina i, a més a més dels balls del temps hi havia tomes de rosquilles i garnatxa per tal que els balladors no perdessin empenta. A La Punxa hi feien l'aprenentatge els balladors principiants. Era un ball d'assaig per debutar al Fraternal. Cap concurrent a La Punxa féu mal papers quan es tractava de fer l'entrada oficial al Centre Fraternal. Llavors els balls del Centre eren molt concorreguts i les parets del ball regalimaven suor pels quatre costats. Mai han tornat a suar com llavors les parets del Centre. Aquells balls eren balls atapeïts a baix, al mig i al galliner. En aquell temps les mares usdefruitaven la «camarilla» del ball i no treien els ulls de les noies vigilant si ballaven massa balls seguits amb el mateix ballador, i s'emportaven més

d'un disgust quan veien que la noia quedava algun ball sense ballar. Quan estava a punt d'acabar-se el darrer vals rodat, d'espigueta de cornet i amb en Pere de la Berra fent rodar l'instrument, de camarilla amunt volaven una colla d'abrics ja que les mares vetllaven perquè les noies no sortissin del ball suades. Era el temps que en el ball de mitja part hom si volia quedar bé havia de convidar la mare de la balladora. Acabat el ball les noies se'ls posaven o no els abrics, però les mares havien complert la seva missió: fer tots els possibles perquè les noies no se'ls costipessin. El ball de Mont-ras era un ball de penal. Llevat de la Festa Major s'hi solia ballar per la Quaresma quan els balladors no podien ballar a les sales de la Vila ja que llavors es feia cas dels capellans els quals hi tenien en vet posat. A Mont-ras s'hi féu famós l'envelat d'En Bosc i diversos establiments fent porcions i alguns amb sala de ball pròpia. A Mont-ras també hi cobraren fama unes mines que acabaren negant-se, i un rector que es deia que venia cel a vessanes.

El ball del Mercantil era un ball més posat que el del Fraternal i les parets de la sala era rar que suessin. No era ball de suar el ball del Mercantil. Per Carnestoltes s'hi llegiren molts testaments i s'hi feren balls elegint la senyoreta més guapa de la Vila, amb el porrer Lleó vestit de gran gala. Balls organitzats per la Penya Jepet la qual tenia pis llogat amb balcó que donava a la Plaça Nova. Llavors tot hi començava o hi acabava a Plaça Nova. En sortien els famosos Gori-Gori i les passades amb els cops de bombo d'En Remigi Xeix, hi cantà el baríton Julià Ortego passant el barretet i declarant a l'hora del recapte: «Qui m'ha vist i em veu?», hi féu discursos l'aviador Franco quan era comunista, i s'hi solia cremar el senyor Carnestoltes quan el Gori-Gori s'havia passejat per la majoria dels carrers de la Vila. La Vila en bé o en mal s'hi solia trobar sempre a Plaça Nova.

A més a més dels balls oficials hi havia, pel bon temps, els balls de carrer els quals quan no es disposava d'orquestra es feien amb manubri i tothom content.

Quan s'acostava Carnestoltes els balls no paraven: el ball blanc, el ball apatxe, el de disfresses, els del vestit de paper, el ball de pinyata... La gent s'havia d'anar preparant per la Festa que s'acostava. Tres dies de gresca i de balls seguits els quals ja començaven amb el ball de les deu del matí, volien elements entrenats ja que sense aquest entrenament s'hagués quedat a mig camí, però les parelles aguantaven i encara el vals obligat del darrer dia es rodava sense baixes i a tot rodar.

Un any que per Carnestoltes a «Manufactures» hi va haver bon dividend, l'amo, el senyor Miquel, conegut també per En Joanet Màrio el qual ja un any pels voltants de la Festa escombrà Plaça Nova amb l'americana al revés, en veure amb la traça que es van disfressar els amics Benet Bastons, «Sorrilla», Pere Tendre i Joan Rius, de pagès, els féu anar, es deia a Barcelona mentre no es traguessin la disfressa, amb tot pagat.

I, si no n'hi havia prou amb les ballades de la Vila, quan s'acostava l'estiu, hi havia els balls del rodal. Per Sant Ponç es feia ball, i algun any amb envelat i tot, al barri de Santa Margarida, i ja s'acostaven els balls de les platges. Per Sant Pere s'anava a ballar a Calella en un local que encara feia olor de peix i on hi actuava, quan el ball es feia amb manubri, Es Gall Peric amb una flor a l'orella. Per Sant Joaquim es ballava al Canadell guarnit amb fanalets. També es podia ballar a la Barandilla, i, per la Mare de Déu d'agost es podia escollir entre Sant Roc i Tamarit. A tots dos llocs el ball anava a càrrec d'un senyor manubri i amb poca llum que els entesos deien que era una gran manera de ballar si les noies s'hi avenien ja que en aquell temps no era rar que les mares no vigilessin permanentment a les noies fins que els casaven. Les senyores mares feien de burot vetllant perquè la noia no ballés massa apartada de les zones lluminoses.

Després venia la Festa Gran de Llafranc, per Santa Rosa, amb llevant de taula, cercavila, concert i ball per tota una senyora banda de regiment. Llavors la platja s'emplenava de carros i tartanes, i els propietaris aprofitaven els estris rodats per banyar-hi cavalls a desdir. Llavors les dones se solien banyar amb bates fins a clavies. Amb el temps es banyarien a Llafranc i a molts llocs ensenyant baldufes a tot ensenyar. L'endemà de Santa Rosa a Llafranc semblava que hi hagués passat un llamp. Es tancava tot. A la platja hi havia un gran escampall de tallades de síndria que algú llençava a l'aigua. El peix, durant uns dies tenia gust de síndria.

I encara els balladors d'ofici podien triar un seguit de festes i festetes: Fitor, on amb l'amic Fonso de Cala Filomena hi férem unes fenomenals cargolades, Sant Llop, Begur, Regincós, Pals i Els Masos, i a tots els llocs on tenia Estació el Tren Petit, com Palafrugell, Torrent i la Bisbal, sense deixar la Festa Major de Llofriu ni la de Mont-ras.

Era una carrera, la carrera de ballador i qui l'aprojava no podia estar sense ballar. Si no podia ballar a la Vila se n'anava a ballar a fora. La qüestió era

ballar. I de balladors amb títol tants en teníem ballant amb parella, com ballant sardanes. Un temps la gent quedava parada veient ballar sardanes En Serra, de Torrent, i disposàvem encara del company Paloma el qual era un comptador de sardanes, de confiança. Mai es va veure fallar cap sardana portada per l'amic Paloma. Un bon comptador de sardanes era l'amic Manel Massoni. Per aquests homes i altres, no treure una sardana hagués estat com tenir una taca a la història. I és que a la Vila quan una cosa ens agafa, ens agafa fort. Havem tingut el gra de sorra, pels pescadors, i havem tingut el gra de la semifusa pels cantaires. I diversos grans pels qui tiraven l'os a Can Pion, els qui conjuminaven sofregits, els qui feien la manilla xerrada i els qui es refiaven de comodins fent el pocker al Mercantil. Més tard ens agafaria el gra de la pilota el qual durant un temps ens va donar molts bons resultats.

Ara fem les Festes de Primavera i la Vila ja no podria passar sense. Les ganes de disfressar-nos ens vénen de lluny i s'ha d'esperar que un any es disfressi la Vila en pes. Ara ja hi tenim la mainada encarrilada i això ha de portar els seus fruits. I si ve un govern, el que sigui, que torni a declarar Carnestoltes amb tres dies de festa obligada, ho tenim tot guanyat.

A la Vila, mentre hi hagi gent que es basquegi, que vagi al davant i faci coses, la gent s'hi apunta. Ara tenim Ràdio Palafrugell. Qui s'ho podia pensar anys endarrera que a la Vila arribaríem a tenir Emissora. Amb el cor, desitgem als amics de Ràdio Palafrugell, que durin molts anys. Si comptéssim amb el cens taper de temps passats segur que no se'n mourien i sentiríem fenomenals episodis de caça, molts secrets de sofregits, formidables maneres de trobar bolets i segur, ben segur, que ens n'hi sentiríem cantar més de quatre, i el jovent d'ara podria saber els secrets de topetes i tomanyins, escapçaneta i vena-secs, ruscalls i ple-rodó, escairades i caps-i-puntes...

Ens han fet ballar una colla de Principals de pertot arreu, Els Verds de Mataró, l'As d'Anglès, i quan no es disposava de cobles d'anomenada, també ens feien ballar les de l'Avi Gan, d'Es Cap Blanc o tot simplement, ballàvem al so d'un piano de manubri.

Ara per la Festa Major es balla a Plaça Nova. Les parets del Fraternal ja no suen com anys enrera, i les del Mercantil segueixen sense suar. Les noies ja no esperen amb el deler d'abans estrenar vestits per la Festa Major. A Plaça Nova hi solen ballar amb calces d'home, cosa que la gent d'edat alçada que s'ho mira se'n fa creus recordant el seu bon temps de joventut...

Can Tòfol, café concert

Palafrugell

Tenim una mar que ens fa de sentinella
i els vents ens fan el cel així de net.
Som un trosset de Catalunya Vella
damunt la plana de l'Empordanet.
Tenim les cales on les ones canten
amb el Cap on el sol primer hiriu
i aquests tres llocs que al mig del cor es planten
que són Llafranc, Calella i Tamariu.
Hem estat gent de Vila murallada,
i uns reis se l'han venuda a molt bon preu,
d'ençà que uns vells tapers l'han dominada
la Vila s'ha fet gran posant-se en peu.
Ens han pujat els tarannàs dels avis
i el viure d'ells portem en el blasó,
perxò floreix a centenars de llavis
aquest deler pel goig de la cançó.
Som una gent que estima la collada
i ens plau en companyia fer camí,
perxò ens trobem voltant una arrossada
i compartim contents el pa i el vi.
Tenim cuineres i cuiners de fila
pel rap en suc i el gust de l'estofat,
i les noies que surten de la Vila
són les millors de tot el Principat.
Hem fet de Carnaval brillant batalla
i hem vist el Gori-Gori com serveix,
i hem fet la Corra als volts de la Muralla
als cops de bombo d'En Remigi Xeix.
Hem estat gent de xerinola i gresca
i hem fet cooperatives i cafès,
hem tingut nom per paradors de fresca
i discutint ningú s'està de res.
Hem treballat un temps cantant una ària
quan fèiem taps amb treballar despert,
mes per la Festa armats de bona fària
plens de relleu s'ha sentit concert.
Som gent de cant i aquest cantar se'ns fica

a cada cor que es fa del cant servil,
 perxò després del cant la gent s'explica
 aquell famós: I com aquestes mil!
 Dues corals mantenen sort ben nostra,
 un cens de cent cantaires assolit,
 i amb El Taper i amb El Port Bo per mostra
 ens fa portar cap alt El Peix Fregit...
 Avui que us podem veure cada dia
 potser, carrers, us fem un cas poc gros,
 mes quan som lluny ens bat la melangia
 de Plaça Nova i el carrer del Clos,
 el Cavallers, que la Muralla crida,
 els dos Ravals, el Pi Margall tan dret,
 les Botines i Santa Margarida,
 la Tarongeta i el carrer Estret,
 i aquest carrer d'En Vela i la Ruella
 amb la Rajola, els Valls i del Pedró,
 carrer del Tren, Els Forns i de Calella
 amb la Garriga i Plaça del Tambor,
 l'Hortal, la Caritat, la Notaria,
 la Plaça de la Creu i la d'En Bou,
 Torre dels Moros, Pals i de Migdia
 les Quatre Cases, Font i carrer Nou...
 Quina fal·lera ens mou per arribar,
 quina sardana ens feu pel pensament
 quan ja de prop es veu el campanar
 la torre blanca i el Molí de Vent!
 La Vila tal com és, tancada i lliure,
 amb tares i virtuts de gom a gom,
 perxò l'estimem tant perquè el seu viure
 ens ha fet a nosaltres tal com som,
 i anem pel món sense rancor i enveja,
 res no volem que tinguin els demés,
 volem la Vila i l'aire que passeja
 que per nosaltres no n'hi ha cap més.
 I som com som, i fem d'això bandera,
 perxò de tant en tant amb crit novell
 aflora a cada pit com primavera
 i es revesteix la Vila amb sang tapera
 i amb tot orgull sentim Palafrugell...

Barris nous a la Vila

Temps era temps que la Vila s'acabava voltant l'església i la teníem plena de muralles. Era un temps que la Vila la formaven una vint-i-cinquena de cases emmurallades, flanquejades per set torres. A un dels canonges de Santa Anna, que un temps ens feren anar a la rega, se'l coneixia pel Baró de les Set Torres, diuen.

Amb el temps es tiraren torres i muralles a terra, i vingueren els Tapers amb la seva famosa Època d'Or, la millor que ha passat la Vila durant la qual aquella gent fent taps a la mà no es cansaven de fer primers papers pertot arreu. Fundaren, entre altres coses, la Taponera amb una cinquantena de veus, tenien lector de periòdic, i quan es tallaven es posaven al tall un pegat de teranyines amb quanta més pols millor. I ja, amb ells, la vila s'anà escampant. Es diu que entre fàbriques grans i petites arribàvem a 83.

I, amb el temps, s'han fet cases a diversos llocs: Al Brugarol, a les Torretes, al Molí de Vent, a la Saureda, i pels volts del camp de futbol nou. La Vila, però, no s'ha estès de cara a mar, cosa incomprensible tenint en compte que no hi ha res que li faci nosa per haver-ho fet. És un dels misteris que té la Vila... Calella, Llafranc, Tamariu, Els Canyers, el Golfet, ja se sap el gran salt que han fet. Si els comparem amb anys enllà són veritables pobles, naturalment durant els mesos d'estiu. A les platges, pel bon temps, no s'hi cap, i ja no s'hi veuen xarxes esteses amb dones amb mocador al cap sargint-les. És possible que no ho vegem mai més.

Un temps l'Ajuntament el portaven el Secretari Esparragó, En Mingo de l'Orient, En Jordi i Frigola i en Rodríguez de l'Estant de Cana Paula. Es Bufet i en Pere Negre, que venia En Patufet, eren a Consums, i anàvem fent amb l'Agutzil Batlle, En Collsamata i En Barba de Llossa. Teníem un bon equip de serens els quals cantaven el temps que feia abans de sortir de l'Ajuntament, llevat d'Es Tuloi que era el serè Mut.

En aquell temps els qui havien de cobrar de l'Ajuntament passaven molts treballs ja que el pressupost era reduït. Ara les coses han canviat. Havem

passat de 7.000 habitants, un temps que ens coneixíem tots, a vora 16.000, i aquell pressupost reduït d'anys endarrera ha passat al d'avui format per una pila de milions. Una pila d'Alcaldes anaven a la Casa Gran a estones perdudes i de franc, cosa que sembla que no passa avui.

Anys endarrera es veien molts guàrdia-civils fent el subhastat o la manilla pels Centres d'Esbarjo. Ara, segons sembla, la guàrdia-civil té feina tot el dia.

La Vila ha passat per moltes coses, vam passar pel temps de la primera República federal, pel temps dels carlins, pel temps de la dictadura, pel de la Segona República, pel franquisme i per la monarquia constitucional, i, per ara, ens n'havem anat sortint amb tota mena de règims.

Temps endarrera érem més batissers que ara i ens vam anar a batre contra els turcs que feien disbarats a Palamós. També vam anar a empaitar francesos a Torroella i a Cruïlles. L'any 1837 uns convilatans es van batre contra els carlins a la Bisbal i n'hi petaren set. El 6 d'octubre de 1869 els federals s'anaren a plantofejar a la Bisbal i de primer se'n sortiren, però la tropa anà per reforços a Girona i a Barcelona i quan els tingué, els federals, en veure que les coses no anaven prou bé, deixaren la Bisbal cridant: Visca la República Federal, i la tropa quan entrà a la Bisbal, trobà la ciutat buida. També ens vam batre durant tres anys en la guerra del país...

I la gent de la Vila segueix aconductada a diversos partits polítics i antipolítics. Com més mar més vela, que diem a la Vila. I a la Vila tenim de tot: Anarquistes, gent d'UGT, de Comissions Obreres, falangistes, socialistes, comunistes, federals, aliancistes, esquiroles, convergents i tota la requincalla. Ara, tota aquesta gent, sota un nom o altre hi ha estat sempre a la Vila. Un altre sis d'octubre de la Vila s'agafaren més de 70 persones, les quals es portaren a la fàbrica de paper la Aurora dels voltants de Girona ja que les presons feren curt amb la gent que s'agafà. Se'n féu un gra massa aquell 6 d'octubre de 1934! Però manava qui manava.

I el temps ha anat passant. El temps és immortal. Va veure el començament de tot i ben segur que veurà el final.

Havíem començat parlant dels Barris Nous de la Vila, amb cases de molt bon veure, i quan fa temps que no s'hi ha passat semblen barris de qui sap on. S'hi ha de passar més sovint, es veu. Per la nostra part ens farem un deure d'anar-hi més sovint, un deure que si podem, procurarem complir...

El Mil·lenari de Palafrugell

Els papers comencen a parlar de la vila pels volts de l'any 991. Això vol dir que dintre poc la Vila farà mil anys. Es podria fer una gran festa celebrant aquest aniversari, si és que d'aquí a 7 anys es poden fer festes celebrant quelcom.

Ara bé, si els papers parlen de la Vila l'any 991, ja hi devia haver Vila abans d'aquesta data ja que els papers no sempre es porten al dia i la gent que fa papers sol dir sovint: «Ja ho faré demà!». I qui sap el temps que feia que la gent que podia fer papers parlant de la Vila ho deia això. Per tant, Vila o Vileta ja devia existir abans de l'any 991 i potser el mil·lenari ja ens ha passat per alt. Per tal, però, de celebrar l'aniversari com l'hauríem de celebrar donem per oficial l'any 991, i no en parlem més en evitació de mals entesos.

Els qui saben coses, i jo tinc un respecte imponent pels qui saben coses, diuen que venim de Llafranc. Aquesta vegada els qui saben coses hi han tocat. És lògic que vinguem de Llafranc i, ultra això, ens agrada de venir-hi ja que sembla que portem sang grega a les venes i nassos grecs a la cara i aquestes coses pesen. Però no ens anticipem, no ens anticipem...

Sembla que els primers que feren temporada a Llafranc foren ciutadans vinguts de Grècia, de la Grècia de debò, no de la dels coronels ni de la del senyor Onassis. Llafranc és massa bonic perquè algú hi passés de llarg i s'ha de pensar amb elements pre-grecs. Si algú hi passà de llarg és perquè hi devia haver boira, cosa que esdevingué a n'Es Noi Menut, el qual havent sortit a pescar va trobar boira a la tornada, passà de llarg a Llafranc i anà a petar a l'Escala!

Qui foren, doncs, els qui passaren per Llafranc abans que els grecs? Gran pregunta aquesta, senyores i senyors. Potser gratant gratant trobaríem que la gent de Llafranc que fundà Palafrugell tenia parents que venien de molt més endarrera. Els dòlmens, sí! Els dòlmens.

Jo no vull dir, no es pot assegurar, que els constructors dels de Fitor, que n'és ple, baixessin a Llafranc, però on volen vostès que anessin els qui van fer el dolmen de Can Mina d'Es Torrents, el qual s'alça a quatre passes de Llafranc? Aquí no hi pot haver dubte de cap mena. I d'on venien els qui feren el dolmen de Can Mina? Un farmacèutic de Banyoles va trobar pels voltants

de l'Estany —aquest meravellós Estany del qual no s'hi veu entrar aigua i només se'n veu sortir—, una barra d'home a la qual s'atribueix procedència neandertalesa. Si els amics banyolins segueixen cercant bé potser arribin a trobar restes femenines de la mateixa procedència. I, si fos així, seria gairebé segur que tots venim d'aquella parella els descendents dels quals, o potser ells mateixos, alçaren els dòlmens de Fitor i el de Can Mina!

Restes de gent neandertalesa s'han trobat a Anglaterra i a Gibraltar. Com volen que els anglesos ens tornin la Roca si els primers que es passejaren pel país de la senyora Thatcher eren germans dels primers que ho feren per Gibraltar?

Si no hi ha prova que contradigui l'afirmació que venim d'aquella parella banyolina, potser ja no tindria el mèrit que ens han endossat d'anar pel món amb nassos grecs, i tampoc estaria malament que la nostra nissaga vingués de l'Estany de Banyoles. Vindríem dels quasi primers, d'aquells que els savis diuen que corrien estrets de cervell, allargats de braços i que caminaven sempre a punt de caure. I segons els savis degut a aquesta estretor de cervell ben poques coses devien saber fer. És clar, els savis fan comparacions amb la gent d'avui, la qual ha inventat el pòquer, la televisió, les computadores i l'Estat de les Autonomies. Els neandertalesos no inventaren cap d'aquestes coses, però a la seva manera eren gent moderníssima i posaren infinitat de primeres pedres. Havien de menjar cada dia, i ho feien, cosa que en el món de les computadores hi ha molta gent que no ho pot fer. De les seves estades en coves per tal de resguardar-se a la climatologia, n'han vingut els gratacels i la calefacció central amb l'avantatge d'aquells primers, que quan tenien gana podien dir: «Si vull surto i mato un cérvol» cosa de molt mal fer per un morador de gratacels si no es mou del gratacel. A més a més, aquella gent ja festejava. D'aquelles festejades, segurament a la fresca, pocs dubtes hi ha que n'ha vingut la gent que avui transita amb sabates i mitjons. De les seves armes primitives n'han vingut llances, escopetes, canons i aquests míssils que diuen que si s'arriben a tirar ho arreglaran tot. D'aquelles anelles que portaven al nas, que això sí, els seus treballs devien tenir per mocar-se, n'han vingut les arracades, medalles i braçalets moderns. De les seves fulles de parra, és clar, de molt mal aguantar segons on, n'han vingut calces i calçotets. De les seves pintures dins les coves n'han sortit pintors i literats... Oh, veuran estrets de cervells, estrets de cervells...

Però no ens emboliquem amb la gent de l'Estany de Banyoles per si ells no foren els autors dels dòlmens de Fitor i del de Can Mina. Atenem-nos a xifres oficials i donem per entès que els primers que passaren per Llafranc foren els senyors grecs i que s'hi afincaren per negoci com ho proven la tro-

balla d'àmfores i monedes. Com que l'aventura d'Empúries com la de Llafranc eren aventures que no se sabia com havien d'acabar, tot fa suposar que els grecs arribaren als dos llocs homes sols i potser solters i tot. I, amb el temps, es casaren amb senyoretes del rodal, i els fundadors de Palafrugell eren portadors de sang grega. Per Llafranc hi passaren els romans i més tard els normands els quals deixaren en poca roba a Empúries i a Llafranc. Però les unions grec-senyoretes del rodal ja havien tingut lloc. A la cala hi arribaren primer els grecs que els romans, i com que els grecs eren negociants i els romans guerrers, doncs segur que els grecs, gent de llàvia, convenceren molt més aviat a les senyoretes que els romans.

Els qui saben coses diuen que a Llafranc s'hi festeja molt bé, i potser ja s'hi anava a festejar abans de l'any 991 entre convilatans i convilatanes. Que no s'hi hagi trobat moneda de cap mena no vol dir res. Els pocs que vivien al lloc on ara hi ha la Vila encara devien traficar a base d'intercanvi, i anar a festejar a Llafranc en aquell temps devia resultar baratíssim.

És possible que les senyoretes d'aleshores enlluernessin als negociants grecs, ja que els grecs entenien molt en dones i les dones de casa nostra sempre han anat pel món amb uns boníssims pamets. I potser una de les coses a tenir en compte amb aquelles unions gregues-convilatanes és que els solters de la Vila no s'acabaven de decidir i les noies anaven acasades d'allò més i entre un festejador que et vagi fent passar de noves i un negociant grec carregat de parpagàlia, és del tot natural que les noies d'aquell temps davant la passivitat dels convilatans, es decidissin pel negociant. No es pot fer tard a l'hora de festejar, sinó succeeixen coses com aquestes.

En fi, tant si venim dels senyors neandertalesos, com si venim dels grecs de Llafranc, segons la nostra humil opinió n'hauríem d'estar molt contents i s'hauria de tenir en compte quan es fessin les festes del mil·lenari de la Vila.

A vol de pardal

Veurem, per començar, la Vila a vol de pardal, que és el millor vol que hi ha. Ni massa alt per veure un excés de geografia, ni massa baix perquè els arbres no deixin veure el bosc. Això és, un vol d'alçada justa per veure el poble i res més. Un vol que permet enfocar els Horts del Pistol amb el Pla de la Fanga i Can Busquet, les Torretes i Can Salgues; El Pi Vert i Vilaseca; El Brugarol, Els Forns i Santa Margarida; l'Horta d'En Caixa i la Granota amb la Pineda d'en Marquès; la Creu Ratinyola, amb El Vilar i El Molí de Vent, i, a baix, Palafrugell.

La Vila, a vol de pardal, és una de tantes. Té places i carrers, com la majoria dels pobles que gasten guàrdia-civils i paguen contribucions. Però la gent que es mou a dins la Vila va pel món d'una manera especial, notablement diferenciada de la d'altres pobles físicament semblants.

El pardal veu que tenim carnisers, llevadores, camàlics i burots com a la Bisbal, Atenes i Casablanca. I no sap per què, però troba que els carnisers, llevadores, camàlics i burots de la Vila són d'una altra marca, amb la gent que els fa moure, que els que tallen carn, ajuden a comprar criatures, carreguen saques i vetllen els consums a les capitals del Baix Empordà, Grècia i Marroc. I vola i revola damunt els vells teulats intentant esbrinar aquesta diferenciació. I, a mida de volar de Les Bruguades a la Barceloneta, del Barri del Ninot a Rapinya, de Fitor al Mas Xinxer i de Cala Marquesa al Liris, destria a petit pic els misteris del «relleno», l'humanisme d'una menjada de jolvies amb allioli, la ritualitat de les vuitaves després d'una arrossada col·lectiva vora l'aigua... Ha contemplat anades massives a Sant Sebastià; ha escoltat, fent-se'n creus, reunions del Fraternal; ha vist la gent saltant pels carrers fent corrandes; ha sentit parlar de com es treballava anys enllà, ha contemplat les convidades del Jutge Fina pel goig de fer anar uns fogons... Ha sentit la mateixa gent cantar uns Goigs que el «Ven chinita mía», i el pardal ha comprès, a la fi.

I ha tornat cada any, i cada any s'ha fet una mica més palafrugellenc, que també hi tenia dret, per pardal que fos... I quan pel bon temps, malgrat ballestes i perdigons, porta parella o company nou que fa venir d'altres contrades, ja queden, com tots els que volin o no vénen a Palafrugell, inscrits al cens de la Vila definitivament. I si els convidats que per primera vegada porta a la Vila li diuen, en fer el vol de reconeixement, a tres-cents metres:

—Això és Palafrugell?

—Espereu-vos —respon el nostre pardal. I els porta vora la mar, un dia de ple a la Perica; els mostra l'aspecte de la gent quan surt de dinar, camí del concert, un dia de Festa que hi ha hagut «relleno» amb tap; els diu per què serveix un envelat, en què consisteix un ressopó, què vol dir «canvi de coll», què és una passada...

—Aquell, veieu, és el Cuiner Grip. Seguiu-lo! —diu.

I al cap de poc fins els pardals cantaven, amb els homes, després d'un pollastre a la punta que deixa l'aire a punt com per sucari-hi pa.

Sembla que un pardal ja madur, cansat de veure coses i gent d'altres llocs, al cap d'una temporada de volar pels cels de la Vila i descobrir els misteris de Palafrugell, va dir:

—Carai...!

Petit Baix Empordà

A Verges, processons i bona cuita,
l'Estartit amb el Ter no massa lluny.
A Torroella En Vicentet i fruita
i noies maques com un sol de juny.
A terra endins a planes blat-daurades
Ullà, Gualta, Parlavà i Albons.
Sentint-se al pit ruixim de cent onades
Begur penjat damunt divins racons.
Palafrugell amb cales lluminoses
que presideix el més brillant dels Caps.
Peretallada amb pedres molt famoses
i amb fama més tard per l'Oca amb Naps.
Tercet que féu misteri aquella via
que el tren petit sovint de llarg passà
i més d'un cop per planta s'hi tenia
deixant Púbol, La Pera i Ruplà.
A Regincós, bruguedes i sorrera,
muralla, arròs i torres són a Pals.
A la Bisbal amb Voltes de primera
i gent, castell i cobla principals.
Vilopriu, Ultramort i Garrigoles
i Jafre i Colomers amb préssec fi.
Castells a Vulpellac amb les rajoles
contant un malentès d'un inquilí.
Per Ullastret, amb pedra trepitjada
per gent d'ahir, passem barret en mà,
i a gent d'avui també la barretada
a Solius, a Belcaire i a Corçà.
I per l'or o pel blat o les faldilles
els pobles es guardaven en castells.
Torre i castell s'aixequen a Cruïlles
i estan en peu Palau, Foixà i Monells.
Calonge amb bona vall i una tenora
i tres poblets amb nom de Sant al peu.
I Platja d'Aro que s'hi va a deshora
per poca roba i els abrics de preu.
A Romanyà que ni mil anys doblega

els dòlmens d'una gent que ja s'ha fos.
Per Mont-ras, Sant Joan i Vall-llobrega,
el Port i els federals de Palamós.
Fontclara, Fontanilles i Fonteta
i per Torrent la conca de Llofriu.
A S'Agaró és punt de coll d'aleta
portal ja de la Selva i Sant Feliu...

Tots són dins el rodal, eterna mostra
d'una sardana ben estrets de mà
que volta l'Empordà Petit, el nostre,
aquest que dura tant i durarà!

Ahir, avui i demà

Quan nosaltres érem menuts, ja fa anys d'això, la costa era la costa. Podíem anar dels Canyets, Sant Roc, a Palamós seguint un caminet el qual no s'allunyava mai del penyal i es feia camí amb la mar picant l'ullet a cada giravolt. La caminada era profitosa i ens permetia descobrir blaus i verds a l'aigua i roigs i ocres al rocam fins arribar als dominis de La Fosca on llavors s'hi plantava l'Hotel Geroglífic. Aquell camí era per a nosaltres un seguit de meravelles: Aigües Mortes, Els Patacons, La Font d'En Roques, Els Forcats, Salt Sa Boia, El Crit, El Golfet, Cala Estreta, S'Alguer, Cap Gros, amb les Formigues presidint la caminada...

Llavors als pescadors de Calella se'ls veia passar cap al tard tripulant barques a rem, un mariner a cadascun remant amb delit com si no hi haguessin d'arribar a temps, i amb la llum a popa a punt per quan es fes fosc. Els peixos, les seves coses bones deuen tenir, però es deixen enlluernar pels llums que porten dalt les barques els mariners. Es veu que tothom té les seves falles i, entre les sabudes, els peixos tenen la de fer reunió al voltant d'una llum. És rar que algun que s'ha escapat de l'enlluernament no hagi escampat per la mar que aquelles llums són una trampa mortal. En això es veu que els peixos fan com els homes: Jo vagi bé i els altres que es fotin, deuen dir. En aquell temps no eren pas únicament els peixos de mar endins que venien lelos en veure una llum. També rebien els d'arran de platja o d'arran de roques somes davant l'art d'anar a l'encesa, llum portàtil la qual amb l'ajuda d'una fitora o d'una arpa feia baixes a desdir.

Malgrat que algú atribueix a determinats peixos una raonable quantitat de seny, entre ells els dofins els quals aprenen, entre altre coses, a jugar a bàsquet, en general els peixos no acostumen a anar massa bé dels alts i és per això que es poden agafar de moltes maneres. Els pops s'agafen, sense pensar-s'hi gens, a tota cosa que blanqueja, els calamarsos s'emboliquen amb les potes potser per ganes de jugar, els sards entren a les nances com si fos obligació, serrans i julvies es deixen ensarronar per salabrells amb garoina oberta ja que normalment amb les 3.000 punxes que tenen se les han de mirar de lluny, les tonyines són manades dintre d'almadraves picant amb els remes damunt de l'aigua, els llobarros s'agafen a tota cosa que veuen bellugar ja sigui quelcom viu o col·locat voltant un ham... Qui va inventar el peixos ja degué fer l'invent pensant amb la gana que se'ls emportaria sempre. Els peixos no l'acaben mai la gana, i és la gana que els fa fer totes les

coses que fan. Una gran veritat és l'adagi que diu que el peix gros es menja el petit. A la mar no hi ha altra solució. Sí, hi ha peixos vegetarians i altres que viuen de microbis, però el que pot viu d'empassar-se parents, des de balenes a rogers. Alguns peixos van a volades, altres a moles, com les arengades i les sardines. Es diu que Amsterdam va ser fundat damunt caps d'arengades. I els qui saben coses també diuen que si no s'hagués pescat mai es podria anar a les Amèriques damunt peixos. Sembla una mica fort, però si els qui saben coses ho diuen...

La cosa certa és que ultra menjar-se ells amb ells, amb les baixes que això representa, gavines i determinats corbs també s'hi fan sopes i, per si no n'hi hagués prou, els homes no paren de treure peixos de la mar i de rius. Hi va tothom contra els peixos. I malgrat això, no s'acaben degut a la seva fabulosa reproducció. Quants més se n'agafen més en surten. Arengades i sardines ponen al voltant de 70.000 ous, els rogers 80.000, les llagostes ja se'n van prop del 120.000, les carpes a 700.000, i ja vénen els milionaris en qüestió d'ous. Les pelaies arriben als 6 milions, les ostres a 10 i els bacallans, dels sabuts, s'emporten la palma arribant als 11 milions. Sembla que si aquests elements segueixen ponent en aquestes proporcions hi ha peix per anys.

És rar que per aquest mar s'hi vegin peixos de tamany exagerat. Alguna vegada un d'esgarriat ha entrat per l'Estret de Gibraltar. Un dia encallà a Cadaqués una mena de balena, i s'hi féu una anada a cavall de l'«Empordanès», vaixell molt conegut dels convilatans perquè passava sovint per davant de les platges del rodal i molt aterrat, atrevint-se algun cop a passar per enterra de l'Illa, pel freu de Les Formigues. En aquell viatge a Cadaqués l'Empordanès trobà vent contrari i les cròniques del temps diuen que es van haver de tirar bancs calderes endins, per tal d'acabar la travessia. Sembla que es tractava d'un balenot el qual s'enamorà de Cadaqués de la mateixa manera que se n'han enamorat poetes i pintors. Aquell enamorament, però, li costà la pell al balenot. Hi ha amors que maten, ja se sap. En general en aquest mar tenim peixos de tamany modest, i que se sàpiga mai cap peix ha produït una baixa humana.

Anys enllà el Mediterrani era un llac, fins que segons els senyors grecs l'amic Hèrcules a cops de martell va obrir el pas de Gibraltar. Si no fossin les aigües de l'Atlàntic tornant a tenir llac ja que segons diuen els entesos l'aigua salada s'evapora menys fàcilment per l'acció del sol i dels vents que la dolça.

És per això que els senyors grecs davant l'acció del Nil van fer intervenir l'amic Hèrcules a cops de martell per mor d'evitar que amb el temps el mar Mediterrani quedés convertit en un modest estany. Hi ha gent que es pregunta perquè l'aigua del mar és salada. Que no s'hi amoïnin, ho ha estat sempre segons diuen els savis. Algues, peixos passats avall, clor i sodi ja des del començament han treballat fort perquè la mar fos salada. Si fos dolça avui es podria anar a Austràlia a peu. És millor, doncs, que sigui salada.

Ara tot el peix, o una gran majoria, és del domini de les vaques. S'ha acabat veure a Llafranc, anys enllà, les maniobres d'un pescador de canya per treure de l'aigua a tot un senyor llobarro. El pescador de peus a l'aigua anava i venia platja amunt i platja avall amollant fil per tal d'evitar que el peix veient-se fotut, d'una estrabada trenqués el fil de la canya. I aquestes anades i vingudes es feien repetidament, si es tenia paciència, fins que el llobarro acabava els torrons i es donava. Vagin avui a pescar llobarros a la platja de Llafranc!

A la nostra mar per ara encara tenim de sonsos a dofins passant per tota la varietat intermitja. És clar que els dofins són els de més tamany conegut i d'un dofí a un mero encara hi ha molta diferència. A vegades algun pescador ha dit que havia vist alguna tintorera, però s'ha de creure que mai s'han establert pel rodal marí.

Un temps havíem anat bé de sardines. Solien arribar a la primavera i, si podien, se'n tornaven abans de l'hivern. Avui no hi ha l'abundor de sardines d'anys endarrera. Potser les vaques hi passen de llarg quan en veuen perquè si n'agafessin molta l'haurien de donar a preus rebentats. I que les vaques haguessin de vendre peix a bon preu seria una mena de miracle...

Els pops tenen uns enemics mortals amb les morenes. Sovint s'han vist pops amb cames de menys. També és cosa dels qui coneixen determinats secrets dels peixos que diuen que si es posen dins una nansa un pop, una morena i una llagosta, arriben a fer vida de societat. El pops, quan es veuen atrapats es defensen deixant anar unes glopades de tinta que els fa invisibles. També els raps, vagin a saber si ho van aprendre dels homes, n'hi ha uns que al davant de la gran boca els surt una mena de canya de pescar, i algun peix menor, acostumat a acostar-se a les dels homes si s'hi apropa massa ja ha begut oli.

De tota manera pel rodal marí no hi ha el peix d'abans. Sobretot els que escassegen més són els senyors meros els quals els pescadors amb escopes no els deixen tranquils vagin on vagin. I segur que el peix menut, que deu saber que s'ha de sacrificar pels més grossos, deu seguir els senyors meros al voltant dels caus on s'amaguen. En general els peixos es deixen agafar tots amb esquer o sense, però n'hi ha alguns que les seves defenses tenen. Les punxades d'aranyes i escórpores són molt doloroses i demanen aplicacions al comptat rabiés d'amoníac. També hi ha peixos, els coneguts per vaques tremoloses, que passen la vida amagats a la sorra esperant que algú els trepitgi i s'emporti un corrent elèctric, això sí, de pocs volts. Els cabrots si us poden agafar un dit hi fan conèixer els senyals. Ara, si no tenen on queixalejar són inofensius. Per això un temps teníem a Cala Pedrosa el senyor Met Xerraire el qual, completament calb, es posava els cabrots que feia, davant l'astoració dels qui ho contemplaven, dessota una gorra negra que portava, en plena closca. També a Llafranc hi havia un convilatà que deixava parada la gent que li veia mastegar garoines enteres. La tècnica, segons ell, era que les garoines quan se les agafa aplanen les punxes. De tota manera d'ençà que aquell convilatà no hi és no s'ha vist ningú que s'hagi vist en cor de mastegar garoines vives.

Ara arriba poc peix de les platges a plaça. Temps enllà, abans d'inventar-se les neveres, el peix ens arribava a la via portat per les peixateres de Calella, Llafranc, Tamariu i Aigua Blava quan encara feia poc que festejava per l'aigua. Els convilatans podien menjar peix fresc descansadament, amb confiança. Els tapers no hi haguessin volgut saber res amb un peix passat per nevera... Però tot ha fet un gran salt. Tamariu ha passat d'una vintena de cases el 1890 al poble d'avui, Llafranc, de 29 amb ombres de pi i sòtans, a l'estat actual, amb port i tot. Calella, de 36, a l'empori d'ara. El Golfet era verge, de tota virginitat. Mirint-se el Golfet dels nostres dies! I mirint-se els Canyers, el Canadell, el Port Pelegrí, Aigua Xelida... El salt s'ha fet d'ençà que després de la guerra local es van descobrir les propietats del sol del qual durant anys ningú no n'havia fet cas. Quan es va començar a dir que ací teníem un sol que no tenia rival, el món s'ho va creure i milions i milions l'han vingut a parar. I els paradors de sol forasters són gent de moneda forta, ja que els governs no tenen més boca que per escampar l'or i divises que guarda el Banc d'Espanya.

La cosa fotuda és tenir una cama a cada costat. Haver conegut el gust d'un verat fresc fet amb all i julivert, i l'altra és envestir suquets de peix con-

gelat. Però el progrés és el progrés i no en podem dir mal. Altrament correm el perill de ser titllats de retrògrads, d'arcaics i de reaccionaris.

Tenint en compte el preu actual del peix, lliure de neveres, molta gent només en pot menjar una vegada l'any, ja veuran. Abans els ministres, els quals es presentaven amb casaques i barrets florejats, eren considerats un món a part el qual s'ho podia permetre tot. No era rar sentir a dir quan algú feia un bon àpat, que semblava un àpat de ministre. Ara la majoria dels ministres van amb americana normal i alguns fins i tot es descuiden de posar-se corbata, i no se sap si poden, com els ministres d'abans, fer suquets de peix sense congelar. Potser amb el què estalvien de vestuari els poden investir aquells suquets de peix, si no és que essent socialistes no són partidaris de pagar el peix al preu que va a les places. D'altra part, potser tampoc cap pescador, per agraïment, els fa present d'aquests peixos que costen tants diners. Potser és millor que no ens hi fiquem amb les coses que mengen els ministres. Abans els ministres solien estar grassos i se suposava que devien fer bons papers a taula. Ara qui sap si per desmentir aquells bons papers, la majoria dels ministres no fan de bon tros el pes que feien la majoria dels d'abans...

El salt, ja del nostre record, ha estat un salt fabulós. Hem passat de les famoses «botigues» de les platges, algunes alçades per tal de fer-hi arrosades comunals, a la quantitat de cases que les envolten, algunes construïdes a costa de centenars de pins i no totes encertades malgrat que qui paga mana, com sempre. Ara a les platges tothom hi baixa a cavall i els treballs són per deixar-hi els cotxes. Aquests, a Calella, arriben fins al capdamunt de la pujada, i a Llafranc i Tamariu és un misteri on es deixen.

I no ens muguem de la Vila. Som, segons es diu, una de les viles amb més Bancs i Caixes per metre quadrat. Tothom de més de 70 anys es recordarà de quan només teníem un sol Banc i una sola Caixa i anàvem fent. Sí, ara som més que llavors, potser havem doblat el cens, i tocaria a dos Bancs i dues Caixes i segur que també aniríem fent, però ja veuen aquests establiments com s'han afincat a la Vila! Ara, però, els convilatans poden triar, cosa que no podíem fer temps endarrera. Si troben mala cara entrant en un Banc, i això que els senyors banquers solen rebre a la gent amb una rialla al voltant del nas, se'n van a un altre. I poden anar canviant de Banc les vegades que vulguin. No tothom ho pot fer, però la gent de la Vila, sí. Ja és quelcom.

Passat avall el Tren Petit, ja no anem a comprar el diari a l'Estació com hi anàvem abans. Havem perdut tavernes. Havem guanyat bars. No tenim Vuitava de Corpus. Tenim Havaneres a Calella. Havem perdut el mercat del dijous. Ara el fem els diumenges. La mainada del meu temps anava a estudi a peu per lluny que l'estudi fos. Ara s'hi porta en cotxe per a prop que sigui l'estudi. Anem plens de Supermercats i de Centres Comercials. Els botiguers reneguen, però no passen de renegar. En general ha de renegar tothom, sobretot en tornar de plaça, i la gent no pot fer altra cosa.

De la manera que va el món, sembla que tot s'ha fet de cara als ciutadans de gran butxaca. Hi ha convilatans que disposen de telèfon, de ràdio, de cotxes, de màquines de rentar plats, de fer maonesa, d'aspirar... la senyora Televisió disposa de boscos d'antenes pels teulats, proliferen les escoles d'ensenyar a conduir...

Anys enllà els qui treballaven feien por. Ara no en fan ni els qui no treballen. No fa por ningú, ara. Els governs solen recomanar paciència i com que es diu que els qui no treballen arribaran a cobrar de l'Estat, doncs a aquests els dóna per agafar-s'ho bé esperant que sigui veritat.

Això sí, vivim en un temps en el qual ha fet vagues tothom, de treballadors a policies passant per futbolistes. Hi ha qui diu que en falta una per fer: una vaga de ministres...

Havem passat de tenir els carrers plens de carros i carretes a tenir-los plens de cotxes, de treballar els camps a manè a fer-ho amb tractors i amb tota mena de màquines. I també les màquines han fet passar avall aquells excel·lents sumadors d'anys endarrera els quals feien les sumes en dues columnes per llargues que fossin. Abans només eren els xinesos qui se la passaven bé fumant opi. Ara la droga es va escampant pel món. I drogar-se és caríssim segons diuen. I la gent que es droga no pot passar sense i treu el diners d'on pot. I a vegades assalta farmàcies i altres Bancs. Molts Bancs s'emporten disgustos quan té lloc un atracament, però els atracadors s'emporten diners, diners que no són dels Bancs. Els Bancs, si la gent no hi portés diners, farien uns cagarros molt prims, i com que alguns no s'estan de dir que guanyen els diners a cofes, doncs segur que els atracadors s'ho creuen.

També havem canviat en les coses de l'amor. Abans a les cases, si els homes les mantenien, manaven. L'home era l'amo i tothom havia de creure. Anys

enllà quan una noieta reliscava rebia o l'amo la treia de casa. Avui ja es comença per evitar les reliscades científicament i, si convé, es posa de moda l'estar junts, una mena de societat intersexual que es veu que dona molt bons resultats. Temps endarrera una sola d'aquestes societats hagués portat grans maldecaps, retirades de saluda i altres coses més complicades. Avui, a tot estirar, davant l'augment d'aquestes companyies amoroses només se les posa a la boca la gent la qual en fer-ho no para de senyar-se. La Vila, en general, s'ho sol agafar bé i comenta que si les dites societats es fan pertot arreu, nosaltres no podem pas ser una Vila diferent de les altres.

Havem passat de les melodies del senyor Beethoven a les del senyor rock; del classicisme al futurisme; de pujar escales d'escaló en escaló, als senyors ascensors; de gent honesta a gent estafadora; de les antigues demandes de mà als pactes moderns entre home-dona; d'anar a les Amèriques a la vela amb tres mesos de viatge, a anar-hi en qüestió d'hores a cavall d'un avió; l'espai està carregat de satèl·lits artificials...

Abans a la gent li costava estar malalta, potser perquè els senyors apotecaris feien les receptes a la mà de morter. Ara hi ha mals a desdir i tothom es veu en cor d'agafar-ne un o altre, degut potser a què les farmàcies s'han convertit en cases de senyors i presenten les medecines tan ben presentades que un no es pot estar de prendre'n alguna, mal que sigui per tal d'evitar una malaltia que encara ha de venir. De tota manera, segons diuen, és perillós posar-se malalt dissabtes i diumenges. És preferible malaltejar els dies d'entre setmana.

Ara es viu més, en general, que temps endarrera, malgrat que segons on la gent es mor a cofes. Però en els llocs en els quals la gent no passa avall d'aquesta manera, la vida s'allarga. Els senyors metges van fent descobriments els quals ens deixen cada vegada més parats. S'ha de suposar que aquests descobriments no s'aturaran i les peces de recanvi abundaran cada dia més. Quan això s'esdevingui no és cap disbarat pensar que temps a venir cada vegada s'aniran fent més anys.

De primer només es deuran poder posar peces de recanvi els ciutadans de gran butxaca, però ha de venir un temps que als recanvis hi tingui dret tothom. Contràriament hi podria haver una revolució de malalts que encara no s'ha fet mai.

Si la vida no para d'allargar-se, ja no estarà de moda arribar a centenari, i els homenatges s'hauran de fer a ciutadans els quals puguin parlar l'any

2284 de les coses que passaven al món l'any 1984, si és que queda algú l'any 2284 que hagi pogut superar els maldecaps que avui hi ha a dalt, al mig i a baix... Potser d'aquí a 300 anys, i no creiem que ningú tingui prou bemols per dir que no tindrà lloc, tots siguem germans, no hi hagi míssils, la gent no sàpiga com girar-se de feina, es torni anar a plaça a comprar, tothom porti calces, a la ONU es prenguin acords per majoria, i es vegin molts matrimonis entre russos i nord-americanes...

La tramuntana

Un personatge etern, a Palafrugell: El Vent. El vent, que ja era primer que les Tarretes, la Muralla i el Cavall Bernat. I gran personatge. En tenim de totes menes i ens toquen, més bé o més malament, tots. Corrim esventats de fa molts segles, i sovint l'humor de la gent va de bracet del vent que fa. El senyor Maragall, que manté la seva poesia viva i fresca com acabada de fer i és del únics poetes a qui escau el senyor, ja va dir, fa anys, un «Salut, palau del Vent» que en pocs mots ho va deixar tot entès. És clar que hi ha gent ingovernable contra la qual no hi ha vent que hi pugui, però els banyaricards, els mal-carracs, els de mal toscar, no són pas majoria encara i si són com són la culpa no és pas del vent.

Els entesos diuen que la Tramuntana ha perdut buf d'un temps a aquesta part. Potser sí. Potser si bufés com anys enllà la gent no ho aguantaria avui. D'ençà que els savis judiquen que no s'ha de menjar com abans, que el greix mata, la gent va amb menys pes pel món i segur que avui una tramuntanada de llei faria moltes baixes. Qui ho sap per què el vent no bufa com abans! Aneu a saber si no és un element més que vetlla pel progrés i l'economia del país. Què en sabem nosaltres de les coses del vent, que són coses de dalt!

El garbí és un vent ponsuny que acaba esquivant-nos, entra bé i a mida que va entrant es va engrescant i acabes havent de cercar redòs i empenyat de les activitats del garbí que abans a les set se n'anava a dormir i ara ha trencat amb els horaris amb tot desvergonyiment; els llevants ens ensopeixen i no tenen altra virtut que durar molt, són vents sense cap prestigi, i, els ponents, si els deixéssim fer, ens rovellarien a tots. Hi ha gent que quan actuen aquests tres vents, circula com si no actués ningú. Ara, quan mana la Tramuntana —aquella Tramuntana— tothom llaura dret. La Tramuntana vol cops de coll, delit, pressa, tibantor de cordes, persianes trencades... No és vent de fulles seques, de bufar en companyia, ni de núvols. Quan bufa, bufa sola i amb totes les conseqüències. És vent de senyores revingudes, pesos pesats i campanars reforçats... Hi ha vents que a l'hora d'alçar faldilles per exemple, són cançoners, s'hi miren, sembla que demanen permís, fan compliments, en fi. La Tramuntana aviat ho té entès. No hi ha faldilles que valguin i les exposicions de roba interior són ràpides, contundents, totals. Estem parlant, malgrat de la manca de buf voluntària de fa un temps, del millor vent que tenim, d'un dels pocs vents en actiu que ha tingut, fins no fa massa, processó, cosa que no és sabuda hagi tingut cap més vent conegut. La processó sortia de

Figueres, els primers dies de juny de cada any i no parava fins al Santuari de la Mare de Déu de Requesens que de coses de la Tramuntana en saben un niu. A la processó s'hi afegia el cens de totes les poblacions del trajecte amb les digníssimes autoritats al davant. I que tothom sabia que la manifestació es feia per la Tramuntana ho prova el fet que en els Goigs de Requesens encara canten: —Doneu-nos la Tramuntana— quan l'hàgim de menester! Això és ben clar i vol dir que la Tramuntana ens ha fet molts favors encara que avui, potser de cara al Turisme i al Mercat Comú, no bufi com quan bolcava vagons a Port-bou o se'ns enduia cel amunt el noi de Can Pipes d'Esclanyà quan anàvem a estudi.

A la vila, anys endarrera, les cases de les parts altes dels carrers entramuntanats: Torre dels Moros, Pals, Pi i Margall i La Garriga, eren cases de lloguers subdesenvolupats degut a les actuacions del famós vent. Ara els lloguers són alts a pertot arreu, però així com la millor fusta és la dels arbres més sotraquejats pel vent, també la millor gent de la vila és la que viu en aquests carrers de privilegi on les ventades hi deixen totes les vitamines. A dins la Vila, de la Tramuntana, només hi arriben els xiulets i la pols...

Té nom de dona el nostre vent. No se sap per què. En podien haver dit Tramuntà i ningú hi hauria perdut res, el vent hauria bufat igual, i s'haurien inventat igualment el divorci, l'àlgebra superior i la Pomada Panxo que no fa gaire encara ho curava tot. D'ençà que s'ha perdut la fe amb la Pomada Panxo, que la gent no és la d'abans.

Per què porta nom femení, quan la majoria dels vents el porten mascle?: garbí, llevant, ponent, migjorn, xaloc, terral... com correspon a elements que inflen veles, fan anar molins, s'emporten pallers, i fan ensenyar les cames a les noies quan elles no ho volen, que és, segons els qui hi entenen, quan són de més bon mirar? Potser l'inventor del nom batéjà el vent un dia d'altercat matrimonial, fent comparances. Potser li donà nom femení tot simplement perquè era distint dels altres vents. Potser hi ha, en tot això, aneu-ho a saber, els grecs pel mig. Sempre hi ha un fons grec en les coses de mal arreglar de casa nostra. I bé el devien trobar ells quan mil·lennis enllà iniciaren el Turisme al país, aquest ditzós vent. Llafranc és més o menys a redòs, Empúries també té redossos, Roses igual, Cipsela, segons on fos ja que no és de creure la bastissin en plena Platja de Pals que no hi hauria durat massa. Potser la hi començaren, però davant les tramuntanades, segur li cercaren un lloc menys esventat. Si fos així, Llafranc guanyaria punts. D'altra part, Lla-

franc amb Cipsela o sense ja en té molts de punts i que millennis enllà tingué gent passejant-se pels voltants de Cala Pastora o de Can Mata o no la hi tingué no varia pas massa les coses encara que aquella gent estigués emparentada amb Fídies o amb el propi Ulisses.

Els inventors de noms actuen segons l'estat d'ànim en què es troben. Inventar noms quan es tenen deutes, la senyora ens enganya o es té una llaga a l'estómac, deu ésser molt distint, no hi ha pas cap dubte, a fer-ho quan s'ha tret una quiniela, s'ha casat bé la filla o ha sortit un decret traient les contribucions. Qui sap com es devia trobar, per exemple, el qui inventà el carrer de la Tarongeta, a Palafrugell on mai, d'una taronja petita se n'ha dit una tarongeta. Tenim altres carrers, encara, que fan pensar respecte als batejadors: les Ànimes, les Botines... potser un temps responien a l'estat de la pavimentació. En canvi el Pi-Vert, Ruella i Rajola diuen molt en honor dels seus inventors. Es devia tractar de gent grassa, riolera, d'aquella disposada sempre a coure cent cargols o a pujar a Sant Sebastià amb un brot de farigola a la boca.

Hi ha noms que deixen endevinar estats d'esperits nets, cristallins, amables: Canadell, Gibarola, Cala Marquesa, Esperant Ses Vinyes, biret, lla-vió, pagell, giragola de bruc, maduixa, arjau, moixó, entre altres, són troballes a càrrec de gent lliure d'advocats, metges i farmàcies. Ara, qui sap de quins mals no patiria el qui fundà coses com tarlandós, mata-parent, canada, moniato...

Potser, repetim, les seves raons tingué el qui motejà la Tramuntana amb nom de dona. Com elles, xiscla, fa anar la plaça cara, fa renegar pagesos, empresaris, firaires i pescadors, t'obliga a quedar-te a casa, se't fica pertot arreu, et fa anar sovint amb els ulls clucs, origina bolcs, naufragis, caigudes... Ara, com el vent, elles són la millor cosa que tenim i de les que malgrat tot, com del vent, n'estem orgullosos, n'hem estat i estarem. I si diem què seria de Palafrugell, de l'Empordà i de Catalunya ja, sense la Tramuntana, diem també què seria d'aquests tres llocs sense aquestes magnífiques dones que han nascut o viscut a Palafrugell, tan gentils com bones, tan simpàtiques com honestes, tan alegres com netes, i tan maques com bones cuineres... que pel fet d'haver vingut al món a Palafrugell o haver-s'hi empadronat, ja han tingut el toc màgic de la gràcia de la Tramuntana que les ha deixades d'un aire distint al de les altres dones del món i això que és gran...

Cantaires

A la vila s'ha cantat sempre. Un temps les tavernes anaven plenes de cants i era on es solia cantar primer. Fins que vingué «La Taponera» la qual s'emportà molts èxits a la Vila, a Barcelona, a Montserrat, a Madrid i a Bésiers. Llavors a la Vila es feia anar molt el «loor» i quan la Taponera arribà de Bésiers se la rebé amb un «loor a La Taponera» i «loor a Trifon» el qual sembla que guanyà un concurs de clarinet tocant amb la canya esquerdada.

Sempre teníem una coral en actiu, i gent republicana cantava a Cals Freres si aquests anaven flacs de tenors.

Després vingué l'Orfeó Fructidor portat pel senyor Huarte, aquella famosa Coral que el Mestre Padrós em va dir de no cantar i jo, en no cantar, la vaig salvar.

Després han cantat el Ninyo, de Begur, l'Abelard, en Pito Rompus i el camàlic Zamora. A Begur també disposàvem de la veu imparable d'Isabel Marquès la que féu «Un manojo de rosas» immortal, i prengué part en diverses funcions de l'amic Manel Bisbe junt amb altres tiples i tenors que llavors hi havia a la Vila. Fou una gran pena que s'acabessin aquelles funcions fetes amb la col·laboració de Ricard Viladesau i del periodista Ganiguer, el qual feia el «Baix Empordà» els dissabtes a la tarda a les taules del cafè de Cal Pel·lot. Sort que tenia la impremta a la vora!

Ganiguer al «Baix» també parlava de futbol. Una vegada el Palafrugell va anar a Mallorca i xiulà, fent d'àrbitre, un penal contra el Palafrugell. Els jugadors li van dir de tot. —Ah, si voleu em foto de caps en mar!—, digué durant la travessia de tornada. No, no s'hi va tirar. Afortunadament el «Baix Empordà» és el setmanari que ha fet més anys a la Vila.

Ganiguer vivia en una casa de dins la Vila amb la seva mare i el seu germà al qual la gent el coneixia per «La Victima», però que en una invasió de camp a Granollers va demostrar que els tenia molt ben posats cridant «Sometent» i repartint cops de bastó a desdir. Fou precisament aquell dia a Granollers que dues cobles juntes tocaren «La Santa Espina» i els granollerencs agafaren rogall aplaudint-la.

Ganiguer havia de defensar la dreta ja que el senyor Miquel, amo llavors de Manufactures, manava en el poble. I vingué al món «Ara» òrgan de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Els dos setmanaris se les tingueren una pila de temps fins que amb la guerra del 36 el «Baix» plegà.

L'octubre del 34 a la Vila s'agafaren més de 70 persones, i a L'Aurora, antiga fàbrica de paper, també s'hi formà una coral amb cantadors anarquistes, republicans i de tota mena. La qüestió era cantar i llavors a la Vila se'n sabia.

I vingué la guerra del 36. Llavors no cantaven més que els nois i noies de l'amic Manel Bisbe.

La guerra durà tres anys i acabà bé per a uns i malament per altres. Els socialistes, els quals eren republicans, s'han hagut de fer monàrquics, i avui tenim una monarquia parlamentària, però a la Vila se segueix cantant. Avui tenim dues corals i una colla de cantadors independents, i potser moltes tiples i tenors desconeguts.

I és que, com s'ha dit, a la vila s'ha cantat sempre, i si no passen disbarats molt grossos se seguirà cantant per anys que passin. O a mi m'ho sembla.

Mercats

Primer, quan ens manaven els canonges de Santa Anna, el Prior va donar permís perquè el mercat es fes els dijous. I s'hi va fer molt de temps. Sovint es feia per l'Assumpció en ple carrer de Cavallers, i ja venien parades de fora. La del senyor Batista al davant de Can Mòn, llavors hi havia poca gent que s'escapés d'un motiu, i el senyor Bruno, de Girona al començament del carrer dels Valls. Llavors a cap a cap del carrer de Cavallers s'hi veien parades venent coses per a la gent del camp. Es veu que en aquell temps no passàvem de ser pagesos. Els misteris dels taps vindrien més endavant.

Jo encara he aconseguit veure el drapaire, filòsof i poeta Salat venent llibres a pes al davant de Cal sastre Piera.

El mercat del carrer de Cavallers passà on ja hi seria sempre, al carrer de Pi i Margall del qual la Vila n'ha dit sempre el carrer de Pi i Margall per més que se li posés un altre nom, amb les Peixateries on llavors s'hi podia trobar peix fresc el qual una hora abans encara festejava per l'aigua, i ens venia de Calella, Llafranc, Tamarit i Aigua Blava. Les dones d'aquests quatre llocs el portaven a peu. A l'estiu s'arreglaven portant el peix dessota d'un paraigua.

Els hortolans, que un temps regaven les hortes amb comuna —que ha estat el temps que les viandes tenien més bon gust—, en paga de la comuna rebuda, regalaven capces de bròquil, i segons a quin proveïdor, tot un senyor pollastre. Ara a les hortes ja escampen productes sintètics en substitució de les carregades de comuna d'anys enllà, ja que la majoria de les comunes d'ara van a parar clavegueres avall.

A dins la Vila hi havia bacallaners i venedors de tripes de bacallà i s'hi feien les famoses botifarres de perol a Cala Tianus.

Les Peixateries són al mateix lloc de sempre després d'haver substituït les Escoles de Dibuix regentades pel senyor Coromines de la Bisbal ajudat pel senyor Medir, i la d'Idiomes portada pel senyor Frigola. Es veu que l'Ajuntament de llavors va considerar que el peix era molt més important que el Dibuix i els Idiomes, i les escoles es portaren al carrer de la Tarongeta on sembla que ara s'hi farà el Museu de la Vila.

El Mercat es fa, doncs, on s'ha fet sempre, però el diumenge es fa un mercat extraordinari i es veuen parades on fins fa poc era l'Ajuntament, s'escampen pel carrer dels Valls i arriben fins al cap d'amunt del carrer de Pi i Margall.

Ara ja es veuen forasters que van a mercat amb calces curtes i s'hi solen veure dones amb poca roba. Se'ls veu entrar a Can Baldiri flequer, compren maduixes i varietat de peixos encara sense congelar, i no regategen mai. Paguen el que la venedora demana. Es diu que aquests forasters fan anar la Plaça cara, però ells no paren de comprar i, ja afincats a les platges, compraran tot l'estiu. Potser sí que a l'estiu la Vila és la Plaça més cara d'Espanya, i les dones de la Vila, regateres per excel·lència, han de fer moltes voltes per la Plaça per sortir-se'n.

De cara als forasters, les botigueres de la Vila ja han après a dir preus en diversos idiomes i no se'n deixen escapar cap. Aquestes botigueres, al meu entendre, es mereixen Premi Nobel. Se'n va descuidar, es veu, el senyor Nobel de pensar amb la bona feina que fan les botigueres de la Vila.

Hi ha gent que fa vestits, però hem perdut les modistes de les quals anys endarrera n'hi havia pràcticament a cada carrer, i nosaltres quan érem joves les anàvem a veure totes. Anar a córrer modistes un temps va estar de moda, però les modes passen, com tot, i ja no tenim modistes. I, per ara, així estem.

Les platges

Els qui poc a poc ens anem acostant a la vuitantena, tenim una pila de records i, sobretot, de com eren les platges temps endarrera. Nosaltres teníem una barraca als Canyers amb terrabastal, vora la riera, ja desapareguda, i que era qüestió de rals l'any. Érem diversos socis i ens havíem de repartir les anades a la platja. Hi teníem sovint mossèn Jaume de l'Assil, na Teodora Canària, na Quimeta Codina i els de Cal Tomàtic.

La població dels Canyers era llavors molt reduïda. Al costat de casa hi havia els de Can Quil del Fraternal, a Cal sastre Piera, a Can Moret, uns forasters de Sant Martí Vell, a Cal Metge Ros, de Girona, i a Cala Marta d'En Nonito i s'havia acabat el cens. El xalet de Can Romaguera vingué més tard.

Damunt el Port Pelegrí hi havia hagut els Banys d'En Caixa i un temps usufructuava l'edifici un senyor conegut pel Marquès, i, presidint la platja, dues cases d'En Salvi Català de l'Econòmica, i la del senyor Roques.

Després venia el barri de la Barandilla del qual s'havia de mirar la mar de lluny, amb la platja d'En Cosme a baix. I ja entràvem a Calella on tothom anava fent, bé o malament, pescant i manant un hort, amb tres platges: el Port Bo, a Sota Can Calau i el port de la mala Espina. Ja d'anyís a Calella hi ha les famoses Voltes que avui encara aguanten. A la platja de Sota Can Calau jo encara hi he vist dones buidant orinals i aquelles petites buidades a l'aigua encara li anava bé. Cap al tard sortien barques mogudes a rem camí de les aigües de Palamós guarnides amb llums que deien que enlluernaven el peix i quan el peix s'enlluerna sol fer mala fi. Un temps a Calella s'hi ballava al so d'un manubri que tocava Es Gall Peric amb una flor a l'orella. Llavors hi havia una única font, la qual bombant, donava l'abast a tot Calella.

En aquell temps al barri hi havia tavernes en les quals els cantadors hi cantaven per a ells i per a la gent que els escoltava, estanc i un mestre coix, i feien els transport entre Calella i la Vila el carro amb vela blanca d'En Josepet Batlle i el d'En Niell. A Llafranc ens hi portava la burra blanca d'En Maleca.

Al Canadell ja hi havia cases «de senyors» a pis, i arran de platja els soterranis pels qui volien tenir la mar a tocar.

I ja venia Llafranc, de primer amb un reguitzell de cases amb ombres de pi, i amb el xalet de Can Barris a mig camí. A Llafranc ja hi havia gent afincada de fora Vila i, amb el temps, a mitja platja hi havia el xalet de Can Capdevila, el primer que s'hi féu. A Llafranc, un temps, s'hi tirava la xàvega i l'estiraven els qui no feien tots els jornals dirigits pel Noi Menut i En Mèliu als crits de «tireu de llevant i tireu de garbí». Es diu que alguna vegada que els tiradors no es posaven d'acord, el peix, amic dels homes de sempre, ell mateix portava la xarxa en terra.

A Llafranc, un temps, s'hi veia en Xiflos, En Joan de Sant Feliu, Es Polacro, en Ciprià, i hi teníem la taverna d'En Maleca al damunt d'una mena de península ara desapareguda. A la Vila sempre s'han dit coses, i es deia que a Can Gervasi s'hi reunien els carabiners passant l'estona en lloc de passar les nits al defora empaitant contrabandistes. Llavors a Llafranc hi teníem el metge Gic partidari d'anar a escopetejar conills al Pinell, i l'amic Miquel Bravo feia repetits concerts de cornet quan es feien bones llevades de jambines.

Al damunt de Llafranc hi ha Sant Sebastià, lloc per quedar-hi amb la boca oberta per vegades que s'hi vagi. Un temps hi havia ermitans, i per poca cosa podíeu llogar olles, cassoles i poms de julivert. Si algú es descuidava de sal també era cosa dels ermitans proporcionar-los-la. La gent de la Vila hi tenia tirada a pujar a Sant Sebastià i s'hi han fet unes arrossades fenomenals, uns fenomenals discursos i s'hi han cantat totes.

Després de Sant Sebastià es podia baixar al Cau, un temps monopolitzat pels frares de la Vila, i ja trobem Ros i Cala Pedrosa amb un aiguamoll d'on en sortien mosquits com tartanes però que només pessigaven als forasters. I ja, per la Musclera, entrem a Tamariu.

A la platja s'hi tirava la xàvega i la sonsera, i a Cal Patxei salaven peix. A Cas Noi Nisso ja feien menjar i un temps amb onze peles passàveu. Per

Tamariu s'hi veia l'avi Xoi fumant puros a tot fumar, cosa que més tard faria el senyor Churchill. I no es passava d'una restallera de cases davant la platja, algunes de mal entrar com la que feia de barberia del senyor Vidreres. A Tamariu, vagin a saber per què, mai hi ha hagut església. Potser la clerecia veient les poques cases que hi havia, s'ho va deixar córrer.

Llavors a Tamariu només hi havia el camí vell amb la font d'En Cruanyes a mig camí, font que s'aprofitava per tal de menjar-hi nissos de frare o xocolata Pi. Una riera s'emportava la font fins a la platja, i sembla que el nom li ve d'uns arbres que hi havia un temps a cada costat de la riera.

A la gent de la Vila, Tamariu li tenia el cor robat segons escriví Josep Pla. També hi havia barraques de socis, i s'hi solien trobar mariscaires i caçadors i s'hi han fet unes memorables arrossades que no arribaven a pela, conegudes per arrossades de 0.95. I una vegada enllestit l'arròs, que no en quedava ni un gra, se solien cantar totes amb el famós epíleg de «com aquestes mil». La gent s'agafava la vida bé llavors. El camí nou de Tamariu es féu durant la guerra del 14 per tal de donar feina a la Brigada. Primer la gent es feia creus de fer aquell camí per la mitja dotzena de cases que hi havia, però s'ha vist, amb el temps, que el nou camí s'ha cobert de glòria.

Però el temps ha anat passant i aquells barris d'abans avui són veritables pobles. Acabada la guerra es descobrí que teníem el millor sol del món, i la gent de diners ho emplenà tot d'hotels, apartaments i càmpings.

A Llafranc ens hi feren un Port que porta maldecaps amb la sorra i disposem d'autopista per tal de baixar a les platges, la muntanya de Sant Sebastià és plena de cases. El Golfet és desconegut, el Cap Roig, nom que ni varià amb la guerra, s'hi afincà el senyor Woevodsky i l'emplenà de jardins, la Barandilla s'ha afegit amb Calella... és el progrés, senyores i senyors, i no parem de progressar.

Tenim els Amics de Llafranc, els Amics de Calella i també hi hauria d'haver els Amics de Tamariu, i els del Golfet, i els del Canadell i els dels Canyers. És a dir, hi hauria d'haver Amics pertot arreu.

Malgrat tot, a vegades, sentim una mica de nyonya d'haver perdut aquells barris d'abans, en els quals la gent ho acabava tot fent grans papers a taula. O a mi m'ho sembla.

Calella

Ai Calella, meravella,
raconet on el sol hi cau,
ai Calella, blanca i bella
colometa del mar blau.

El Cap Roig comença ofrena
d'un camí voltat d'encant:
El Golfet i la Cadena,
les Formigues al davant,
Els Forcats que el pi decora,
pom de verd i blau marí,
i Sant Roc, que val una hora,
a tocar Port Pelegrí.
El camí l'esclat no tanca
que tot goig hi té la llar
i véns tu, Calella blanca
a la vora de la mar,
d'aquest mar tan preferida
que té llum a devesall
i t'hi mires presumida
perquè tens un gran mirall.
Calellenc que el mar t'emporta
tot l'amor que al mar se sent,
i que saps el nom que porta
cada peix i cada vent,
i que saps calar la nança
i t'agrada la cançó
i se't menja l'enyorança
si te'n vas d'aquest Port Bo,
el Port Bo, on les onades
porten cants de més enllàs,
i les barques fondejades
s'hi bressolen a compàs,
amb l'onada cantarella
fent corrandes al rompent,
no és estrany que tot Calella
sigui un vol de bona gent.

I per això tothom es lliga
a l'influix d'aquest teu nom.
Quan t'han vist Calella amiga
quin bon dia et dóna tothom!
El bon dia tot ho corre,
és pel sol i el roquisser,
per les Voltes i la sorra
per la mar i el mariner!

Llafranc

L'aigua, que ve dels enllàs,
és blaveta de color.
El mar blau, l'onada no.
Quan manyaga o no desfàs
a la sorra que grogueja
aquesta aigua que et festeja
de què és feta, d'on és treta?
Es fa d'aire amb llum d'albada
o de gotes de rosada
o qui ho sap de què n'és feta...

Tu que fas de festa gesta
per trobar ponent encès
o per l'aire d'una aresta,
vols festa més festa festa
que mirar Llafranc com és?

Sorra neta i aigua clara,
i les nits de lluna plena
s'ha vist més d'una sirena
que s'hi renta bé la cara.

Dalt la penya hi ha l'ermita,
mig ermita mig hostal.
Tota nau es veu petita
contemplada d'allà dalt.

Al rompent l'ona no salta,
ve la nit i tot dormia
dorm que dorm, fins que sortia
un sol gros vermell de galta
que donava amb llum bon dia.
I tot brilla i tot remous
i amb la llum que fa camí
veus Llafranc amb colors nous
estrenats cada matí.

Que no morin els «Iris»

Hem baixat a la mar blava
pels camins de l'amistat.
El portal quan s'hi trucava
se'ns ha obert de bat a bat.
Sempre tens a la collada
lloc a taula i al porró,
a la taula ben parada
a la taula i la cançó.
Els fogons fan salivera
amb l'arròs tan ben portat.
Per refer una havanera
ja flameja un bon cremat.
Cantarem cent deu cantades,
i la mar sonor escriu
fetes d'ell, altres tonades
amb el deix de Tamariu.
Cor obert miris on miris
aplegat sota aquest nom,
ací hi ha la gent dels iris
i un bon dia per tothom.
Som hereus de sang molt vella
que tenim sempre al costat,
i volem amb sang novella
la mateixa llibertat...

Hem baixat a la mar blava
pel camí de l'amistat.
El portal quan s'hi trucava
se'ns ha obert de bat a bat.

Els tapers

Parlar d'un temps que no s'ha viscut és difícil, no està a l'abast de tothom i sobretot la cosa es complica quan s'ha d'investir el temps que a la Vila es feien tamps a la mà. Però a la Vila ens ha quedat l'herència tapera i sempre que es fan coses s'ha de fer sortir aquesta herència, no hi ha més remei.

Els eren diferents de l'altra gent, eren tapers i quan entraren de ple a la Vila l'hi feren un veritable capgirell de dona, i ja se sap que les dones fan capgirells al revés dels homes. Es ficaren pertot arreu i fent sempre primers papers perdigonejant conills, trobant bolets, fent arrossades, cuinant i traient sardanes revesses. Feren uns Carnestoltes prodigiosos i uns Gori-Goris fenomenals. Ballaven, les cantaven totes i feien serenates.

Pels volts de l'any 1880 arribaren a tenir la seva Època d'Or, indiscutiblement la millor Època de la Vila. Era un temps que hi havia fabriquetes a cada barri. En algunes tenien lector de periòdic al qual pagaven en taps. Se sap que els repassadors de trefins anaven a treballar amb colls i punys planxats i tenien aigua a punt posada a refrescar amb fulles d'estepa. I feren de la Vila una Vila nova. I tot això tenia lloc a totes les viles taperes des d'Aguilana i Darnius passant per Llagostera, la Bisbal, Calonge i Sant Antoni, Palafrugell, Palamós, Sant Feliu i Tossa.

Pels volts de l'any 1909 quan ens visità per primer cop el cometa Halley qui es deia que el món s'acabaria, uns tapers pujaren a Sant Sebastià per tal de veure'l passar i quan s'adonaren que el món seguia dempeus ho aprofitaren per fer-hi una arrossada. Eren gent pràctica els Tapers de llavors.

La política els tenia enlluernats i de primer érem progressistes, però després ens tornàrem federals. El lector de periòdic moltes vegades s'havia d'aturar perquè la general discutís les coses que llegia. I ja llavors teníem anarquistes i esquiroles, però dominaven els qui volien viure bé sense maldecaps, acudint a encetades de vi i baixant a les platges a fer cargols a la brutesca. De tota manera uns federals de la vila s'anaren a batre a la Bisbal el 6 d'octubre de 1869.

Era el temps que a les fàbriques s'hi cantava a més a més de discutir-hi, i mai els tapers feren servir els ganivets quan les disputes anaven molt amunt. Quan això succeïa la primera cosa que feien era deixar els ganivets en pau.

Fundaren Societats, Germandats, casinos, cafès i tavernes. Un temps a la Vila hi havia 70 cases que venien vi i els Tapers es veien a moltes. A molts llocs hi havia maldecaps. A la Vila no n'hi havia. Els es pensaven que fer taps a la mà duraria sempre, però s'erraren i vingueren les màquines les quals feien més taps que ells. Ara, els tapers-tapers, sostenien a peu i a cavall que ells els feien millors. No s'hi podia anar contra aquells tapers.

Però el temps dels Tapers passà com en el món ha de passar tot, com passaren guerres i revolucions, vagues generals i tota la requincalla.

En 1882 ens arribà el gas, però a molts llocs la gent se'l feia amb dipòsits de carbur. En 1889 ja tenim bombetes pels carrers, i en 1887 ja tenim el Tren Petit el qual ens socarrimà molta gent i es féu un tip de fer baixes amb cavalls de carros i tartanes, però ens féu molts favors. Tot això encara sota el domini dels taps fets a la mà. Primer no passava per Flaçà, però més tard arribà fins a Girona i després es plantà a Banyoles. Un temps ens passava Creu Ratinyola avall i la gent quan el veia venir no es movia de casa. Tenir un tren passant arran de porta era considerat perillós.

Quan el senyor Barceló fundà l'Ateneu el qual tenia en el camp vora Mont-ras, el tren, en honor dels senyors passatgers passava pel camp a marxa lenta per tal que els senyors passatgers veiessin fer algun gol; llavors se'n feien més que ara.

I tot va anar passant perquè el temps no perdona, i ja trobem fàbriques grans, alguna amb més de 1.500 obrers, i ja amb encarregats que no deixen enraonar i amb corns que avisen les hores d'entrada i de sortida. Llavors la gent encara berenava i entre corn i corn hi havia mitja hora per fer-ho.

Un temps s'ermorzava, es feien les onze, es dinava, es berenava, es sopava i els qui podien feien ressupó. I a la Vila i pels voltants hi havia un pet d'establiments que no deixaven patir a ningú, dedicant-se al benemèrit actiu de fer porcions.

En el temps de l'Època d'Or, a més a més dels qui feien taps a la mà, es disposava d'un bon equip de cap-i-puntaires que deixaven els caps i puntes amb uns deus i dotzes que enamoraven, i bobilaries extraordinàries que s'ho jugaven tot perquè els americans poguessin tenir coses en fresc, i ja veuen, a la Vila no tenim capAVINGUDA del Triador, cap carrer del Cap-i-Puntaire ni cap Plaça del Taper, cosa que entre tots hauríem de mirar d'arreglar-ho. O a mi m'ho sembla.

Coses del suro

Les suredes fa molts anys que existeixen. Els romans de debò, molts anys enllà de Mussolini, ja en sabien secrets, i, no obstant, al País no es començaren a fer taps, diuen, fins pels volts de 1750. No se sap tenint en compte el bé de Déu de suros que hi havia llavors per què es trigà tant a fer servir les suredes. Una vegada amb gent tapera ja trobem les viles que en feien com Agullana, Darnius, Llagostera, la Bisbal, Palafrugell, Palamós, Calonge i Sant Feliu.

El senyor Perignon, francès ell, nat en 1640 i passat avall en 1715 ja es diu que feia taps. I sembla que un foraster n'anà a fer a Llagostera d'amagat pels volts de 1750.

A la Vila ja s'inscriu el casori del senyor Feliu, jove taper, en 1761. Hi ha altres casoris en 1762 i 1765. També en trobem d'altres en 1756 a Palamós, en 1757 a Llagostera, en 1760 a Cassà, en 1761 a Sant Feliu, en 1762 a Agullana i en 1768 a Calonge.

Llavors s'anaven a vendre taps a la fira de Beaucaire amb barques que sortien de Calella.

Però la primera cosa que cal saber és com s'ha de tractar el suro. El suro s'ha de pelar i la primera pela és el pelagrí, suro de rebuig del qual amb el temps se'n farà aglomerat. L'escorça del suro és tossuda i no s'hi ha d'anar barroer a treure-la. Hi ha suros marrans, els quals no es deixen pelar bé fins que fan 18 anys.

Ja tenim el suro tret de les suredes. Amb el temps sortiran compradors de suro mereixedors de Premi Nobel. És el pa de la fàbrica escollir el suro bé per tot l'any.

I ja tenim el suro fora del bosc. S'ha descobert que bullir-lo durant una hora és una bona cosa per tal d'aplanar-lo i ser de més bon treballar. Una vegada bullit el suro s'ha de toscar. I ja el tenim bullit i toscat. Llavors s'ha de triar. Els triadors de suro tenien un temps un cop d'ull fenomenal, i si no veien les coses clares, un cop de ganivet a mitja panna els treia de dubtes. Era una altra cosa que no s'hi havia d'anar barroer triant suro!

Ja tenim el suro triat per calibres i per classes, i ja el podem carrar i fer-ne carracs. És quan entren en joc els escairadors per tal de deixar els carracs a punt perquè el senyor taper no hagi de treure massa suro en fer els taps. Els escairadors solen ser aprenents, elements vorejant el 16 anys. A partir dels 16 anys, si tenen bons dits ja passen d'escairar i fan els primers taps.

I els senyors tapers ja fan tota mena de taps, cònics i cilíndrics i, sobretot tap gros: els trefins. Era el temps que un repassador de trefins guanyava un duro diari, i els que en feien deien que aquell preu no el guanyava ni un ministre. Si ells ho deien, devia ser veritat. Llavors els senyors tapers ho solien vestir tot, i capgiraren el viure de les poblacions taperes de baix a dalt. Els dilluns era pecat treballar i això ho sabien tant els petits amos de llavors com els treballadors. Si es treballava els dilluns els taps solien sortir guexos. Inventaren, entre altres coses, el turisme fent unes grans arrossades a les platges. Es trobaven caçadors i mariscaires i portaven a l'arròs el fruit de la caça i de la pesca. En havent dinat les solien cantar totes amb el famós epíleg de: «Com aquestes, mil».

Els senyors tapers ho envestien tot i feien tothora primers papers pertot arreu. A més a més de repassar trefins, arribaren a tenir la seva Època d'Or, Època que no trobarem mai més. Tenien lector de periòdic a la fàbrica, al qual es pagava en taps, i els repassadors de trefins anaven a treballar amb colls i punys planxats, cosa que ja no es veurà mai més. A més a més de taps de tota mena feien bondes per tapar bótes, les quals les solien cremar de l'esquena.

Després venia la feina de triar taps i separar-los per classes, cosa que solien fer les dones, les quals hi tenien la mà trencada.

Llavors els taps s'havien de rentar i es posaven a assecar damunt canats amb llit de canyes, i a vegades se'ls posava una mica de coloret. I ja surten els caps de miralls, els caps nets i les xeixes al costat de tomanyins, topetes, xopines, defes, vints, vint-i-dosos, vint-i-quatre i vint-i-vuits, tots amidats amb peus de rei. I tot això els senyors tapers ho feien amb encaix i estoig! I ja trobem els famosos cap-i-puntaires els quals, de deixies, feien uns deus i dotzes que enamoraven.

Els taps a vegades surten de color de canari per haver-se rentat malament, i cal que les eines de treball, ganivetes i ganivets es tinguin sempre a punt en evitació que a la fulla hi surtin cardines.

Els taps es trien damunt catres, i en comptar-los se n'agafen cinc a cada mà.

I vingueren les màquines. A les fàbriques grans un corn avisa les hores d'entrar i sortir i hi ha un encarregat que no permet que s'enraoni i es canti, i s'acaba l'imperi de fer taps a la mà. I ja ve el paper de suro, les màquines de barrinar, de carrar, d'esquenar, de garlopa, de llescar, de partir, de triar discs, d'esmeril, de ple rodó, de parafinar, les màquines americanes que fan tots els taps que volen.... I, amb l'entrada en joc de les màquines, s'acaba aquella Època d'Or abans esmentada i el domini en tots els camps dels senyors tapers.

La indústria ha fet un gran salt, i modernament s'arriben ja a fer vestits de suro, però els taps, els famosos trefins, per manca de suro ja s'estan fent afe-gits, i amb suro aglomerat amb dues arandeles de suro natural, que ja no són aquells taps criats d'una sola peça que tenien el xampany acollatat per anys que passessin. Tot això ho havem perdut, o a mi m'ho sembla.

L'assalt a Can Frigolet del Brugar

Quan estàvem en plena època d'or tapera, quan a la Vila fent taps a la mà els tapers vivien com ministres, quan es passava el temps cantant-les totes, fent uns Carnestoltes esplendorosos i arrossades multitudinàries a les platges, va tenir lloc el drama de Can Frigolet del Brugar.

Si les meves dades no fallen va ser l'any 1878, segons em té dit el bon amic senyor Joan Frigola, jutge de la Vila.

Sembla que algú es va desdir de prendre part en l'assalt i en va informar l'autoritat. Es diu que l'autoritat entrà camuflada dalt d'un carro al mas, i guàrdia civil i Sometent es carregaren a: Antoni Galceran, de Calonge, Bona-ventura Mascarós, àlies Pipet, de Pals i a Martí Arenes, Mariner Arenes, de Mont-ras.

Durant molt de temps es podia veure pel teulat del mas, en reproduccions ceràmiques, els caps dels tres assaltants.

El fet va esquivar la vila i fou el tema obligat a cafès, casinos i tavernes durant una llarga temporada, ja que fins llavors la guàrdia civil tenia molt poca feina i se la solia veure fent manilles i tutis pels centres recreatius del poble.

Era un temps que molta gent deixava la porta del carrer oberta en anar-se'n a dormir, que els serenos cantaven el temps que feia pel carrers a com-pàs de tres per quatre, dels balls de carrer i d'aquelles fenomenals parades de fresca, cosa avui impossible de fer per la gran quantitat de cotxes que per metre quadrat hi ha per la vila.

Era el temps que la «Taponera» reunia una cinquantena de veus i agafava gran fama cantant a Barcelona, a Madrid, a Saragossa i a Bésiers.

Era el temps que les noies s'havien de retirar a entrada de fosc, que els tapers eren uns filharmònics acabats, entre altres coses, que un ermità de Sant Sebastià feia l'avi-forc al damunt del Salt d'En Romaboira, que de les gasoses, a la vila en dèiem «gracioses», anaven tapades amb taps de suro amb una lligada de cordills, dels Gori-Goris que ens donaren anomenada i que Carnestoltes s'anava a esperar de nits amb ciris i torxes a fora vila...

Modernament, en tenir tantes Caixes i Bancs, ja n'han assaltat algun, i ens mataren un joier, però com l'episodi de Can Frigolet del Brugar encara, per ara, no n'havem contemplat cap, llevat, és clar, dels que deixaren la pell a la guerra del país que fou la badada del segle en no saber el govern que llavors hi havia la que s'estava preparant. Sembla que algú del Principat va avisar a Madrid, però a Madrid van dir que nosaltres érem uns exagerats...

Tothom qui vol sap les coses que es van esdevenir durant 40 anys perquè s'hi hagi d'insistir. S'ha passat de tants caps tants barrets a que no n'hi hagi més de dos. Un barret rus i l'altre nord-americà.

I així estem, esperant que aquests dos barrets, molt tossuts ells, s'entenguin.

Visites mèdiques (Fragment)

El doctor Blanxart tenia un cas entre mans quan li digueren que el demanaven de casa del senyor Samuel Darsà. Pensà escoltar la cosa pitjor i digué, si ja no hi havia res a fer, que s'esperessin un moment.

El cas que tenia al davant el doctor era el següent:

Una noia a la flor de l'edat, ben quillada, ullerosa i la qual no podia tenir el cap més baix. El doctor deia:

— Jo no puc perdre més temps. Anar a veure el metge no és com comprar-se un vestit que es pot deixar per un altre dia. Decideixi's aviat que m'esperen al telèfon i tinc la casa plena de malalts...

La noia seguia amb el cap baix, tota vermella, i mirant-se les rajoles del consultori.

— És molt tímida, doctor, ja ho veu. Si em pogués despullar jo per ella... sóc la seva mare, sap?

— No, no, si la que està malalta és ella, és ella qui s'ha de despullar. Jo quan miro un malalt, és el mal que li miro el tingui al lloc que el tingui... Què, es treu roba o no es treu roba, senyoreta?

— Nena, Cristineta, ensenya el ventre al doctor. No et faci vergonya, ell n'ha vistos qui-sap-los de ventres... S'hi guanya la vida veient ventres.

— Quan fa que el ventre li fa mal?

— Una setmana —féu la mare.

— Ella, que contesti ella!

— Un mes...

— Un mes, un mes tenint mal de ventre... Qui sap que hi té en aquest ventre. Vostè festeja?

— Veurà... —començà la mare.

— Que contesti ella, senyora, que contesti ella! És clar que també pot festejar vostè, però és ella qui ha de contestar!

— Sí, senyor —digué la nena amb veu de pardal—. I precisament a un doctor...

— Doncs qui millor que ell per visitar-la.

— Ja comprendrà doctor, que si el promès li hagués hagut de veure el ventre...

— Tornem-hi amb la por d'ensenyar el ventre! Si també un dia o altre aquest metge li veurà el ventre i sense estar malalta... En fi, senyores, jo he de veure aquest ventre! Jo no sóc dels qui visiten per correspondència...

la visita es féu gairebé a través de la mare, però al final resultà que la nena anava camí de la bona esperança. Quan la mare ho va saber, digué:

— Ai, Déu meu, què dirà el seu pare!

— Això ja no és cosa meva, senyora. Ara a la nena cal tractar-la bé i no donar-li disgustos.

— I el que ella ens ha donat!

— Senyora, és perillós festejar o tenir tractes amb segons quins metges sense estar malalt.

Assaig de composició multilingüe

Ves tu novio malcarado
y no sabes de su mal?
Lo tendrás, ay, sin enfado
con tapones de Girbal.

Si Carlos V lo encontrara
Carlos V lo adoptara.

El problema principal:
Pa los chicos, qué llevamos...
Solución? Segura, vamos,
los tapones de Girbal.

Nena, me decía loco de pasión,
dame, con tus besos, ese buen tapón.

Pruébelo usted señorito
es de un gusto sin igual,
cómprenos un paquetito
y verá quién es Girbal...

Son más buenos que el tabaco,
sin ninguna martingala.
Son... un pase de Chamaco,
son un centro de Kubala.

For your wife and your children or sweethearts
a little bale of corks, with best regards.

A happy smile you'll find from face to face
bringing with you the corks made in this place.

Together with the sun and river Ter,
Medes Islands, Llafranc and the blue sky,
the glorious sherry that shall never die,
eatable corks made by Girbal. Yes, sir.

Sous le pont d'Avignon
on y mange on y mange.
Sous le pont d'Avignon
on y mange le bouchon.
- D'où?
- Demandez-les Chez Girbal!

Dans la musique, Chopin,
par ses jambes, Mistinguet,
prestigeant l'Empordanet
Tamariu, un petit train,
et nos bouchons de gourmet.

Nenhuma rolha nascida
no irmão Portugal
terá la fama atingida
das doces rolhas Girbal.

Jà o diss João Segundo:
Não sera tranquilo o mundo
até que um bom confiteiro
faz um doce do sobreiro!

Desafiament

Carta al meu cunyat Lluís Girbal

Plou. El cel és gris i el Tajo brut. Els carrers són lluent i plens de gabardines i paraigües. De vegades passa algú sense i es mulla. El temps, però no en fa cas i continua plovent. És clar, que si el temps hagués de parar de ploure, quan plou, quan passa algú pel carrer sense paraigua, tindria molts maldecaps. Plou com a l'hivern. I això més que el mes de maig sembla el mes de giam, que és el mes de maig al revés. I, respecte a un mes de maig al revés, no cal insistir massa. És com una capsa de cerilles sense cerilles, un sereno sense «xuxo» o una paella sense oli.

I jo que arribo a Lisboa i que em donen una carta que resulta és teva. Quin carai de mania tens de fer-me cartes a Badalona quan jo sóc a Lisboa i cartes a Lisboa quan jo sóc a Badalona? És clar que la gent, si vol, pot escriure allà on li passi pel cap. És com si jo ara, em passés pel cap de fer-te aquesta carta a la Platja Fonda, al Paraguai o a Tarragona. En fi, he rebut la teva carta. Si mai en tornes a escriure a Lisboa, no escriguis al Borges Hotel, escriu a Algarve Corticeiro Lda. P.O.B. 664 Lisboa. Si jo no sóc a Lisboa em faran arribar la carta a Barcelona. Entesos?

De la teva carta he pres nota de la secció notícies i dels teus comentaris respecte a la meva dona. Fa de molt bon llengar posant adjectius a la dona d'un, quan aquest es troba a 1.500 quilòmetres de distància. Això es diu a la cara. I es repeteix per si l'interessat no ho ha entès bé. I, per si vol contestar per la violència se li dona una tarja amb el domicili i el nom de mitja dotzena de padrins. I s'escull un dia, de tres a quatre del matí, a Breda, per exemple (dic Breda perquè és més o menys a meitat de camí entre Badalona i Palafrugell), per dirimir la qüestió de l'adjectiu. Per mi no cal vestir-se d'etiqueta per l'acte de Breda. No cal tampoc fer soroll. Res de pistoles. Prefereixo el garrot, o la mitja plena de sorra. Tampoc, per la meva part desitjo que vingui ningú amb botiquí. El que rebi que es mori. Les avantatges són pel garrot, eina eficient i barata. La mitja plena de sorra vol dir tenir-la d'agafar de la dona i, la meva almenys, les té comptades i flairaria que passa quelcom i això ha de quedar entre homes. Decididament jo proposo el garrot. Es podria fer a cara o creu qui pega primer, amb el benentès que qui pega primer no pot pegar dos cops. S'ha de donar oportunitat al rebedor. Si aquest té el cap, o l'esquena (depèn del lloc que esculli el que pegui primer) prou fort per aguantar la garrotada, a n'el pegador no li toca altre remei que espe-

rar que el pegat faci ús del garrot. Si el pegat queda foradat de bones a primeres, el pegador no en tindrà cap culpa. Cas de trencar-se un garrot, se'n pot fer servir un de recanvi. Si un dels cops destinats al que ha de rebre, es desvia i rep un padrí, aquest no tindrà dret a reclamacions de cap mena. Si per falta de pràctica en manejar el garrot, el pegador es pega ell mateix, es considerarà, per burro, que aquell cop que s'ha fotut ell mateix l'ha rebut el seu contrincant tenint aquest dret a fer ús de l'arma sense esperar a rebre. Si aquest també es pega ell mateix, per un error, els padrins vénen obligats a garrotejar els dos adversaris sense distinció d'afillats. Cas de no complir-se, o de complir-se al revés, aquestes instruccions, els adversaris poden garrotejar els padrins fins que aquests facin les coses bé. Finalment, si per les causes que fossin (una d'elles per haver de fer servir els garrots pels padrins) el duel no es portés a terme, queda acordat que està en peu i que tindrà lloc així que els padrins estiguin en condicions.

A partir de les quatre primeres garrotades, que en podríem dir garrotades numerades, això és, quan els dos contendents s'hagin fotut dues garrotades cadascun, les garrotades es consideraran lliures, i els dos duelistes podran pegar-se fins que el cor els en digui prou, durant sis hores, que és la jornada de treball que regirà dintre poc. Si acabades les sis hores, cap dels dos enemics digués: —Em dono, es permetrà treballar extraordinari concedint als actors, una hora per menjar. El menjar serà ordinari no permetent-se ingerir «fósforos» de cap mena per tenir aquests elements resultats distints segons les naturaleses dels qui els prenen. Si transcorreguts disset dies cap dels dos afluixa, es considerarà acabat el duel a la garrotada 2.356. El qui la doni, haurà guanyat. El guanyador podrà obligar al perdedor a qualsevolga d'aquestes quatre coses:

Primera. Menjar-se una Vanguàrdia.

Segona. Fer un ou.

Tercera. Renunciar al vi.

Quarta. Viure del racionament.

Els descendents i famílies respectives no es consideraran afectats pel plet dels dos duelistes. No es permetrà l'entrada al lloc del succés als menors de setze anys. Els contendents portaran, com a mínim, la roba necessària perquè les possibles senyores assistents a l'acte no puguin fer comparacions. Els cops baixos seran penalitzats amb quatre garrotades. S'entén per cop baix, el cop donat en l'espai central que normalment, si no es porten al revés, cobreixen les calces. Les úniques paraules que durant el duel, s'allargui els

dies que s'allargui, podran dir els adversaris, seran: —Em dono, i ai. El duel començarà rigorosament a l'hora anunciada. Res el podrà deturar. Si plou, es pot celebrar amb paraigua. Finalment, si un dels dos interessats no compareixés al lloc del garrotejament, el qui hi assistís pot exigir als padrins es porti a cap qualsevolga de les quatre coses més amunt esmentades. El perdedor haurà de pagar el garrot al guanyador. S'admetran apostes. Detalls per programes.

No ha parat de ploure. La pluja, a Lisboa, fa fer aquestes coses. Però ja són fetes, i, per la meua part, espero tirar endavant. A part del duel, t'encarrego records per a tothom, sis abraçades, sis, per la teua dona i contesta'm a Badalona o a l'adreça de l'Algarve Corticeiro Lda. P.O.B. 664. Lisboa.

8 de maig del 1947

Miratge groc

Introducció del primer llibre

És el primer llibre. Es va acabar a Badalona el novembre de 1949.

Era el temps que l'equip de futbol del «Torino» queia, anant en avió a Superga, Itàlia, i hi petava tothom. A Badalona llavors teníem un barber, el qual deia que quan queia un avió hi petava tothom encara que portés passatge de primera. No era com en els trens que quan descarrilaven només hi petaven els de tercera.

Era el temps que el senyor Mao era l'amo de la República Popular Xina, i que el senyor Adenauer feia més vots que ningú a Alemanya Federal.

Era el temps que el cardenal Mindszenty era condemnat a mort.

Era el temps que es feia la NATO per tal de defensar el món occidental. Més tard es faria el Pacte de Varsòvia.

Era el temps que els països hispano-americans demanaven l'ingrés d'Espanya a la ONU.

Era el temps que el nét d'Alfons XIII, Joan Carles, arribava al país.

Feia 10 anys que s'havia acabat la guerra nostra de quin acabament encara se n'havia de parlar d'amagat, encara hi ha ambaixadors absents, els taxis van amb gasogen i encara hi ha cartilles de racionament i l'estraperlo segueix a l'ordre del dia. Els policies van als restaurants a vigilar quina mena de pa

menja la gent. Hi ha unes dones pels carrers les quals venen barretes de fàcil portar a la butxaca, i els policies només veuen que de tant en tant la gent es fica una mà a la butxaca. Eren temps difícils aquells i s'havia de tenir traça fins i tot a menjar pa dissimuladament. I quant a dir coses, generalment es corria amb un «muts i a la gàbia» quan no s'estava segur de qui et deia «bon dia».

I és per tot això que es va fer aquest llibre, perquè ningú s'hi pogués agafar i no s'hagués d'agafar a ningú. Tot quan hi passa és inventat, imaginari, postís, en fi.

Encara era lluny l'indult per les responsabilitats de la guerra civil, i l'autor, com molts que no feien llibres, no estava per brocs i per això va fer el llibre de la manera que el va fer perquè no s'hi trobessin segones intencions. Ja en vindrien d'altres, amb el temps, en els quals s'hi trobarien intencions de tota mena. Segons l'autor, és gairebé segur que no passarà res a cap lector llegint el llibre. Tampoc, pel sol fet de llegir-lo es pot esperar un millorament del tabac, de la collita d'oli i que s'abaixin les contribucions, coses que tampoc haguessin succeït si el llibre no s'hagués fet.

Llavors hi havia guerres fredes i calentes, i l'autor, contrari a tota mena de guerres, va fer aquest llibre amb la bona intenció, a vegades, de desensensir cares llargues. Si ni això ha estat possible, hi haurà aquella demanada de «dispensin» que tantes vegades l'autor ha demanat...

A Joan Pericot amb admiració i afecte

Perquè de temps sentiu la gran ferida
d'aquest rodal que té tants cors robats,
i d'aquesta Calella beneïda
en sou, segur, un dels enamorats,
perquè heu sabut comprendre de debò
el cor d'aquesta gent
que s'ha mogut i es va movent
per les Voltes i el Port Bo,
perquè heu viscut aquell passat endut
de la xàvega i el rall, i el món
de Can Batlle, l'estanc i de la Font
de Ca Sa Noia Rita i Noi Menut,
de Can Perico i el Salí
d'En Morató i de Can Gelpí,
del carro d'En Niell i En Josepet
que duïen fato i a la gent que creix,
i es Gall Peric, al trau un clavellet,
que fa voltar un manubri d'espigueta
dins una sala que fa olor de peix,
perquè heu sentit aquell encant tan net
de cent cançons de Cuba i amoretes,
per capità tirant floretes
aquell gran capità: Pepet Gilet,
perquè porteu a dins la pell
tot l'esperit que avui es renovella
del món petit i gran que es diu Calella
que heu escampat amb ploma i amb pinzell,
perquè ja sou un més formant anella,
perquè la gent ja us ha donat el dot
quan diu: Ah, sí, En Pericot,
aquell que estima tant Calella...
Per tot això, modestament,
però deixant que el cor digui el què sent,
amb tota l'ànima us dic:
Per molts i per molts anys, amic!

20 de juny del 1981

Palafrugell - Castuera - Palafrugell (Fragment)

La veritable crònica d'aquests vint mesos fou una desapareguda de guerra. Es perdé esmicolada pels carrers de València pel maig del 39 perquè algú —aquest algú que en aquell temps sempre deia coses que no havia de dir— digué que a València ens ho prendrien tot. I a València no ens van prendre res. I no sols no ens varen prendre res sinó que hi vam fer negoci. Un negoci relatiu, és clar; ens van comprar a bon preu un rellotge que anava quan volia i uns guants de pell que mai s'haguessin pensat que algú en donés diners.

Fou una pena la pèrdua de la crònica perquè era directa, feta al comptat i sense concessions literàries. Ja se sap que totes les reconstruccions, per ben fetes que siguin mai poden assemblar-se als originals. Però, sense miracles, no es podrien pas recollir, ara, aquell centenar de fulles trencades que van quedar pels carrers de València que abans de la crònica foren trepitjats per Jaume el Conqueridor, Sant Vicens Ferrer i Pepeta Samper, entre altres. Per tant, en el seguit de planes que vénen s'hi trobarà a manca l'espontaneïtat de les notes preses sobre el terreny dels fets i gairebé al mateix temps que els fets es produïren. Què hi farem.

— Sí, ves, què hi vols fer.

La guerra tothom la féu com pogué. Uns hi van anar perquè ho veïen tot clar, altres per canviar de costat, i uns altres perquè no hi havia més remei. Hi hagué qui la féu sense moure's de casa seva que és una manera ben especial de fer-la, tanmateix. Potser no era la seva guerra, aquella, i per això es quedaren a casa. Què hi farem.

— Sí, ves, què hi vols fer.

Nosaltres som d'una lleva especial. La del 30. Entràrem a la caserna vestits de soldats monàrquics, i en sortírem vestits de soldats republicans. A Ceuta, on servírem uns quants mesos a cada règim, durant les eleccions de l'abril del 31, hi havia propaganda a la carretera asfaltada. Unes grans lletres blanques deien: «VOTAD A RODRIGUEZ Y COMEREIS PAN». Els contrincants del senyor Rodríguez escrivien més avall: «VOTAD A PORRAS Y BEBEREIS VINO». No ens hi fiquem, però guanyà el senyor Porras. Durant els dotze mesos passats a Ceuta férem bones amistats sense massa coses que les posés

a prova. Anàvem vestits de soldats, aprenguérem a ésser-ne però no férem servir l'ofici llevat d'una nit que s'organitzà una mitja marxa nocturna contra un Batalló del Terç on es trencà un retrat de Galán i García Hernández —els homes de Jaca—, la qual marxa no s'arribà a completar ja que tot s'arreglà amb bones paraules que, dit sia de pas, és una bona manera d'arreglar les coses. Vèiem la mateixa gent tots els dies, i sèiem cada dia a taula els mateixos. L'amistat feta dinant dies i dies amb la mateixa gent, és bona amistat. L'amistat feta amb una gent amb mini dinars o sense dinar dies i dies, és una amistat sense trampa. A l'Àfrica, la relació de manadors-manats, era perfecta, ideal. No creure, a l'Àfrica, era pecat mortal. Ja quan hi vam arribar se'ns va dir que creure era el tot, i portar un botó de menys o deixar de saludar un sergent eren oposicions a consells de guerra. I tots no estàvem convençuts que havíem de creure. A la guerra de la Crònica.. ja n'anirem parlant. A Ceuta s'anava vestit de soldat, en aquell temps, per ganes d'anar-hi. A la guerra de la Crònica el vestit era justificat i, potser, algun cop, s'hi hauria d'haver anat dos o més cops vestit de soldat. Eren els dies que no donava l'abast.

A l'Àfrica cobràvem per fer de soldats en potència. Com que no hi havia trets no es podia pensar en fer vagues per cobrar poc. A la guerra també es cobrava, però molt mal cobrat. Tothom cobrava igual, treballés —i ja se sap quin treball es sol fer a la guerra—, o treballés. Això era injust perquè hi havia gent que passava setmanes i mesos sense fer res, i altra que no sabia com girar-se de feina. D'acord que hi havia d'haver de sortida, un jornal base. Ara bé, el combatent actiu hauria d'haver cobrat més que el passiu. Si a la guerra hi calen trets, ja que una guerra sense trets no seria guerra, és del tot lògic que cobrés més qui més trets tirés. Es podia haver establert cobrar a tant per mil, per exemple, o donar primes per les baixes o presoners fets. Si els diners, es diu, ho mouen tot, pagant bé a la gent els trets haurien estat infinits, els blancs contundents i els presoners in comptables. A la nostra Brigada se li va prometre una vegada que si agafava un poble de vora Castuera hi trobaria menjar i tabac. Es va agafar el poble. Pot servir d'exemple als Alts Estats Majors. Oferir una prima per poble agafat podria ésser la solució de molts problemes militars. Treballar a preus baixos i cobrar quinze pessetes tant si pelaves patates com si tiraves bombes de mà, fou una mala cosa. I a més a més cobrar amb moneda que la gent no la volia, una altra...

Haver fet sortir el nostre pas per l'Àfrica en aquestes notes preliminars, no vol ésser altra cosa que fer-nos veure a nosaltres mateixos, la gran diferen-

cia entre un exèrcit d'ofici i un sense ofici ni benefici, amb l'aggravant que amb l'exèrcit ben dotat i ben manat i, sobretot ben cregut, no s'hi tiraren trets. Per contra i per estrany que sembli, se'n tiraren amb un de mal dotat, mal manat i mal cregut. Què hi farem.

— Sí, ves, què hi vols fer.

Repetim que les planes que vénen no podran ésser mai iguals a les que causaren baixa pels carrers de València. Ara ja ha passat temps de les coses de la Crònica perduda i a moltes, la diferència entre el pa i el formatge serà molta, per alt o per baix... També volem dir que la Crònica era la de la mena de guerra que féu el cronista. Si no li tocà viure els episodis bèl·lics d'anomenada, la culpa no fou pas d'ell. Què hi farem.

— Sí, ves, què hi vols fer...

VINT MESOS FORA DEL MÓN

PRELUDI

Encara es feien àpats quan s'incorporà la nostra famosa lleva. Encara es feien àpats, gran tradició de la Vila que sempre que ha pogut ho ha acabat tot a taula en bé o en mal. En temps d'eleccions un prominent convilatà de dretes es va jugar un berenar amb una recalcitrant esquerrista que la lliga guanyaria les eleccions a Lleida. Qui guanyà no fa el cas, ara. La cosa que el fa és que els dos convilatans berenaren junts... Gran manera d'entendre les coses del món, aquesta. L'àpat era l'acabament obligat de tota mena d'esdeveniments: de cantades de Caramelles a reunions de Germandat, i de bolcades Pasteres avall a resultats electorals. Llavors se'n feien pels qui marxaven, pels qui tornaven i pels qui encara havien de marxar.

En aquell temps havien marxat ja els primers voluntaris. Uns marxaren a fer de soldat i altres a aprendre'n. Dels primers en tornaren alguns. Digueren que la guerra no es feia com ells es pensaven que s'havia de fer i que tothom anava per ell... Malament! —començà a dir la gent. Ho endevinà, sembla. Ja ho anirem veient. Els voluntaris que seguien essent-ne —i va barretada per a tots els voluntaris que portaven voluntat a la cosa que feien—, venien sovint a la Vila quan als fronts hi havia calma. Arribaven amb enormes pistoles i una reunió de voluntaris voltant les taules dels cafès amb les armes damunt

el marbre donava als pacífics establiments una pinzellada de pel·lícula de l'Oest. Hi havia qui es pensava que aquells xicots s'havien fet voluntaris pel goig de venir de tant en tant a la Vila amb pistola perquè la gent es donés compte d'on venien. La Vila arribà a pensar, també, que tot estava a les mans d'aquells voluntaris, que la guerra no passaria d'allà, i els voluntaris ho tenien tot pagat.

De vegades, per a fer dits, s'arribaven a la Pineda d'En Marquès i donava la impressió que teníem el front a La Granota.

Us miraven amb caire de suficiència i parlant de fronts i cops de mà us deixaven aclaparats. Era curiós sentir un bon veí a qui mesos enllà el vèieu sortir del Fraternal o de l'Sport amb aire d'home pacífic, parlar de baixes i posicions, metralladores i bombes de mà. Ells ho veien tot clar:

— Estigueu tranquils. Ho tenim tot guanyat. Poc hi tindreu de venir, vosaltres.

— Voleu dir?

— Prendrem Saragossa quan ens passi pel cap. Osca es pot dir que ja és nostra. Esperem només que el Comanament ens assenyali hora...

I vingué que la Generalitat ordenà la mobilitat dels ciutadans de Catalunya dels 18 als 40 anys.

— Ara sí que hi som! —va dir un de la lleva.

Corrirem amb aquest «ara sí que hi som» al cap durant dies i dies.

— Això s'ha de celebrar —acordàrem— perquè qui sap si diumenge ja no serem aquí...

I es passà una pila de diumenges, a Tamariu, a Llafranc i a Calella fent l'àpat de comiat.

Arribà una grossa personalitat, i:

— Això va seriosament, nois. Hi ha el projecte de demanar fins a deu lleves...

— Diumenge sí que serà la darrera arrossada.

la gent que trobàvem tot anat a fer el famós i repetit àpat de comiat,

— Ben fet, nois, ben fet. Aproveiteu-vos-hi ara que hi sou —ens deia.

Ho trobàvem tan natural això de l'aprofitament, que hi havia vilatà que cregué que la seva missió en aquella guerra que tanta gent la feia a la seva manera, era d'anar a fer aquell àpat setmanal.

Quan els voluntaris ens deixaren a les nits les penyes lliures —nosaltres llavors formàvem part dels estrategues de cafè— guanyàvem infinitat de batalles. Aquesta feina de guanyar batalles des de les taules de cafè, que sembla tan fàcil, era difícilíssima. Tothom tenia noves especials, tothom havia escoltat ràdios que deien la veritat, tothom sabia, per boca d'algú que bevia a dalt de tot que... Una vegada, per tal de quedar una mica bé, ens empescàrem una història bèl·lica de casa al cafè. La contàrem i trobàrem aquesta resposta per part d'un company estratega:

— Sí, jo ho he sentit a la ràdio de casa!

Es procedí a empadronar a la Vila per a fins militars. Allò de què els voluntaris ho acabarien tot, anava perdent punts. L'empadronament no va pas caure massa bé entre uns convilatans que fins feia poc estaven acostumats a qui en el país tot s'arreglés amb discursos.

— No per res, però a mi, ja quan vaig quintar em van donar per estret de pit...

— Mai he vist ni una escopeta de prop. Em penso que s'hi perdrien calers de portar-me al front...

— Suposo que no es passarà de fer una llista, eh?...

— Si, bé, però qui portarà pa a casa?

Si, bé, però qui portarà pa a casa?

— És oficial, això?

— Voleu dir que amb aquesta panxa es pot anar a la guerra?

És clar, eren contestes lògiques, però era la guerra.

Per aprendre de fer moviment amb arma s'organitzà una tanda d'exercicis militars al cap d'esports de la Vila. No se sap si hi havia una veritable afeció a la cosa, o que la instrucció es feia en hores de treball, el cas és que la concurrència era extraordinària. Per aprendre de fer evolucions armats es requisaren les escopetes de tots els caçadors de la Vila. Ja se sap l'estima que tot caçador té per la seva escopeta i es deia que els caçadors assistents venien únicament per veure si per atzar un dia podien trobar la seva escopeta i portar-la una estona a coll encara que no fos més que per evolucionar amunt i avall del camp de futbol. Entre els assistents no caçadors hi havia algunes dones. Eren les qui més seriosament s'agafaven les ordres del ciutadà instructor. La presència d'aquelles senyores fou una novetat per Palafrugell. Algú se'n feia creus.

— És la guerra —es deia.

Entre els espectadors al camp de futbol hi havia, a més a més de la gent d'edat a prova de lleves, uns ciutadans especials que ni es mobilitzaren ni es llevaren. Eren els anomenats imprescindibles i els qui feien material de guerra. Ells ja deien que hi haurien volgut anar al front, però qui mana, mana, afegien.

Sia com sia, entre escoltades de parts de guerra, àpats de comiat, batalles guanyades a les taules dels cafès i salves del «Canàries» (el «Canàries» resseguia la costa de tant en tant fent la punyeta als qui es banyaven a les platges —cosa molt sana tant en guerra com en pau— i als qui encara podien fer un peix en suc arran d'aigua. A la Vila hi havia una relativa tranquil·litat i segurament que aquelles canonades del «Canàries» no tenien altre fi que dir a la gent que hi havia guerra sinó que la gent no ho entenia), arribà el dia de la marxa de la nostra famosa lleva. L'Ajuntament passà un convit als agraciats i marxàrem. Gairebé tots. Alguns no es trobaren enlloc. Altres es quedaren a engruixir l'exèrcit dels imprescindibles.

LA MARXA

Sí, sí, marxàrem. Sortírem amb el tren de les set del matí que aquell dia fou puntual. El matí es vestí de festa ben segur amb la sana intenció de fer-

nos present què deixàvem. Fou una de les poques vegades que anàrem al tren de franc. No sempre ens hem de queixar. Ens pagaren el viatge. El cap d'estació sortí amb gorra blava i bandera vermella a la mà, tocà tres tocs de campana, féu un xiulet que el tren contestà, i sortírem. A l'Estació quedà gent mirant el tren com fugia enmig d'un núvol de fum. Uns mocadors que voleiaven es perderen darrera els Horts del Pistol. I el tren envestí, com si no li anés res, el pla de Llofriu encara ple de rosada. Ah, aquell tren! El nostre tren! No ho dèiem però molts pensàvem que potser no hi viatjaríem més. Era el tren de les tornades de Festa Major a Palamós, de les anades a futbol a la Bisbal, i de les visites dels metges de Girona. Era dels únics trens del país que tenia permès passar per la carretera, de la qual, si ho hem de dir tot, més d'una vegada se n'havia apartat. Era el tren de les cremades de blats i pellers, carros de suro i robes dels senyors passatgers. Era el tren dels sospirs a mitja part dels revolts de Torrent, i de les marxes lentes quan el carbó escassejava i se li volia fer fer el fet amb estelles. Era el tren que servia per provar si un cavall era o no de confiança. Generalment els cavalls quan tenien el tren a prop no tenien aturador. El que resistia el pas del tren amb aquell xiular estrident i aquell soroll que no tenia cap més tren del món, era un cavall amb el qual hi podieu anar a dormir tranquil. Era el tren dels viatjants i de la palla nova, i era el tren que, com els de debò, també de tant en tant rellis-cava de la via, descarrilava i feia baixes. Diuen que és l'únic tren.

COMANDÀNCIA

Un temps, l'edifici on s'instal·là Comandància, havia estat la casa d'uns marquesos. Tenia portes i finestres enreixades, escala de marbre blanc, i una entrada carregada de llances i escuts, tapissos i armadures. Nosaltres teníem una màquina d'escriure i una taula en un saló enfustissat, amb la paret decorada amb paper pintat amb escenes xineses. Passàvem el dia sense fer res, esperant, contant contes i fumant amb un capità d'Estat Major i el personal de Cartografia. A l'extrem del quarto dels xinesos hi havia un menjador amb làmpades complicades, espesses, i un enorme gall dissecat, amb perruca. L'altra porta del menjador comunicava amb el quarto de treball del Comandant, un dels homes més cridaners del país, i cada vegada que la porta d'aquell quarto s'obria, tremolava tot Almagro. El Comandant tenia espantat a tothom, des de Caps de Batalló al darrer ordenança. Dins d'aquell quarto

s'hi han sentit els escàndols més sonors de totes les èpoques. Aquell home quan cridava no tenia aturador. Segur que devia creure que la seva missió en aquella guerra era cridar. Quin baladrejar, senyors! Molts, després d'haver-lo sentit, no es podien estar de dir:

— Això és cridar!

En entrar a Comandància vàrem formar part d'una «república» organitzada pel personal sense galons de la Casa. Ens cuinaven dues senyores grasses —les cuineres grasses sempre han tret partit de la cuina—, serventes dels antics propietaris de la casa marquesal, que tenien una gràcia especial en fer-te trobar un bon gust a la carn d'ase que llavors es veu que estava de moda al poble. Dormíem davant mateix de Comandància, als baixos d'un antic palau de pedra picada, carregat d'escuts, de senyores amb arrugues i senyoretes amb nassos extraordinaris.

— No diguis res —ens va dir un dia Badó, de Cassà—, però em penso que marxarem aviat.

—Vols dir que ho has entès bé...?

Estàvem tan avesats a creure que no marxaríem que venia de costa en amunt donar crèdit a l'il·lustre cassanenc. I Badó, com moltes vegades tindrem ocasió de veure, va tenir raó.

Començaren a entrar i sortir de pressa oficials del quarto dels crits, els ordnances anaven i venien de dia i de nit, i es flairava que quelcom renyit amb la calma de tantes setmanes ens anava a caure damunt. Començaren a venir ciutadans amb cara d'enllà fronteres, i un dia, un fuster amb bigoti, armilla i una dent d'or ens portà unes caixes pintades de color de cuirassat que ens anunciaren eren les oficines de combat. El rumor de la propera marxa s'escampà per Almagro i ho teníem tot pagat per tot arreu. En Badó ens féu una segona confidència:

— Marxem d'aquí a dos dies, però no se sap cap a on.

JA LA BALLEM

I marxàrem. No sabíem cap a on, però marxàrem. Deixàrem Almagro un matí de desembre, fred i trist, amb una bossa de costat plena de papers, aquell gall dissecat amb perruca i un gran interrogant a coll. A l'estació la màquina del nostre tren estava encarada cap a València. Respir general, ja que s'havia parlat de Pozoblanco del qual es deien coses pujades de to. El Capità Joan —per quin nom era conegut un rus jove de cara enigmàtica i que féu tota la campanya vestit de paisà—, ens digué que es tractava d'anar a fer unes maniobres. Fos com fos, tots teníem dintre una por en potència, una mena de curiositat per veure tot allò com petaria. Ens feren instal·lar en un vagó de primera, que devia haver portat darreres il·lustres, amb les caixes de color de cuirassat al costat. Es veu que de debò la nostra lleva era especial perquè el tren en pes cantava. Donava la impressió que la Brigada anava a Festa Major o a veure algun partit de futbol. A la guerra tothom hi va com vol, és clar. La gent s'apuntava els noms de les estacions que anaven passant i a cadascuna que passàvem se sentien mil veus saludant a crits la gentada que hi havia a les andanes. Travessàrem aquella plata que mai s'acaba, tota igual, sense arbres del bosc, ni pinsans ni cadeneres. La Brigada proveí de conyac i passà la nit bevent i cantant. Així donava gust anar pel món. Arribàvem a València. Hi passàrem tot un dia i una nit. La Brigada tingué les primeres baixes sense haver entrat en foc. Alguns feren rodó i es quedaren a la ciutat que hi ha més valencians del món. Es feien comentaris de cap a on s'anava. Aragó, Catalunya... L'anada a Catalunya s'esvaï quan, a Sagunto, la màquina i la Brigada amb ella, trencà cap a l'esquerra. Anàvem a Terol. Baixàrem a Barraques. Havíem acabat les provisions de boca i la gana ens tenia ensopits. Sense saber-ho era l'inici, per a nosaltres, de la guerra de la gana. Passàrem la nit en un molí dormint damunt sacs de farina, uns dels llits millors que havíem de trobar durant vint mesos. Abans de fer-se clar, ens desvetllà soroll de motors. Entrà un tinent, i:

— Som-hi —va dir.

Pujàrem a un camió

—Així hi tenim d'anar? —féu un cartògraf de Platja d'Aro en veure el camió sense teulat—. La veritat, jo em pensava que les coses anirien diferent...

Sortíem, nosaltres i les caixes de color de cuirassat, i sentírem que algú

que ho podia dir deia al xofer: «A donde sabes!». Sondejàrem al xofer amb tabac i aclarírem que ens deixaria a Cubla. Ens miràrem i quedàrem igual. Ningú sabia si Cubla era un riu, una muntanya o un poble. Per a debut sembla que ens perdem. Plou. Baixem del camió a una caseta que hi ha vora la carretera. Hi ha foc.

— Calentaos, compañeros —ens fan amablement de dins de caseta.

— No heu pas vist passar una colla de camions —diem.

—Per aquí no n'hi passen, de camions. Hi ha el front a prop.

Ens mirem. Aquell company deu fer broma.

— El front, dieu?

— Sí, sí, el front. D'aquí se senten cantar les màquines que és un gust...

Pensem que devem fer cara de no iniciats i que ens deu voler fer por. El front? I ara!, què s'ha pensat aquest home, diguérem sense parlar els components del camió perdut.

— I si dormíssim vora el foc! —proposà un savi.

Davant la negativa de l'oficial del camió perdut, la gent anava dient:

— Però on voleu anar, ara, de nits?

Bé, cap on voleu tirar, amunt o avall?

Però aquell ciutadà no s'avingué a raons. Tornem a pujar al camió. Reculem fins a trobar un encreuament de camins. Ens emboliquem per una «pista» retorta i alegre que s'enfila fent capgirells muntanya amunt. Veiem dos llums darrera nostre. Apaguem els propis. Callem. De qui seran? Dos minuts. Tres... era un altre camió que també s'havia perdut. I un altre. I un altre. I més S'organitza una petita controvèrsia de gent que mana i es decideix tirar amunt. Mitja hora. Una sorpresa. Neu. Neu? Sí, neu. La cosa es va complicant. Seguint pujant i baixant muntanyes, fins que la neu, senyora i majora de tot, ens atura. Veiem davant nostre, més camions aturats. A partir d'allà ja no

es pot anar a la guerra a cavall. Baixem del camió embolicats amb mantes i capots per fer-nos passar el fred. No ens passa. A cinquanta passes hi ha una paridera. Hi trobem foc i gent que s'havia perdut molt abans que nosaltres i que ens aconsellà que esperéssim que es fes clar vora el foc que potser s'hi veurien les coses clares. Es va creure i passàrem unes hores vora el foc, silenciosos i mirant com la llenya es cremava, fins que clarejà. Quan deixem la paridera, de la corrua de camions perduts només hi havia el «nostre». Seguim muntanya avall i per a nosaltres, homes d'un país amb paisatge poc complicat, el que tenim al davant fou una revelació. Estem voltats de muntanyes de tota mena, totes plenes de sucre i mel. El blanc d'Espanya de la neu es veu de tant en tant interromput per les dents de serres altíssimes i pel verd seriós dels pins. El sol, fent el seu viatge diari, ho fa brillant tot esplendorosament. Per damunt les crestes grises uns corbs fan pràctiques de vol o ballen sardanes. Tot molt bonic si no hagués estat pel fred pel qual mai hem sentit cap devoció per neu i paisatge que hi hagi a la vora.

CUBLA

El fred, quan hi arribem, ens priva de pensar en res més que en trobar foc en algun lloc, de franc o pagant. La gana no ens deixa temps per res més que per cercar menjar com sigui.

I malgrat tot, els ulls se'ns en van al bé de Déu que volta el poble, tot blanc, amb un blanc net, sense estrenar. Té un riu que li renta els peus, acompanyat d'una doble filera d'arbres blancs i despallats —despullats, amb el fred que fa—, i una veta d'horta amb un petit destacament de cols altes i primes que miren de passar-ho com poden embolicades amb el seu grapat de fulles d'un verd esgrogueït, passat i malaltís. Té un puig a cada costat amb una ermita cadascun al damunt. De dalt del puig de l'esquerra, des de l'ermita de Santa Anna, es veu en la llunyania, Terol, precedit de tantes muntanyes com vulgueu. Segur que aquí, o molt a prop d'aquí, es degué escriure allò de «Montes de Aragón...» que durant un temps es cantà tant.

(Del llibre Palafrugell - Castuera - Palafrugell)
Vivències a la Guerra Civil espanyola

1940

Tenir l'ànima trista el món deforma
i el veus, plorant, com una selva enorme
plena de llops que esperen un a un
amb llengua fora i les dents a punt.
Aquella llum que sempre es veia abans
malgrat de tant en tant passar moments
de ràbia i mal de cor i desencants,
avui és un rosari de ponents
que a poc a poc ho pinta tot de gris
un gris ponsunya, que qui l'empeny no es cansa
que vol descolorir fins l'esperança
a n'aquest pobre i dominat País...

Algú ja vol anar devers la llum
i es troba sol, sense company ni mà
i es desencisa i plora i es consum
i pensa desolat: «És tot en va?»

Potser som una terra ploranera?
Algú fa més del que nosaltres fem.
Potser demà tornem a alçar Bandera.
I quin demà? Qui sap. Esperarem.

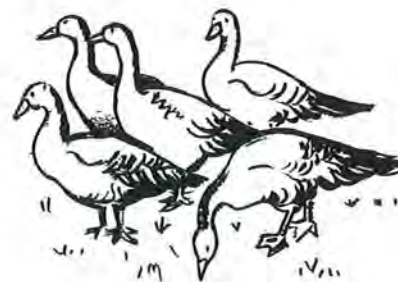
No tot són plors, i algun valent confia
i sense por amb la foscor es bat
i va semblant camins de valentia
a costa del què val la llibertat.
La llibertat? Mai s'ha tingut de franc
i avui és de molt mal haver. S'esmuny
i el preu és la presó i els plors, la sang,
i molts s'ho miren d'una mica lluny.

La llum que es vol no es veu a penes gens,
no hi ha camí, tampoc propicis vents,
i només els poetes fan castell
de pensaments o en fan aquells valents
que pels camins hi van deixant la pell,
que no tothom la hi deixa, que és molt dur...
potser es cridi un «Visca!» d'amagat
mes no es coneix la boca que ha cridat,
i per la cara no ha cridat ningú.

Dos segles que el cantaire sempre canta
les penes i misèries del tercer.
Dos segles del decret de Nova Planta...
i el vell País no es mor del tot ben bé.
Gemega i gemegant espera una alba
amb prou claror que ens tregui d'aquest pou
que som. Aquest desig potser ens salva
a tots aquests que gemeguem i prov.

Avui sols una mica es pot plorar
i encara d'amagat. S'ho pensarien
per què plores. Segur, t'agafarien
perquè ells se'n riven d'aquest plor que es fa.

Mes si la fe no troba amb res desmai
i aquella llum d'abans segueix entera,
ni els anys ni res faran-li cap barrera
perquè hi ha coses que no moren mai.

Un País que fa por?

Algú ha dit que ens trobem com ens trobem degut a la por que a segons qui ha fet sempre el País. Un temps el catalanisme no existia. Al País només hi havia catalans. I s'esdevingué que un comte es casa amb Peronella d'Aragó, i es féu tota una nau. I ja altres regnes peninsulars començaren a agafar por. Aquests es faran amos de tot!, digueren. I s'anà fent durant anys. I reis i almiralls eixamplaren fronteres i feren parlar fort d'ells. Els qui deien que el País es faria amo de tots s'hi anaven afinant. I, de cop, un rei mor sense successió. El País devia ser un bon país perquè el cobegen una sèrie de pretendents. I ve la trampa de Casp, i entre Benet XIII, aquell Papa tan tossut i Fra Vicenç Ferrer porten al País a Ferran d'Antequera fent el sord als drets del dissortat Comte d'Urgell. Es protesta. Al País s'ha protestat moltes vegades, però a qui protesta se l'arresta. I ja hi ha brots de la gent de la ceba: els separatistes. I succeeixen més coses. El rei Ferran, un altre rei Ferran, es casa amb Elisabet de Castella, i el matrimoni es veu que va de cara a la unió peninsular. La por altra vegada. Malgrat tot els de la ceba segueixen amb els seus tretzes mantinguda per la gent de lletres del segle XV, l'edat d'or de la literatura catalana. Això pesà i ha pesat sempre. Sort dels lletraferits, hi ha gent que sosté, si encara belluguem. I passa temps, i Felip II amb la por al cos, fa de Madrid el centre final del poder. I ve la revolta de 1640. La ceba encara està en forma. La por de nou i els canons organitzen el drama de 1714, i queden abolits els privilegis que restaven. I ja parlem castellà, sobretot les classes altes que el posen de moda. Ells, els guanyadors, ja no tenen por. Però hi ha trobadors i poetes, i la ceba, d'amagat i reduïda, no para. I surt l'Oda a la Pàtria, i prescindint de si era un obsequi de «per molts anys» ho fa trontollar tot. De nou surt la por, i surt més quan els federals entren en joc. I ve la primera República, i la ceba perd punts. Però hi ha una mena de miracle amb la Solidaritat i, dels 44 setis al Parlament, n'hi porta 41. I aquella por que s'agafà quan la primera República ja que al govern i als llocs de compromís hi havia gent de casa, es torna a manifestar.

Es rebutja un projecte de constitució per a una Catalunya autònoma.

Però el País no para de maldar i, al final, se li dona la Mancomunitat. De llavors ençà la qüestió de l'autonomia esdevé el gran problema de la política espanyola. I hi comencen a haver més catalanistes que partidaris de la ceba. Per tal d'apartar els obrers dels socis dels regionalismes, es diu que els de la capital, amb por altra vegada, ens endossaren el senyor Lerroux. Ve rebombori i la gent de seny demana governs estables. Surt el desastre del Marroc, i entra la primera dictadura. Repressió total del catalanisme. Només es podia ballar, es deia, la Sardana de les Monges perquè en aquell temps les monges anaven llargues. I el País, un dia, sent flaire republicana, i té, ve la senyora República. I al País se'n proclamen unes que fan por a Madrid i han de venir corrent una colla de ministres pensant que es cou el rompiement. No val cap d'aquelles Repúbliques i els autonomistes guanyen la batalla als de la ceba en néixer el primer Estatut. Els de la ceba són bons, però són pocs. I es va fent amb aquell Estatut, el qual costà, obtenir-lo, bufes fortes fora del País: la gent de seny canta l'Emigrant, els catalanistes la Santa Espina, els de la ceba Els Segadors. I un 6 d'octubre es torna a proclamar una altra República. De nou por pels descosits a la capital, i no hi ha prou presons per la gent que s'agafa. I algú afluixa, fa eleccions i guanyen els empresonats. I ve la maltempada i, de nou, a canonades. Els de l'altre costat agafen por en veure que la gent del País ha portat el front fronteres enllà, i van a buscar gent a fora. Deu canons sempre han tirat més canonades que un, i guanyen els qui han tirat més canonades. I tot a daltabaix. Hi ha qui diu que també es va fer trampa en aquesta guerra. Ja qui no parla en castellà és molt mal vist i molta gent ho passa malament. La ceba posa banderes a la Sagrada Família i al Cavall Bernat, i es veuen flors on hi havia el monument d'un Conseller en Cap. I ja va coixa la ceba, el catalanisme i el País en pes. S'han de fer coses a pleret, d'amagat, les poques que es fan. La por dels altres segueix i s'afusella al President de la Generalitat. No es pot dir res. Fins que algú inventa la democràcia a l'espanyola. «Ni mai ho hagués fet!», se sent a dir. I, de no admetre partits polítics, es passa registrar-los tots. Hi ha un «Ja sóc aquí» que ho remou tot. El País demana Estatut, però la gent de la capital, que quan hi ha el País pel mig torna a agafar por i se les pensa totes, diu: «Sí, tindreu autonomia, però en tindrà tothom. Serà obligació tenir-ne!». I ells que sí, fan l'Estat de les Autonomies tant si es vol com si no es vol perquè es vegi quina mena d'autonomies volen fer, hi foten la LOAPA pel mig.

I mentre s'ha esdevingut tot això, el País s'ha anat emplenant d'immigrants a milers de milers. Hi ha qui diu que aquest fet és una pensada de governs

anteriori perquè amb el temps, siguin més que nosaltres, perquè ens guanyin demogràficament. I en tant els nouvinguts sembla que es reproduïxen pròdigament, els naturals del País cada dia es miren més a fer treballar les senyores llevadores. I això és perillós si hom pensa que veritablement hi ha una segona intenció, una intenció, de nou, de por, en aquesta vinguda massiva.

Potser, però, algú ha vingut sense aquesta predisposició, s'ha trobat bé al País i, ultra trobar-s'hi bé, s'ha adaptat i ha fet coses com si en fos. Jo sempre he dit que, per a aquests elements, tinc tothora una barretada a punt.

Martí Jordi i Frigola

Naturalment, quaranta anys són quaranta anys, i quan fa més de quaranta anys una gent hagué de fer maletes sense tenir maletes i desaparèixer, i s'ha volgut que no se'n parlés, i a les escoles s'ha ensenyat que dos i dos feien cinc i s'havia de creure, és lògic que molta gent jove hagi anat pel món amb aquest dos i dos, cinc. Afortunadament, però, la gent jove, de fa temps, demana respostes a moltes preguntes. Afortunadament no tota la joventut és passota, no tota la joventut festeja a dins de cotxes i prou, no tota la joventut despotrica de tot, i hi ha qui vol saber actuacions i perquè de convilatans, els quals feren coses per a la Vila. I es volen saber les de Martí Jordi i Frigola, del qual intentarem fer un perfil humà.

De jove, a casa seva li deien Martinet. Un temps la Vila hi fou molt afectada a convertir en diminutius els noms de fonts.

En Jordi, de quan el vam conèixer, fou, de primer, home de Cal Pellot, un cafè universal situat al carrer de Cavallers on anys enllà hi havia estat el Centre Obrer convertit més tard en sala-cinema regentada per En Mingo de l'Orient i Es Curpuntut. Durant anys, després d'haver convertit la sala en cafè a base d'envans encara s'hi podia veure la «camarilla» de l'antic cinema. Un envà tancava el saló-billar, un altre ho feia pel reservat al canari i derivats, i la sala més gran era destinada al cafè presidit per una pianola, la qual, amb deu cèntims, tocava sardanes i cançons al gust.

La parròquia de Cal Pellot era heterogènia: de forces vives a forces mortes, de botiguers a rentistes, de propietaris a recaders... En aquell temps la ràdio i la televisió encara havien de venir de París, i la Vila considerava com una obligació sortir de casa i anar al cafè. Als cafès s'hi arreglava tot. De les taules dels cafès n'han sortit candidatures, corals, setmanaris, s'hi ha conspirat, s'hi han fet i desfet juntes de germandats, casinos i cooperatives, s'hi han planejat Carnestoltes i Testaments, s'hi ha dit mal del govern, s'hi ha discutit Maura, Romanones i Cambó, s'hi han posat trapasseries al dia, s'hi ha fet catalanisme... És a dir, a les taules dels cafès i establiments públics s'hi ha arreglat el món.

Un temps a la Vila hi va sortir una florada de futbolistes. En Jordi hi tenia una gran afecció, però no va passar mai de fer algun partit amb la Penya Pellot. Estava, es veu, reservat per a altres activitats. Ell, però, es ficava a totes les de la Vila. Fou dels qui ajudà a venir al món la benemèrita Associació de Música de tan bon record. Malgrat aquesta nova afecció mai no va figurar en actiu a cap coral de la Vila.

On sempre féu primers papers va ser en el camp dels que se'n deien de la ceba, un camp que trobaven i trobarien tots els Estatuts estrets de pit.

L'haver passat anys de funcionari a l'Ajuntament li permeté conèixer pràcticament tot el cens de la Vila. I tot el cens —el de dalt, el del mig i el de baix— el coneixia a ell.

En Jordi era un fabricant de fer amics. Sabia fer dir que sí a la gent. La coneixença amb la gent de la Vila el portà a l'Alcaldia, una alcaldia que sense turisme ni moneda forta no podia fer gaire cosa més que dir a la gent que tingués paciència. Malgrat aquesta penúria, d'efectiu quelcom es féu.

Entre altres coses Jordi intervingué en donar un estatge decent a l'Escola d'Arts i Oficis, un temps situada al costat de les Peixateries, la qual cosa feia que els alumnes treballassin voltats de flaire de bogues i raget.

Quan Jordi presidí l'Ajuntament, substituint un altre convilatà de nom, el mestre Sagrera i Corominas, llavors diputat, presidí un Ajuntament d'amics. Quan es fundà Esquerra Republicana de Catalunya, els amics d'en Jordi hi eren en majoria. Quan sortí «ARA», el setmanari, era un setmanari d'amics d'en Jordi. Quan ell us demanava un article no es podia dir que no malgrat

els treballs que a vegades hi havia per fer-lo. Per tal d'animar-vos, ell sempre deia que estaven bé. Si us parlava d'anar a fer discursos en temps d'eleccions, ho demanava d'una manera que no teníeu pit per a un refús malgrat que els discursos sortien com sortien... Era un convençut de les coses que creia, i aquest convenciment tenia el do d'encomanar-lo a la gent que el voltava. Era un home d'esquerra amb molta mà dreta. Ho fou sempre, i a la Vila i a fora se'n féu cas. El trobem de secretari del Comitè Suro-Taper (1931), i junt amb Joan Sanjaume, de Sant Feliu de Guíxols, van de delegats a la Conferència Internacional del Suro, a Lisboa (1932). Amb les coses del suro, d'ençà que no es fan taps a mà, mai s'han trobat solucions vàlides per tothom. Ell intentà trobar-n'hi junt amb altres, però amb la qüestió surera sempre hi ha hagut gent que hi ha fet el sord. Un dels qui les havia d'arreglar es pensava que els taps eren el fruit dels suros com si es tractés de préssecs. La cosa que no entenia, deia, era que els taps per a xampany tinguessin una forma distinta dels altres...

I ja se'ns l'emporten de la Vila i, és un temps, Conseller de la Generalitat a Girona. A dalt de tot es parla de fer-lo anar més amunt... Ja no tornà a la Vila quan deixà Girona per anar on va anar creient que era el seu deure.

Els qui hi vam conviure en temps de somriures i dels altres, hi havem de pensar com es pensa en tots aquells que han alçat una bandera, han tingut sempre la mateixa i l'han portada a tot risc.

Quan es parla de convilatans de la vella guàrdia, dels de debò, s'ha de parlar de Martí Jordi i Frigola, el qual amb el seu entusiasme per uns ideals que s'ha vist no han mort del tot, feia fer coses a la gent que el voltava i a la qual li plaïa tenir-lo de capità.

Som una nació?

Durant un temps ho vam ser molts anys, i disposàvem de bons reis i de bons Sants, fins que vingué l'ensarronada de Casp. Fa deu anys que pel País hi ha gresca, i ja hi trobem tropes castellanes seguint els consells que sense parar va donant Olivares al rei Felip V: S'ha d'anorrear Catalunya!

I ve que francesos i castellans envesteixen el País. El rei Lluís de França fa una rentada de mans i diu que a Catalunya se li ha de donar el mateix tracte que als castellans.

I el duc de Berwick es llença a l'assalt de Barcelona amb molts homes i gent de cavall. Al País només s'aguanten Barcelona i Cardona.

Han fallat els discursos de guerrillers i altres demanant ajut.

A Barcelona només es disposa de 5.635 homes, i ja hi comença a haver malalties i fam, junt amb la penúria de municions. I malgrat tot, la gent fa tot un bloc disposada a aguantar des de gent d'oficis varis, de notaris a botiguers al costat de la clerecia. No volen plegar. S'hi ajunten dones, infants i vells. Les dones diuen: Pa i totes hi anirem. Es fa pa de faves podrides i ni els gossos el volen. I ja surten noms: Pau Claris, Rafel de Casanova, Villarroel, Rocabertí, Copons, Fivaller, Dalmau... Tota Europa queda meravellada davant la resistència barcelonina. L'assalt dura 60 dies. El duc de Berwick fa anunciar que tothom que es trobi amb armes a les mans serà penjat.

Part d'anglesos ens vol ajudar i fan tard. També l'Arxiduc d'Àustria es des-
deix de l'ajut, i ja ens ho havem de fer tots sols. El duc, el dia 3 de setembre va intimar la rendició. Els tres comuns, consellers, diputats i braç militar, pot-
ser encara esperant un miracle, contestaren que no volien admetre proposi-
ció de cap mena.

I l'onze de setembre de 1714, 20.000 homes es preparen per a l'assalt definitiu. El duc es veu obligat a fer sortir forces de reserva. Plou i unes bombes preparades no esclaten.

Es fa sortir la bandera de Santa Eulàlia i la gent s'aplega al seu pas. Casanova, que la porta, cau ferit. L'agafa llavors el comte de Plasència. També

resulta ferit Villarroel, el qual, ferit i tot, dirigeix la resistència dient: Que segueixi l'avanç. Morir és el nostre deure. Es bat tothom contra un enemic superior en nombre i en armes. La cosa va i ve, s'agafen i es perden portals, però ve un moment que ja no es pot més. Lluiten Bac de Roda, el general Moragues, Desvalls, el sometent... i no va poder ser.

Se'ns treu el Consell de Cent i la Generalitat. Ens ho prenen tot. L'Estat Català ha deixat d'existir. Els caps militars són portats a castells forasters. Moragues, Roca i Masip són ajusticiats, i el cap de Josep Moragues és penjat dins una gàbia de ferro al Portal de Mar.

Es fon la campana Honorata per haver tocat a sometent, es tanca la Universitat de Barcelona i és portada a Cervera, es fa la Ciutadella i s'hi posen tropes forasteres... Ens deixen sense res. Però una cosa ha restat, sobretot a viles i pobles: l'Idioma.

A poc d'aquell Onze de Setembre es comencen a obrir botigues com si no hagués passat res.

Però ja van sortint els inconformistes, ja es veu una Història de la Llengua Catalana, i vénen Pròsper de Bofarull, Milà i Fontanals, Balmes, l'Oda a la Pàtria, de Carles i Aribau, Rubió i Ors fa els versos del Gaiter del Llobregat, el Baró de Maldà fa el seu Calaix de Sastre... I ja comença allò conegut per la Reinaxença, i vénen Ballot, Torres Amat i el Rector de Valfogona...

El temps passa i Napoleó fa un ban en català pensant fer Catalunya francesa, però la gent no pica. I ja corrua de patriotes, Almirall, les Bases de Manresa, la Solidaritat Catalana, Prat de la Riba, Víctor Balaguer, Els Jocs Florals, Mossèn Cinto, Guimerà... Frederic Soler, «Pitarra», es recorda d'aquell onze de setembre i diu:

«Al Fossar de les Moreres, no s'hi enterra cap traïdor, fins perdent nostres banderes, serà l'urna de l'honor». Gràcies, Frederic Soler.

Amb el temps han manat els socialistes, i per tal d'evitar privilegis, han fet l'Estat de les Autonomies. Segons on n'estan contents d'aquest Estat. A d'altres, els de la «ceba», no ho poden estar tant

I surt la gran pregunta: Som una nació o no som una nació? Pregunta que si amb el temps les coses no s'arreglen, estarà dempeus una pila de temps.

Himne al Club Hoquei Palafrugell

De la Vila enamorats
un aplec tenim bastit,
i amb jovent de tots costats
eixemplem aquest convit.
Tots a cop engrandirem
el ramell d'aquest casal,
i per a tots cridem bel alt:
Patinem, patinem, patinem!
Pam-pam-pam,
pam-pam-pam,
pam-pam-pam.
Joventut, cap amunt, cap amunt,
estrenyem la collada molt fort
amb l'esforç que farà cadascun
per l'esport, per l'esport, per l'esport.
Pam-pam-pam...
I farem contents la via
amb el cor a tots obert,
de bracet amb l'alegria
tant si es guanya com si es perd.
Per la Vila ben amada
seguirem el nostre pas
fent més alta la volada
i l'afany del nostre abraç.
Pam-pam-pam...
Tots a cop engrandirem
el ramell d'aquest casal,
i per a tots cridem ben alt:
Patinem, patinem, patinem!

Himne a la Penya Barcelonista de la Vila

Amb el crit que molts cors esperona,
cridarem tant si es vol o no es vol,
que et portem pit endins «Barcelona»
perquè ets més que un equip de futbol.
Per l'amor que no res ens l'atterra
ajuntem plegats nostra veu
que és la veu exponent d'una terra
que no mor i que sempre està en peu.
Pels primers despleguem nostra ensenya
que han trobat un avui esclatant,
fem aplec al voltant nostra Penya
perquè el Barça segueixi endavant.
I la Penya serà matinera
que el teu nom ens manté ben desperts,
despleguem a tot vent la bandera
amb els plecs a tothom ben oberts.
Barça amunt és el crit que encomana,
Barça amunt, Barça amunt cridarem
i eixemplem la collada blau-grana
al voltant de la nostra sardana
que amb cap alt tots plegats ballarem!

18 de març del 1982

Tenir cotxe

D'un temps a n'aquesta part havem tingut afecció a allargar més el peu que la sabata. Havem anat més mudats que del compte, havem anat a més Festes Majors que no ens tocava i havem fet més ressopons que no ens corresponia. I, a les coses que havem fet sense, en general poder-les fer, n'hi mancava una de fatal: tenir cotxe. En un moment determinat el món es posà en condicions que esclatés una guerra, que sortissin les Internacionals Socialistes, el cinematògraf, els barrets de palla, els Beatles i els vermuts amb olives. I ve un moment que la gent es dóna d'una manera imparabile, absoluta, total, a quelcom que ho ha superat tot: a tenir cotxe, es pogués o no pogués tenir. I la majoria del País que tota la vida havia anat a peu, que era tan saludable, un dia es desperta amb la febre del cotxe. Per primera vegada, tenir cotxe és l'aspiració total, massissa, sense fisures de tot un poble.

Que russos i nord-americans no s'entenen? Que no s'entenguin. Que els capellans ja no porten sotana? Que no en portin. Que la dona fa tres dies que és fora de casa? Ja tornarà. Que a Madrid parlen que tot s'apujarà? Que es fotin. Que l'oposició digué que han de plegar quatre ministres? Que ho digui. Que enguany el Barça guanyarà la Lliga? Que la guanyi. Que la gent té més maldecaps del compte? Que en tingui!

Res, ni humà ni diví pot contra l'obsessió de tenir un cotxe al davant la porta. Les metresses de casa, per tal de tenir-l'hi, asseguraven que anirien a la perruqueria un cop l'any, que es farien menys vestits, que passarien amb un repàs al dia... i hi havia cotxe. Altrament a casa no s'hí hagués pogut viure.

A cafès, tavernes i casinos, on abans Castelar, Maura, Cambó, Largo Caballero, l'estudiant Sert i Ràdio Pirenaica ho presidien tot, ara ho presideixen bieles i magnetos, cigonyals i bugies.

Un temps teníem autostopistes, uns elements els quals viatjaven d'una manera nova i baratíssima.

—No va pas a la Bisbal?

—No. Vaig a Palamós.

—És igual. Anirem a Palamós.

Hi havia també els de gran quilometratge els quals posaven àdhuc un rètol a l'equipatge per documentar el conductor: Brussel·les, París, Oslo...

Entre els arguments dels autostopistes hi havia el reclam femení el qual consistia en un moviment de faldilles més o menys important. Hi havia conductors els quals hi eren més aviat propicis a n'aquests moviments, i es trobaven que darrera d'ells en sortien maletes i bosses de costat a desdir com per art d'encantament seguits de ciutadans carregats de barba.

Ara l'ofici sembla que ha vingut a menys i molts conductors han deixat anar més d'un «Ja t'arreglaràs!».

La impensada proliferació dels cotxes ha portat entre altres coses una mitjana de 50 baixes setmanals. Això que sembla que hauria de frenar la febre del cotxe, en aquest País que en tantes coses va guarnit diferent dels altres, l'estimula.

El govern, vetllant com sempre pel bé del País i per tal de veure si disminueixen les baixes de la carretera, va apujant el preu de la benzina. Però no es creu al govern, que és una cosa que el País ha fet gairebé sempre, i se segueix posant benzina al cotxe i se n'hi seguirà posant vagi al preu que vagi. I això és perillós. Molt. Perquè el govern, en veure com s'ha agafat la gent les repetides puges de carburant, no s'amoïni gaire davant una puja general de preus. I pot sortir un ministre el qual quan algú se li queixi del salt que han fet de calçotets a mates d'escarola, digui:

—Tant com hi hagi tanta gent que vagi en cotxe al preu que està la benzina. I el ministre tindrà tota la raó.

Diumenge de conills

Cinc caçadors. Tots van amb gos i bossa
i grans canons. Qui sap on tiraran
En Fontanella, En Bisbe, En Grau de Tossa,
el farmacèutic Preses i En Xaran!
Se'n van enduts per aquesta estranya febre
de perseguir un conill bosc a través.
Quan el programa és de seguir una llebre
segueixen una petja sempre més.
El cens de caça porten sempre al dia,
ni pèl ni ploma deixen viure en pau.
Els tenen ben provada punteria...
més saben els secrets de cada cau!
Coneixen els conills que mengen ruda
i quins ocells fan llit als tamaris;
controlen quan les tortres fan la muda
i els gustos dels tudons i les perdius.
Dominen els secrets de la manxeta
i saben els misteris del filat
i van amb aquest lema: —De busqueta
en amunt, foc blau i s'ha acabat!
Els puguen a muntanyes regalades
i baixen a torrents de compromís.
Per fer un bon blanc tirant a les becaes
ressegueixen el mapa del país.
Amb camins i drecceres es tutegen,
coneixen cada mata i cada brot,
saben què fan les llebres quan festegen...
és a dir, de l'art de caça ho saben tot!
I malgrat que llur tècnica ens admira,
no sempre són brillants els resultats.
Quan falla més d'un cop el punt de mira
ells diuen que els conills són ensenyats...
I entren a Vila amb els morrals en vaga,
per vies fosques evitant mirons...
Mes ai del dia que la caça paga
l'escampada que fan de perdigons!

Llavors se'n van amb la cacera morta
i volten els carrers concorreguts
i conten com ha anat de porta en porta
i ho fan saber a parents i coneguts...
I expliquen els misteris de la caça
i de vegades, sense fer-ho exprés,
contant els blancs en fan un gra de massa
i cada cop han mort conills de més.
Després deliren la setmana neta
pensant cobrar els molts conills que han dit,
i dormen abraçats amb l'escopeta,
i un perdiguer s'espera als peus del llit.

Premi dels Jocs Florals
celebrats el 20 de juny del 1965

Passades de frontera

Amb França som veïns de tota la vida. La frontera ha tingut anades i vingudes però sempre, amb Perpinyà del costat d'ací o del costat d'allà, ha estat una de les fronteres més passades del món.

Ací, durant segles, hem estat un País d'aigua-barreig on s'hi ha vingut a batre tothom qui ha volgut i, quan no han vingut batissers de fora, ens hem batut nosaltres amb nosaltres. I la frontera, amb aquestes conteses, ha estat sempre un element de primer ordre. S'ha passat i repassat infinitat de vegades, i amb els francesos, al pas dels anys hi hem passat temporades amics i d'altres, renyits.

Al començament, un rei franc acordà donar a Guifré el Pilós, un dels primers independents del País després d'Indibil i Mandoni, el comtat de Barcelona. Era un bon començament, i la gent no podia fer altra cosa que dir: «Això són veïns!». Més tard, era una temporada d'ésser renyits amb els francesos, ells ja començaren a passar la frontera en temps de Pere el Gran. Volgueren entrar pel famós Coll de Panissars, i un delator digué als francesos que hi havia un altre Coll desguarnit. Els francesos canviaren de coll.

Amb el temps els francesos se n'atiparen de passar la frontera, i ens prengueren el Rosselló, Roses, Figueres, Barcelona, Girona... Amb Girona els nostres veïns hi tenien una especial mania i ens la prenien cada dos per tres malgrat que una de les vegades els esforçats defensors de la ciutat comptaren amb un aliat imprevist: unes mosques especials que mosquejaren francesos a desdir.

Quan érem amics ens ho volien donar tot. En l'alçament del 1640 érem carn i ungla i tot un Cardenal Richelieu digué als emissaris de Pau Claris que ja podien tirar pel dret i que proclamessin la República Catalana. Segur que el Cardenal devia trobar que els reis eren de mal mantenir, cars... En canvi, quan l'alçament del 1714, que tocava ésser renyits amb els francesos, i que

fou l'alçament definitiu, s'aliaren amb les tropes de Felip V. El duc francès que entrà a Barcelona digué que ell no volia saber res de furs ni privilegis.

Quan a França feren la Revolució, la frontera ja es cansà de servir. Ens entrà gent de gran butxaca i el País s'emplenà de ciutadans mudats que ens iniciaren en l'art de perfumar-nos, de l'etiqueta, de la cortesia, de menjar amb ganivet i forquilla, de ballar minuets i de fer compliments a les senyores. En aquell temps tenir un francès allotjat era com tenir-hi un músic de llavi famós llavors que la gent es batia per veure qui tenia la millor orquestra per la Festa Major... I amb l'excusa d'anar a Portugal passà la frontera el propi Napoleó i les seves tropes no se'n mogueren durant anys fins que degueren pensar que ja havíem pogut aprendre el francès o que no el volíem aprendre.

De llavors ençà la frontera és la que ha servit més d'Europa. Durant anys per mor de guerres amb els de fora i amb els de dins, la frontera no ha tingut repòs. Els qui ajudaven a passar-la tingueren molt temps el negoci assegurat, sobretot qual els passadors eren pocs que solien pagar bé. El guies, de cara a la propina, exageraven els perills i passant per camins en els quals ells sabien que els carrabiners n'erem qui sap on, recomanaven amb veu baixa que tothom callés que els vigilants podien sorgir a qualsevol moment. Tothom se la guanya com pot la vida.

La frontera s'ha passat per tota mena de fets: lleves, estafes, atemptats, raptos, guerres, faldilles... Si no s'ha passat la frontera per una cosa o altra, no es pot anar amb el cap alt. I l'ha passat gent de tota condició social: De Verntallat al carlí Cabrera, de Pau Casals a Don Manuel Azaña... Hi han passat reis i reines, generals, diputats i capellans, ajuntaments i burots, anarquistes i Mossos d'Esquadra... El 31 hi passaren monàrquics, el 34 republicans, el 36 gent de la Ma Major i, el 39, tothom. Fou la passada de frontera més fenomenal de la Història. Allò era passar fronteres! Com que al davant dels passadors hi anava el govern, a França es pensaren que es tractava d'una emigració en massa i que el País s'anava a establir a la nació veïna amb govern i tot. Els guies, en aquella ocasió, feren un mal negoci. Tothom la passà de franc.

El temps, que passa malgrat sigui de mal passar, l'ha deixada reposar una mica aquesta transitadíssima frontera. Ara nosaltres hi anem a veremes i a veure senyores amb sabates a Perpinyà, i els francesos vénen a Figueres per Santa Creu i a fer anar la plaça cara a l'estiu.

Carai, senyor Regàs

(Resposta a un article periodístic)

Jo, sap, no compro el Tele/exprés, com no compro «Ya», «Arriba», ni el «New York Times», no es pensi. Però se'm va dir que el Tele/exprés parlava de Palafrugell i com que per a mi Palafrugell va davant de moltes coses, doncs he demanat, deixat, un Tele/exprés. Carai, senyor Regàs, si que n'ha fet via de saber com anem fets a Palafrugell. Que la vila és de tercera quant als misteris de l'arquitectura d'acord, no descobreix res; que tenim el campanar sense acabar, ja fa anys que l'hi tenim; que ens toca la tramuntana, un gran vent que neteja els carrers de polseguera i de vegades l'aire de microbis forasters, tampoc és novetat: que Josep Pla va dir que la gent de la vila es mou entre la indolència asiàtica i el sarcasme més viu, doncs també ho sabíem; que de vegades algú es vesteix de dona, doncs miri, senyor Regàs, no n'hem de fer massa cas de que com es vesteix la gent. Ara moltes dones van amb calces vistes i ningú en fa massa cabal, sap? Ara, que perquè per Carnaval, que encara no se'n fa, algú es vesteixi de dona li doni per dir que amb això es pot apreciar una marcada tendència homosexual a la Vila, ja és nou. Més avall, ja la suposa l'homosexualitat. Malament! D'homosexual se n'és o no se n'és, senyor Regàs. I si l'homosexualitat és suposada no pot ésser latent. Va sortir d'una escola de periodisme, senyor Regàs? Volem dir d'aquelles que es feia un periodista en tres setmanes o una mica més. Després diu que hi ha un gran nombre de maricons en ple exercici. Si vostè ho afirma o ho deu saber perquè li han dit o perquè ho ha comprovat. No es pot afirmar una cosa si no se'n té la seguretat. Jo, quan he dit que les botifarres de perol eren les millors d'Espanya és que les he provades i més d'una vegada, sap?

Que a la Vila hi ha abundants, així ABUNDANTS bars d'homosexuals. Els va córrer tots, senyor Regàs? Jo hi vaig poc a la vila, i els desconec aquests bars tan abundants, però el senyor Regàs en poca estona en va tenir prou. I com se sap, senyor Regàs si un bar ho és o no d'homosexuals? Per la manera que la parròquia té de demanar un rom amb coca-cola, de com tracten els cambrers, o per altres coses? Falten aclariments, senyor Regàs, falten aclariments.

Què som un poble de boigs? Carai, senyor Regàs, si que anem de pressa! Amb quin altre poble ha fet comparacions per arribar a aquesta conclusió? D'on és el senyor Regàs? La Tramuntana... sí la tramuntana fa disbarats, fa anar la fruita cara, trenca persianes i aixeca faldilles a les noies sense contemplacions, al comptat... ara, que la tramuntana origini suïcidis, vol dir que no és massa fort això, senyor Regàs? Vostè hi ha estat mai a Palafrugell en dies de tramuntana? Sí? I s'ha penjat o n'hi han vingut ganes? No! Aquí quan fa tramuntana ens toca a tots, i algú hi degué trobar sense penjar a Palafrugell, dic jo... Que a Palafrugell hi ha algú de l'altre costat, que de tant en tant se'ns penja algú i que disposem d'algun balitre? Haver començat per aquí home de Déu, que són coses que tenen a molts llocs, potser àdhuc al poble del senyor Regàs... N'hi ha posat massa, home, n'hi ha posats massa.

Quant al fet que la vila no té l'església a la plaça Major... senyor Regàs, senyor Regàs.. Això ja és de periodista de menys de tres setmanes. A Palafrugell no tenim plaça Major i si per plaça Major vol dir plaça Nova, quan aquesta es féu feia anys i panys que l'església era on ara és i que se'n deia la plaça Vella. Ara, si el senyor Regàs la vol portar a la plaça Nova l'església s'hi podria portar. És únicament una qüestió econòmica. Pot, si vol, obrir una subscripció a Tele/exprés i molt serà que si ell la comença amb una raonable quantitat no hi hagi algú més que s'hi apunti.

Jo, francament, no havia llegit mai res del senyor Regàs i no crec que sigui cap pecat mortal no haver-ho fet, i penso no seguir pecant, sap? Quant a Tele/exprés seguiré no comprant-lo ni que el senyor Regàs rectifiqui.

Per acabar tinc un dubte. Tot un senyor dubte. Vol dir, senyor Regàs que era Palafrugell la vila que va intentar descriure? De vegades, sap, la gent que escriu en aquest temps de campionats de democràcia, de reunions il·legals i d'associacions de taquilla, pot tenir falles perdonables...

Corranda de Pasqua

(Caramelles)

A tocar l'aigüeta blava
de la mar de l'Empordà,
una noia sospirava
que és el mal pitjor que hi ha.

Els sospirs de la donzella
tot el poble fan pensar
puix la noia és la més bella
de les que en el poble hi ha.

Li pregunten què tenia
ai, no ho pot pas contestar.
Tant sospira que un bon dia
cau malalta i enllità.

De cent metges les visites
no la poden pas curar.
Mil pregàries les ermites
pel seu mal van escoltar.

Del remei que li fa falta
a cap lloc es pot trobar.
La donzella està malalta
ningú sap el que tindrà.

Per si amors pel mig hi havia
cent hereus li van portar,
quan més gran el dot tenien
més la noia en rebutjà.

Els colors ja tots perdia
que espantava de mirar;
per la noia que es moria
començaren a plorar.

Però una nit de Primavera
algú canta bosc enllà,
la cançó fou la primera
que la noia va escoltar.

D'un pastor corrandes bell
per la nit varen volar,
era un cant de Caramelles
i era Pasqua quan cantà.

Les ploralles s'esvaeixen,
la malalta ja es llevà,
i als cinc dies ja els uneixen
a la pedra de l'altar.

Ai, hermosa nit florida
la de Pasqua que escoltà
la cantada beneïda
que l'Amor harmonitzà.

Que ningú s'estranyi massa
puix Amor sempre serà,
tant en temps que fuig i passa
com en temps que ha de passar.

Festes Majors

La Festa Major a la Vila fa molts anys que es fa. En el temps que ens férem famosos fent taps a la mà, els tapers, per motius diversos, feien tres Festes Majors. Ells no en tenien prou amb una de sola. Per tal de passar-les bé només els calia fer uns dies abans unes quantes jornades «rabiòses» i les passaven com ministres, suposant que hi hagi hagut ministres que passessin les Festes Majors com les passaven els tapers.

Ells, aquestes Festes les començaven a taula amb arròs, peix i pollastre, i el plat obligat que tancava l'àpat era el «relleno» sense el qual una Festa Major hagués anat coixa. I quan el «relleno» els deixava, al punt es presentaven, armats de «sisenyo» a concert. Ells eren filharmònics a carta cabal i al concert no podiem sofrir cap soroll. En aquell temps les gasoses anaven tapades amb taps de suro relligats amb cordills i en destapar-se solien petar, cosa que els escoltadors de concert no admetien. Els servidors de taula havien d'anar amb un dimoni a cada orella per tal de no indisposar-se amb els tapers i havien de fer les destapades a pleret o fer-les entre part i part de concert. Alguns aprofitaven per fer les destapades quan els tocadors de metall de l'orquestra bufaven a tot bufar. Ara, destapar gasoses quan actuava un solista de clarinet o de violí, amb tapers d'escoltadors, era perillós.

Quan els mestres tapers anaren perdent influència, de les tres Festes Majors, Sant Sebastià, Santa Margarida i Sant Martí, ens quedàrem només amb Santa Margarida. Això vol dir que devem tenir dos Sants agreujats.

Els convilatans, de sempre, havem tingut molta consideració envers les senyores i deu ser per això que s'ha donat preferència a Santa Margarida damunt Sant Sebastià i Sant Martí.

No és que vulguem treure mèrits al martiri de Santa Margarida. Tots els que s'han jugat la pell i l'han perduda per la causa que sigui, mereixen barretada, però parem esment amb els mèrits dels dos Sants ofesos. Sant Sebastià, si les coses no han canviat, encara té al seu càrrec lliurar el Principat de contagi i pestilència, s'ha cuidat molt de temps que bolcades Pasteres avall es convertissin en bolcades bones xicotes, feia caminar bé coixos, procurava que els mariners passessin bons temporals, i si se li deia a temps tenia bona mà per tal d'evitar que les cuques es mengessin massa cols.

I Sant Martí, després d'haver estat ateu, arribà a bisbe de Tours, es partí el vestit que portava un dia d'hivern fredíssim amb un captaire, cosa que no fa gaire gent, tal com el tenim en pedra dalt la porta de l'església dessota d'aquell rellotge que fa temps que no es mou de les sis, i és un Sant posseïdor d'un gran full de serveis. A més, per Sant Martí es mata el porc i la pinya cau del pi.

Oh, veuran, potser ens hi hauríem de mirar més a tenir dos Sants enutjats! Que no ens passi com quan per Carnestoltes teníem tres dies de festa obligada i un senyor afeccionat a treure coses ens el va declarar fora de la llei!

És clar que els Sants són elements de molta paciència, però a mi em fa l'efecte que quan per la Festa Major es toquen sardanes en honor de Santa Margarida, els altres dos Sants coneguts hi fan el sord, i potser a l'hora de tenir cura de coses de la Vila també l'hi fan.

I recordem-nos que fou quan Sant Sebastià encara estava en actiu que el cuiner Geli va fer a l'ermita un arròs amb olla per a cent arrossaires, amb perill, pel foc que demanava l'olla, de cremar-se viu. Va ser una aproximació al martiri i potser no estaria tan malament que es proposés a les autoritats que almenys ens el beatifiquessin. És clar que ara les autoritats amb els maldecaps que tenen amb la gent que no treballa, i d'altres, potser no ens en farien cas. De tota manera ningú no em negarà que tenir un cuiner de la Vila beatificat seria una gran cosa. Segur que si hi tinguéssim el cuiner Geli ens vetllaria totes les cuines del rodal.

Ara, en l'afer de les dues Festes Majors perdudes, potser si entre tots hi poséssim el coll ens en sortiríem, com ens en sortiríem si entre tots el poséssim en altres coses. I si a la Vila hi ha tants Bancs i Caixes potser ben demanat... Jo ho dic per mor de desagreujar Sant Sebastià i Sant Martí, als quals, en un temps que fèiem taps a mà, fèiem el cas que se n'havia de fer.

Carnestoltes

L'afany a disfressar-se no és antic, sinó antiquíssim. Ja trobem gent que es disfressava a Egipte en temps del bou Apis i d'Isis, les bacanals gregues, les saturnals romanes, i les que feien els gals quan recollien determinades sements.

Els italians s'emportaren la palma amb el famós Carnestoltes de Venècia en el qual hi feien un gran paper propi dux i la seva Cort, el Senat i els senyors principals.

Sembla que fou Caterina de Mèdicis la qui portà el Carnestoltes italià a París, i París ja no tingué aturador.

A casa nostra Carnestoltes hi féu acte de presència molt aviat i tenia molts partidaris a Sevilla, València, Barcelona i Madrid. Agafaren anomenada els famosos balls del Liceu a la capital.

A la Vila Carnestoltes fa molts anys que es fa. De primer s'anava a esperar a fora Vila amb acompanyament d'atxes de vent, i l'avi Pellicer el tenia tots els dies damunt un catre de taps.

A tenir en compte que llavors per Carnestoltes es feien tres dies de festa obligada, i encara s'hi afegia el Gori-Gori per si la gent no hagués quedat prou bé. Un temps la cosa acabava cremant el Carnestoltes a mig de Plaça Nova.

Un any hi hagué passejada i es portava l'amic Livo dalt d'una sibira, i en passar davant del safareig de la Font, un dels portadors de la sibira va dir: Fotem-li. I s'hi va fotre.

Una vegada un element de Begur va venir a la Vila quan es feia Carnestoltes pel mes de febrer vestit de boxador autèntic proveït de dues olles plenes de cols amb uns rètols que deien: Esquerres i Dretes. La gent llavors no estava per punyetes i el begurenc s'emportà un èxit.

Era quan a la Vila la majoria es disfressava. El senyor Miquel, també conegut per Joanet Màrio, escombrava Plaça Nova amb l'americana al revés, i el senyor Eduard Genís feia el sord a casa seva i a fora durant els tres dies de festa.

Acabada la guerra es va treure el Carnestoltes. Segur que els que ho van fer no s'havien disfressat mai. I vora una quarantena d'anys s'havia de mirar si plovia.

Però ara fem les Festes de Primavera i tothom que pot hi va disfressat. S'ha vist, i cada any hi trobem més mainada carregada de disfresses. És Carnestoltes que ja no té aturador i la gent va endarrera de sortir per les Festes disfressada. Que per molts anys ens hi podem trobar. O a mi m'ho sembla.

Paròdia. Prohibició del Carnaval i naixement de les Festes de Primavera

Sí, un temps se'n deia Centro Español, però la Vila que sempre ha flairat bé, en seguí dient «Centre Fraternal».

El Governador de Girona rep una carta denúncia d'un veí de Palafrugell i seguidament truca al Batlle de la Vila, li fot una gran bronca i li dóna ordres de suspendre el Carnaval al Centre Fraternal. El Batlle de la Vila en veure que qui li truca és el Governador, no fa altra cosa que demanar-li disculpes i no para de dir-li «a sus órdenes», repetidament, demanant disculpes al senyor Governador. Sembla que fou el senyor Floronco el qual, amb gorra de plat, se'n va cap al Centre a complir «con su deber», troba el conserge i li diu que queda totalment prohibit el Carnaval i que la cosa pot portar la clausura del local. Gran bronca al conserge i ordres de parar el Carnestoltes.

El conserge comunica la cosa al President del Centre. Aquest lamenta el cas. Segueixen les discussions entre conserge i President, i al final el President reuneix la Junta i s'acorda la prohibició del Carnestoltes amb la prohibició de la desfilada de disfresses.

Entre els components de la Junta hi ha discrepàncies. Uns lamenten el fet, altres diuen que cal acceptar les ordres del Governador. El President diu que cal trobar una solució. Un membre de la Junta diu que la cosa que cal és fer una desfilada al carrer deixant passar un temps prudencial. El President està d'acord amb l'expositor. Es parla ja d'una desfilada de Carrosses. Un membre de la Junta, tossut ell, parla de portar a cap les Festes de Primavera les quals, si la memòria no em falla, les va inaugurar Carmen Amaya. El President, després de considerar prou debatut el tema, posa a votació la idea del qui proposa fer les Festes de Primavera la qual s'aprova per 4 vots i una abstenció. I el President comunica a la general que no s'endrecin massa les disfresses que la Vila farà les Festes de Primavera on tothom les podrà lluir.

I, efectivament, les Festes de Primavera van enguany per la vint-i-cinquena edició i s'ha de suposar que es posarà l'olla grossa dins la petita, amb la Tustarrada, com sempre, obrint el camí de les Festes a cops de bombo i platets, i potser aquest any que va de debó tocant, s'hi triomfals que la Vila s'ha d'agafar pel coll amb el primer convilatà que trobi sigui de la mà que sigui.

La gran desfilada

La Vila, de fa molts anys, va endarrera de disfressar-se. Anys enllà teníem Carnestoltes amb tres dies de festa obligada. Ja veuen com va el món d'ençà que no es fa Carnestoltes de la manera que s'ha de fer!

En el bon temps, el senyor Joan Miquel, també conegut per Joanet Màrio, l'únic capità d'indústria que hem tingut a la vila, escombrava Plaça Nova amb l'americana al revés, i el senyor Eduard Genís feia el sord a casa seva i a fora durant tres dies.

Era quan Benet Baster, Zorrilla, Pere Tendre i Joan Rius van tenir una setmana pagada a Barcelona mentre ho fessin vestits de pagès tal com es presentaren en un Carnestoltes de la Vila.

Lavors a la Vila la gent sempre feia per un pic a disfressar-se, i no se'n tenia prou amb els tres dies de Carnestoltes i es feien uns fenomenals Gori-Goris. Una vegada es portava l'amic Livo dalt d'una sibira i en passar davant el safareig de la Font, un dels portadors va dir: Fotem-li? I s'hi va fotre.

Lavors es feien carrosses a moltes penyes i la cosa no passava de poca contribució. Feia carrosses tothom.

Una vegada quan Carnestoltes era pel mes de febrer amb un fred que pelava, va baixar a la vila un ciutadà de Begur vestit de boxador. Portava dues olles plenes de cols amb dos rètols: Esqueres i Dretes!

També anys enllà sortí una carrossa representant el Tren Petit amb vagons plens de gent i tot. Un any uns elements del Cafè de Cal Pellot es van disfressar de bombers...

A la Vila s'ha cantat sempre, i per Carnestoltes una coral recollia fons per als desvalguts, i la cosa acabava al Saló de Prendre del Fraternal amb una bnyolada i garnatxada general.

Era quan teníem el Mestre Barceló Matas, de bona memòria, el qual un any que els incordis de la Vila apedregaven fanals de la gent benestant, el Mestre Barceló, per tal d'acabar la cosa féu sortir l'estudi en pes amb fanals ornats d'espelmes i una canya, i els incordis s'hagueren d'empassar saliva.

Ara, aprofitant les Festes de Primavera, la gent torna pels seus furs enyorant aquells Carnestoltes de temps enrera i cada any s'hi veu més gent guarnida.

Enguany ja anem per la que fa 24. Quan arribi la vint-i-cinquena s'ha de suposar que es posarà l'olla grossa dins la petita i que es farà un bon aniversari. Aquell dia s'ha de vessar tot!

Sembla que era ahir que es va fer a Carme Amaya reina de les Festes l'any 1963.

Per ara, les Festes van seguint i cada any van a més. A les darreres la gent disfressada ja anava guanyant punts amb la Tustarrada fent-hi el gran paper de sempre.

Fem els vots més fervents perquè les Festes durin molts anys, i, si és possible que arribin al Centenari, que es facin immortals, com Girona. I aquesta és l'opinió de la majoria de la gent de la Vila, o a mi m'ho sembla.

Pregó amb motiu de les Festes de Primavera

La Vila no tot ho fa bé, i aquell any va decidir fer-me pregoner de les Festes de Primavera. De primer em vaig espantar molt, la qual cosa no em fa vergonya de dir. Per si algú vol saber les coses que vaig dir, ací van:

«Hermoses reina i sub-reines, respectables autoritats, benivoludes amigues, amics, convilatanes i convitans.

Un any més, el temps ha fet el miracle de portar la Primavera, i el jovent, que n'ha sentit la crida, ha obert el portal de les Festes. Estiguem-ne contents. Estiguem contents d'estar contents. Defensem el dret d'estar contents. I, si no en podem estar cada dia, estiguem-ne almenys quan s'acostin festes o coses que ens permetin estar contents.

És nit de Festa, aquesta, engalanada per aquest floriment de noies que tenen el missatge, el bell missatge, de portar, per belles, el nom de la Vila pel món. Heu estat escollides per la vostra formosura, i perquè ja per vosaltres mateixes sou una real, una autèntica, una envejable primavera vivent. Pensa, estimada reina, penseu estimades noies que tan bé li feu costat, que per una de les coses que hom es pot sentir més satisfet és el prestigi i el bon nom de la Vila. Vosaltres hi porteu la vostra bellesa. Porteu l'ànima de la Vila al rostre. Volgueu-la també portar al cor i que quan anant pel món, el món us contempli i us tracti, que el món hagi de dir: les de Palafrugell són així!

Permet-me, estimada reina, saludar i donar la benvinguda a tots els qui d'ací i de fora han assistit a aquest acte i, majorment, als qui per tal d'assistir-hi han deixat potser de fer compliments a la senyora, de fer la manilla o de discutir amb les amistats si les eleccions valdran o no valdran. La reina i jo els estem molt agraïts per la seva assistència.

I ara, una demanda general de perdó a tots els qui es puguin sentir defraudats, fent comparacions, amb el pregoner. I si no hi pot haver perdó, que hi hagi almenys una amnistia, però que sigui una amnistia honesta.

Per ací hi han passat pregoners de fora que m'han dit que ho havien fet tan bé fent pregons, que semblava que s'hi guanyessin la vida. Jo no tinc res contra ells. Al contrari. Molt al contrari. Han vingut, senyal que ens esti-

men. I jo, per tots els qui m'estimen la Vila, en ben parlen i en ben escriuen, sempre tinc una reverència a punt.

Avui es trenca la línia dels grans pregoners i s'ha encarregat la feina a un convilatà. Segur que se l'ha sobrevalorat. Ja es veurà. Segur, d'altra part, que ha estat cosa d'alguns elements que van contracorrent que, en bé o en mal, a la Vila, afortunadament encara en queden. Jo hagués declinat la invitació tenint en compte l'alçada de pregoners anteriors. No ho vaig fer per allò de l'amor a la Vila, per un cop de coll i, si s'ha de dir tot, ara que ja es deixa dir un 17 i mig % de coses, i perquè la mateixa va ser-me feta per algú que no deu sentir mai cap no, quan demana coses: per una bella, jove, formosa i benplantada palafrugellenca.

Un servidor de vostès és dels qui creuen que en una parlada pública tant mèrit té el qui parla com el qui escolta. Ja en pot dir de coses ben dites, ja en pot ser de bo el parlant si fallen els escoltadors, si té escoltadors que dormen, que festegen, que no escolten, que escolten malament, o que no escolta ningú! Amb la seva assistència, amb la qualitat de la seva assistència l'èxit és mig assegurat, i una parlada pública amb mig èxit, ja es pot donar per ben satisfeta.

Sovint se m'ha dit que jo hauria d'escriure per tal de fer pensar més a la gent. Es veu que més aviat vaig escàs, curt, limitat de serietat. I bé, ja hi ha molta gent que va amb la serietat a coll d'una manera tal que sembla que s'hi hagin casat, que hi facin negoci amb la serietat, que la tinguin aconduïda. Si tots féssim igual podríem originar un empatx de pensaments, i ja se sap que per desempatxar un empatx cal força. I la força, pel pregoner, està bé a les centrals tèrmiques, molt bé per fer creure a les senyores, i moltíssim bé per tirar penals, que són els que entren.

Deixem doncs, alguna plana amable enmig de les foscants de tots els dies. Alguna plana amable per desenserosir rostres. Mirem de no patir llegint o escoltant i, si no hi ha més remei i s'ha de patir, doncs patim, però patim tan poc que podem.

Està bé, està molt bé que se'ns digui com eren els grecs, que se'ns parli de l'invent de la roda, del Gran lama del Tibet, de qui foren els primers pobladors de Badalona, i del sentit d'orientació dels coloms, però jo assistiria molt a gust de tant en tant, repetim, de tant en tant, a escoltar a algú que disser-

tés sobre el secret de refer un allioli negat, sobre treure travesses de 14 resultats, de ser rendista com més gros millor, d'anar a plaça bé, de quin detergent deixa la roba més blanca i, suposant que la democràcia fos una senyora amb molts pretendents, què li contestaria si se li declarés el senyor López Rodó.

Jo no puc parlar de coses de gran volada perquè no en sé, i tampoc de les altres perquè tampoc en sé. De què parlaré? Doncs de coses que en voldria estar parlant sempre, de coses que en els anys passats físicament fora de la Vila han estat bàlsam, consol, redòs, refugi de les hores bones i de les altres: de coses de Palafrugell. Ara bé, jo en parlaré que l'única manera que en sé, a la manera dels de Cal Tord, a la nostra, a la palafrugellenca. I això ja ho havien de saber els qui em van fer l'honor de fer-me pregoner. Dic això perquè no hi hagi sorpreses.

Intentarem parlar del nexa, de la relació entre les Festes de Primavera i el som com som. En la nostra manera de ser hi influeixen diversos estadis, uns més i altres menys, naturalment. Els vents, Maragall ja els definí amb quatre mots que perduren, que no moren, quan digué: Salut palau del vent! Els tapers, aquests amb una poderosa influència com intentarem veure, la geografia —la virolla colorida del rodal—, la cuina, a la Vila hi ha hagut i hi ha unes grans, unes enormes, unes primeríssimes, unes fenomenals, unes formidables, unes immortals lloses, i les noies. Les noies de Palafrugell! Hi ha pobles que tenen castell, riu, pont, cafè, petroli, aigües minerals, ministres contrabandistes... Ací tenim noies guapes. I jo crec que hauríem de començar a pensar, pel prestigi que ens donen, de fer-les figurar a l'escut de la Vila abans no ho haguéssim de fer per un altre element que de proliferar com fins ara ens donarà fama, gran fama, sense tenir-hi cap culpa de ser el poble amb més bancs d'Espanya. I ara la millor cosa que vostès podrien fer mentre jo parlo, seria passar l'estona contemplant aquestes noies de tan bon mirar. Tots hi sortiríem guanyant i fins i tot el meu aprenent de pregó podria passar desapercebut.

I amb la vènia de la reina i la suposada paciència de tots vostès ens embolicarem, sense estridències, amb les planes del pregó. I si la majoria el troba massa llarg, ens comprometem democràticament i per la salut pública, acaçant la majoria, a girar les planes de dues en dues. Jo dic en algun lloc parlant de la Vila: Mirem Palafrugell de cel amunt, a vol de pardal que és el millor que hi ha. Ni massa alt per veure un excés de geografia, ni massa baix perquè els arbres no ens deixin veure el bosc. Un vol d'alçada justa

que permeti enfocar els Horts del Pitòl amb el Pla de la Fanga i Can Busqueta, Les Torretes i Can Salgues, el Pi-Verd i Vila-Seca, el Brugarol, els Forns i Santa Margarida, l'Horta d'En Caixa i la Granota, el Barri del Ninot, els Plans i la Creu Ratinyola, el Vilar, el Molí de Vent i, a baix, Palafrugell. La Vila, a vol de pardal, és una de tantes. Té places i carrers com la majoria de les viles que gasten guàrdia-civils, tenen restrenyiment i mal de queixal. A les zones on volen els pardals hi arriben xemeneia amunt olors de dies de fener: la Vila fa escudella i el fum no fa ensalivar massa gent, ni als pardals. De tant en tant, però, els dijous i festes de guardar, el cel es pobla d'aromes reconfortants, invitants ensalivaires... són els sofregits de l'arròs. Els pardals han descobert les cuines de la Vila i ja comencen a trobar el fet diferencial d'una Vila, la qual veuen que és d'una altra marca de les que ells coneixien de Grècia a Portugal, des del Marroc a Itàlia. I volen i revolen damunt els vells teulats i, a mida de planejar de Les Bruguades a La Barceloneta, del Mas Xinxer a Rapinya, de Fitor a La Musclera i de la Xerinola a Cala Marquessa, van destriant a petit pic la mena de gent que es mou per la Vila. Els pardals encara que a vegades per gana, pobrets, tenen tractes amb les ballestes, tenen un sentit especial que els permet treure conseqüències de comprades a plaça, d'entrades i sortides de tavernes, de suquets de sardina a mitja nit a Llafranc o a Calella, a l'arribada de xàvegues, d'enceptades de vi a Can Pere Castilla, de qui fa cara de cercar socis per una escudellada nocturna a Cal Pellot, arriben a descobrir per l'aspecte, la manera de caminar o de somriure, qui és un cantador de coral, o qui us pot vendre fàries. I van descobrint un món, el món fabulós de l'herència tapera el qual encara de tant en tant es manifesta a la Vila malgrat que un percentatge de convilatans avui no sap massa coses de xopines i topetes, de carracs i escapça-neta. Assisteixen a menjades col·lectives de peix fresc a cales i botigues, descobreixen els misteris i virtuts del farcit, viuen la germania de cent arrossades immortals a San Sebastià amb les cantades inacabables i el famós i repetit: I com aquestes mil! Veuen la gent saltant pels carrers fent corrandes al so de cops de bombo d'En Remigi Xeix, contemplen el pas solemne del Gori-Gori, assisteixen a les convidades del Jutge Fina a Llafranc un dia qualsevol únicament pel gust de fer anar uns fogons, escolten reunions del Fraternal i la Germandat, senten els mateixos convilatans cantar uns Goigs que el «Ven, xinita mfa», segueixen berenades a Can Marquès del Puig i a Can Busqueta passant pels establiments productors de vitamines de Montràs i d'Esclanyà, viuen de prop els famosos aplecs dels Irls i La Perica, i veuen que en aquelles aplegades hi va tothom: de fabricants a manobres, de camàlics a burots. I, a totes, hi ha tapers de capitants-generals... I els pardals han comprès a la fi.

I bé, Palafrugell, és com és. Som com som. Un poble, el tarannà d'un poble, l'ànima, l'entranya d'un poble, és de mal canviar encara que es canviïn noms de places i carrers... Es diu que som com som perquè correm esventats. Sí, ja ens toquen tots els vents. I si bufen de llevant o de ponent, del nord o de migjorn, ens donen un humor o altre. Tenim vents productors de mal de cap, d'ulls de poll, d'ensopiment i d'aixecades de faldilles, però al nostre entendre, respectant les propietats dels vents, hi ha quelcon que ha perfilat definitivament el bagatge de la Vila: la influència de l'Època d'Or dels tapers.

Sembla que la forma d'entendre la vida que tenien aquells passats no la tenien en gaires llocs més. D'entrada s'ha de consignar que es podia treballar cantant. Els exagerats juren que es mudava de fàbrica si els tenors o baixos de la veïna flaquejaven. Parem-hi esment. Treballar que en general per més que es digui no agrada massa a ningú, era aixecat per aquells passats nostres a la categoria de treballar a gust. Ve després la forma de treballar. Ells anaven a tant per mil i l'horari era relatiu. En algun lloc hi havia un lector de diari per a la comunitat el qual, per llegir, cobrava amb taps. Eren lectures pagades i per això els tapers, perquè les havien de pagar, les aprofitaven. A l'estiu es podia sortir a treballar al carrer plantant l'encaix a l'ombra d'una acàcia. «El treball no ha de matar!» deien aquells savis amb tota la raó del món. I, ells, de moment, feien festa tots els Sants dilluns. I si algun dia s'hi havia de treballar els dilluns, els taps sortien guexos i el vi se'n sentia. No, no era convenient treballar els Dilluns, i això acabaren sabent-ho tapers, amos i clients. Els altres dies ja treballaven però algun cop si feia bon temps i es tocava a peix —a cèntim el tord— també hi havia elements que deixaven la feina i anaven a berenar peix fresc, cosa que mai ningú va considerar il·legal. Quan es tallaven es posaven un pegat de teranyines al tall amb quanta més pols millor. Devien tenir una sang fenomenal ja que mai es va sentir a dir que cap taper s'infectés per haver-se posat teranyines als talls.

El ritme de treballar canviava quan s'acostaven Festes. Llavors n'hi havia tres: Sant Sebastià, Santa Margarida i Sant Martí. Tenim, de fa molts anys, dos Sants agraviats. I aquella gent els dies abans de les Festes treballaven com a gegants. Eren les Setmanes Rabioses, i era qüestió de passar les Festes com els més rumbats. Més que un ofici, el seu era un art, i ja se sap que els artistes no solen ser tallats del mateix patró dels que no en són. Dins el Gremi hi havia superdotats, gent que havia vingut al món pels misteris dels taps, una mena de Cruyff dels tapers: eren els repassadors de trefí. Aquests treballaven amb coll i punys planxats i arribaven a tenir un càntir d'aigua

fresca d'ús particular. La seva manera d'entendre les coses els féu d'una manera especial: la seva. Eren punt i a part i, dins del conjunt del país com una secta mormònica, com els tortosins, com els gitanos. Volem dir amb això que eren distints del públic en general: eren tapers. Ells ho sabien tot, producte de les lectures diàries i del contacte amb la gent de dalt, del mig i de baix. Eren metges, advocats, caçadors, cuiners, tenors, dialèctics, pescadors, polítics, balladors, passadors de fronteres... I foren ells els qui inventaren les trobades vora mar quan a Llafranc no hi havia hotels, port ni sueques. Quan a Calella feien servir les platges per tal d'estendre-hi xarxes, i a Tamariu no es passava d'un salí, tres tavernes, mitja dotzena de cases, gossos a desdir i Es Nen Pota. Del Port Pelegrí se'n deia la Platja dels Homes. I ho era. Les dones, oficialment, només la miraven de lluny ja que no era rar que algun concorrent a l'estiu actués a la Platja destapat, cosa que ara es torna a posar de moda a les platges i a fora: les dones que havien de passar pel camí damunt la Platja ho feien aclucant l'ull que donava a l'aigua...

Ara les dones volen, moltes, igualtat de drets i algunes per tal de guanyar-se'ls comencen per treure's roba. Tothom se'ls guanya com pot els drets. Segur que tindran molts partidaris, sobretot si les tretes de roba no passen de certa edat. Potser se la treuen la roba per allò dels signes externs, per eludir impostos, o per demostrar que els que valen de signes són els interns. Aquests, per ara, encara no en paguen d'impostos, però no seria massa estrany que, tal com va l'erari nacional, un ministre gravés, de cara a incrementar els impostos directes, cames i davants destapats. «Si volen anar destapades, que paguin!», podria dir un ministre pensant menys amb la moral que amb el Tresor Públic. És clar que això podria portar disparitats de criteris i situacions conflictives entre destapadistes i anti-destapadistes i potser la solució s'hauria de buscar a base d'un referèndum preguntant: És vostè partidari que només es destapin les dones o que ens destapem tots?

Potser, però, les destapades no són més que una qüestió econòmica. La roba és cara. Tot s'apuja, i l'economia mana, senyores i senyors. Els diaris ja es compren cada tres dies, com els dies de visita de metges famosos: dimarts, dijous i dissabtes, per ara. Fins que pot arribar un dia que només es comprin per Santa Margarida, per Nadal o pels Innocents. Hen d'economitzar vestint i menjant. Ara ja fa temps que no es sopa com abans. Es fan sopars de ballarina, o no es sopa que encara és més barat. No, no es pot sopar com abans. Aquells famosos sopars de duro que no tenien fi han passat a la Història. Ara es podria trobar algun sopador impenitent amb l'aspiració d'un «slogan» televisat que podria dir: «Vostè pot sopar, Espanya, no!»

Quan aquells llocs dels quals parlàvem eren gairebé verges, els tapers hi començaren les trobades. Ells volien gent, colla, companyonia... Es feien dinades col·lectives. Uns hi aportaven peix pescat al comptat i altres duïen a la taula general les activitats d'una fura que són uns animals que no se sap per què no poden sofrir conills a cau. I deixant a part el dinar —una peça mestra ja que solien cuinar els tapers— eren les coses que venien després dels dinars les que, llevat de la seva manera d'entendre les activitats laborals, bastiren un món. La germania fomentada amb els famosos arrossos del 95 —l'arròs que no s'agafa és de les coses que agermana més—, prenia volada amb les sobretauls sonores i il·limitades, sempre in «crescendo», i el sovintejar de les trobades. Allò formà una gent, una manera de ser, un esperit. S'apuntalava un humanisme que no perdia punts, al contrari, en guanyava cada setmana. I d'aquelles menes de convencions inicials, d'aquella solidaritat continuada, en sortiren les cooperatives, les germanats. L'Obrer, el Mercantil, l'Ateneu, el 3 x 4, la Primera Festa de la Bellesa, la Principal de Palafrugell, el Casal, els Carnestoltes, les corals... sí, i el fraternal, pel qual la Vila durant una quarantena ha fet tot allò que podia fer: seguir dient-ne el Centre Fraternal.

Tot això posà els fonaments d'una manera de viure la qual, al nostre entendre, influí més damunt l'anar i venir de la Vila que les ventades per importants que fossin, ja que quan s'acordava baixar a Llafranc, a Tamariu, a Calella o a Aigua Xelida, cap vent tenia prou bufada per impedir-ho. Sí, algun vent alguna influència tingué sobre el palafrugellenquisme, però fou una influència passatgera, com pagar les contribucions que sempre ens ha caigut malament, faci o no faci vent.

Una altra cosa que ha ajudat a fer-nos com som i també d'una manera inqüestionable, ha estat aquest rosari de meravelles que tenim a prop abans que hi volgués venir tothom: el braç encès de Cap Roig, la sorra daurada del Golfet, l'arqueta del Crit, la delícia dels Forcats, la costa manyaga de Sant Roc, l'acollidor Port Pelegrí, la delicadesa del Canadell, la bonicor de Calella —Calella la Bella—, l'enamoraire Llafranc, el terrat lluminós de Les Pasteres, l'altar Major de Sant Sebastià, el roc esplendorós del Cau, el trau incomparable de Cala Pedrosa, l'encant de Tamariu, la pedra blondada d'Aigua Xelida, la Medalla d'Or de Cala Marquessa... Aquest veïnatge geològic-marítim és l'enamorament del palafrugellenc. És una mena de pecat original que tots portem a dins. I pels que neixen sense aquest pecat, ve un moment que fatalment arriben a pecar. És quan els ha entrat el Gra de Sorra. I quan ha entrat el Gra de Sorra sembla que ja no hi ha gaire coses a fer.

Hi ha un altre element que ha influït decisivament a formar la nostra ànima nacional: els cuiners. A casa nostra és dels llocs d'on han sortit, en el transcurs dels anys, més vots de gràcies pels cuiners. Cuiners i cuineres, diguem-ho tot i que quan actuen en estat de gràcia són mereixedors de Premi Nobel. Se'n va descuidar el senyor Nobel d'instituir un Premi a la cuina, activitat molt més important, moltíssim més important que la desintegració de l'àtom que va camí de desintegrar-nos a tots, i que el descobriment de determinats microbis. Quin microbi es pot posar al costat d'un llobarro al forn? Quina combinació química pot natjar una llagosta a la brasa? Quin protó, per protó que sigui, pot escairar una rascassa amb suc? I quin antibiòtic pot comparar-se legalment, amb un centenar de garroines?

A la Vila, en general, s'ha menjat sempre bé quan ha convingut o s'ha pogut. I d'un home ben menjat se'n poden esperar moltes coses. Després d'un dinar amb la mar a prop i amb bona companyia —la bona companyia és més important, a vegades que el dinar en sí encara que la bona companyia la mogué el dinar—, es van despertant els bons sentiments, la gent s'entendreu i a vegades s'agosara i és en aquests moments únics que convidats desconeguts envesteixen un mi bemoll o fan un discurs extraordinari. I és que també foren els tapers els primers qui plantaren bandera a la cuina, com foren ells els qui possibilitaren els salts de Llafranc, Calella i Tamariu!

Sí, queda encara una de les bases fortes de la palafrugellenquitat, i que no ha passat desapercebuda pels viatjants els quals abans tan sovint venien a la Vila. Les noies de Palafrugell!

—Això són noies! —deien els viatjants que d'aquestes coses en sabien un niv. I quan en veien passar alguna amb matrícula d'honor, els viatjants la definien deixant anar: Quina pell!

Les noies de Palafrugell, que porten al damunt el va-i-tot de la Vila com un ram de roses d'aroma palafrugellenc i que la mantenen fresca, viva, jovial, esbordant... Mireu-vos-les! No és un regal pels ulls tenir unes noies com aquestes pels carrers de la Vila, els discutits carrers dels quals ara ja ens n'anem sentint cofois, que la fan millor? No havem de ser com som a Palafrugell si portem a les venes aquella sang tapera, si tenim el millor rodal que hi ha, els més alts cuiners del Principat i les noies més maques del País?

Per això som com som i perquè som com som fem, per ara, aquestes Festes de Primavera les quals ja han pres carta de naturalesa a la Vila, perquè

ja no es poden deixar de fer, perquè són els bons moments d'una Vila que n'ha viscut molts i en vol seguir vivint, perquè són l'exponent d'una Vila que normalment treballa —que és en els moments que se li ha de prendre el pols, ja que quan hi ha febre el pols és de mal prendre—, que normalment, dèiem, treballa, que té d'una part, entre els que formen el cens, bones autoritats, paletes, fusters i monges de vetlla, lampistes, mecànics i confiters, botiquistes, metges, farmacèutics i malalts, sabaters, hortelans, sastres i peixateres, capellans, cafeters, retratistes, camàlics i cotillaires, estanqueres, propietaris, periodistes, botiguers, dentistes i advocats, hotelers, beates, barbers, notaris i drapaires, taxistes, taverners, carnisseres i manobres, llogaters, estudiants, banquers i llevadores, tiples, sardanistes, impressors, pobres i rics, evangelistes, federals, senyors-Esteves, anarquistes i jubilats, telefonistes, jardiniers, escombradors, triparens i perruqueres, infermeres, gallinaires, músics, basters i lletra-ferits, llibreters, pagesos i planxadores, carters, mestres, esparters, cantadors i manescals, mostraires, mariners, pastors, recaders, gasolineristes i ferrers, cuiners, carreters, escriptors, serrallers, guixaires, gitanos i oficis varis... I d'altra part, tavernaris, tavernacles i paradors de sol, culs-de-cafè, cantamanyanes i curades d'espants, banya-ricards, somnia-truites, toca-campanes i capintans-aranyes, llampats, sornos i gira-banderes, gent de mal toscar, tosuts i 34 vurts, pinxos, calçasses i rosegadors, tivats, granats i carcamals, nyiguis-nyoguis, pois pois i baliga-balagues, boca-molls, mal carracs i xitxarellos i esquena-drets, agarrants, garrapos i paparres, cara-girats, tiquis-miquis i mal-tututs, rancis, guilopos i cançoners, tabalots, barrets de rialles i carais a la vela... I que, a vegades, un percentatge del primer grup passa al segon i viceversa, i que, fins i tot dels dos grups en fem un i es posa en pràctica allò tan nostre de «Un dia és un dia!»... Una Vila que no es fica amb ningú, que va a la seva, que no li priva el son com van guarnits els altres, però que quan se li toca el botet sap demostrar que tant serveix per disfressar-se si li passa pel cap quan n'és temps, com per posar les coses en el seu lloc si algun desorientat es posa malament el seu nom a la boca...

Jo no vull dir amb tot el que he dit que hàgim d'anar pel món com en aquell temps. El món ha fet un salt i havem de saltar com ha saltat el món. Havem passat de fer taps a la mà, a portar gent a la Lluna, de portar cotilles amb molles de ballesta, a fer bombes que maten a centenars de pares de família, d'anar al llit amb espelmatòria a la inseminació artificial, d'inaugurar cooperatives a raptar avions, dels arrossos de 95 a l'afer Matesa... però s'ha de saltar. Saltem, doncs, però amb l'esperit d'abans, amb el bon esperit d'abans que permetia saltar a la gent de la manera que volia i que a dar-

raera hora saltàvem tots fent la Corra. Pensem que per salts que faci el món un suquet al punt sempre serà un puntal per llimar un «sí» i un «no», i que per salts que faci el món les noies de bon mirar ho seran sempre, tant si s'ha de saltar d'una manera nova perquè tal com van les coses pot succeir que saltem i no caiguem ni al mig, ni a l'esquerra ni a la dreta i ens quedem enlaire!

I ara gràcies a tots, del més alt al més baix que han contribuït a què les Festes pugin un nou esgraó pel prestigi de la Vila, i també gosaríem demanar el suport, gros o petit de tots, per tal de compensar l'esforç, la dedicació d'aquest jovent que ha possibilitat una vegada més que es doni llum verda a les Festes de Primavera —d'aquesta Primavera amb llüissors noves—, que s'obren ara amb les reines al davant. Que les passi tothom amb salut i amb tota mena d'esperances és el desig de tots i d'aquest jovent meravellós que tenim i que és l'orgull de la Vila,

D'una Vila amb les gents que van empeses
per un nom que remous d'alè novell.
Joventut, amb un món amb cent empreses,
alça el vol amb les ales ben esteses
amarades d'un nom: Palafrugell!

18 maig 1977

Jubilats

Hem estat nens de bandola,
i ens han dit reiet i ros.
Hem anat més tard a escola,
però en tenim setanta-dos!
Hem jugat corrent per Plaça,
d'amagat amb molta tos
hem fumat. El temps, com passa,
que en tenim setanta-dos.
Hem ballat al Fraternal
i a La Punxa balls millors,
hem saltat per Carnaval...
però en tenim setanta-dos.
Hem pujat al carrilet
cap a festa a Palamós,
sembla ahir el temps de Can Met,
i en tenim setanta-dos.
Hem rodat a Tamarit
amb manubri ben rumbós.
Ha passat hivern i estiu
i en tenim setanta-dos.
Ens ha empès «Airet» i «Corra»
en un temps esplendorós.
Aquest temps mai res l'esborra
però en tenim setanta-dos.
Ens han vist contents i braus
envelats, Festes Majors...
Ara és tot a Can Pistras,
que en tenim setanta-dos.
A la taula hem fet molt gol
amb menjars de mil colors,
ara hi ha Colesterol
que en tenim setanta-dos.
Ens mullàvem les corbates
en un temps que ja s'ha fos,
ara els rius fem en sabates,
que en tenim setanta-dos.

I malgrat hem de sentir
que perdem ardors novelles,
som aquí, com Terradellas,
i fa temps que som aquí.
Puig malgrat aquest lament
i algun gall a nostra veu
i algun fall altre moment,
jubilats, estem en peu!
I malgrat el «si no fos...»
guerra encara donarem
i amb veu ferma declarem:
Sols en tinc setanta-dos!

Xerrada

(Havent sopat el dia del seu homenatge)

Com que jo em penso que aquest ha estat un sopar d'amics, em permeto encapçalar el meu parlament dient: Estimadíssimes amigues i estimadíssims amics, i abans que tota altra cosa gràcies a tots, un milió de gràcies, deu milions si cal i infinites gràcies si els plau més. Una faldada de gràcies a l'amic Serra el qual ha estat l'esca del pecat, i una altra faldada als qui han dit coses. És natural que en un acte com aquest s'hagin dit les coses que s'han dit. Altrament en lloc d'un homenatge hagués estat un deshomenatge, però a la Vila i a fora encara hi ha bona gent. De nou, doncs, infinites gràcies a tots els assistents i infinites gràcies a tots els qui no han vingut. I havent regraciat abundantament a tothom, anem per feina.

Josep Pla, quan es parlava de fer-li homenatges deia: Si és una excusa per anar a sopar, anirem a sopar. I jo, avui, com sempre que he sopat amb bona companyia, em sento molt ben pagat.

Quan a mi se'm va parlar de la cosa de bon començament em vaig tornar una mica vermell i vaig arribar a pensar a passar uns dies fora de la Vila, per una qüestió de principi o de pudor si vostès volen, i vaig formular el meu vot en contra. Vot en contra que voldria que constés en acta aquesta nit.

Però quan qui plantejà la cosa fou fora, vaig pensar que potser sí hi havia quelcom que a mi m'havia passat per alt, i vaig fer una composició de lloc, un inventari, un balanç i vaig arribar a resultats negatius. Però si aquell balanç el vaig fer sol, avui, aprofitant taules amigues, el faré davant de tots vostès, i estic segur que vostès arribaran a les mateixes conclusions que vaig arribar jo. Vegem-ho:

Jo vaig venir al món un 13 de febrer en temps de Carnestoltes. Això darrer potser ha tingut molta influència en la majoria de les coses que he fet, que hi ha molta gent que diu que no ens fem amb la serietat. Però hi deu haver molta gent que ha nascut un 13 de febrer! Per tant, per aquest cantó, res de res.

A 4 anys, amb un veí de la mateixa edat, vam sortir de casa amb la intenció d'anar als Pirineus, sí, senyors, als Pirineus. Pels voltants de Can Roig de

la Fanga, ja somicant però tirant pel dret En Simonet Pica-Pedrer ens va fer tornar a casa amb alguna natxada. Si a 4 anys haguéssim arribat als Pirineus hagués estat una cosa per parlar-ne temps. Però no hi vam arribar. Hi va haver el vet d'En Simonet Pica-Pedrer. Cap mèrit, doncs, de nou.

A estudi. A estudi, un de tants. Érem molts vailets que anàvem a estudi, uns amb mala cara i altres rient. I les coses de sempre d'aquell temps: les quatre regles, els rius més llargs d'Espanya, francès els dijous, números trencats que mai m'han servit per acabar cap vers, Caixa a Pepet, Pepet a Caixa, i llestos. Llavors a estudi la mainada no s'hi feia ni sàvia ni rica.

Jocs infantils. Els de tota la quitxalla de la meva edat. Noti'n, però, que els nostres jocs eren baratíssims comparats amb els de la mainada d'avui. A cuit, a vistri, a saltar i posar, a barra, a runy —el cagarro com el puny— a cavallers, a geps, a bola, pam i toc dos sants o dos pallassos que eren uns gravats que hi havia a les capses de llumins i que valien cinc cèntims, a baldufa, a rengleneta, el guany eren uns pinyols d'abrecoc, a belí-belè, partits de futbol amb pilota de draps fent servir els llibres de porta. A casa es feien creus que uns llibres girant-hi fulls a estudi es fessin malbé en tanta de manera. I, de tant en tant, alguna pedregada. No vaig excel·lir en cap d'aquests jocs. Traduït en solfa es pot dir que hi cantava de tercer, molts graus davall de cantar de segon.

Passa l'època de jugar pels carrers i de tirar pedres fogueres de Cala Xerica a les cames de les noies, i se'm posen calces llargues. Jo no crec que mai s'hagi fet cap homenatge a ningú per tal de portar calces llargues. I avui en porten àdhuc les dones. En tot cas l'homenatge se'm podria haver fet si jo hagués estat el primer de portar-ne, però vagi'n a saber qui fou el primer que va portar calces llargues!

Ja amb calces llargues, faig l'entrada a l'Ajuntament. Ací ja hi ha alguna cosa a remarcar. Entro a l'Ajuntament en l'interregne de dos secretaris. Se n'havia anat el secretari Mascort i hi havia entrat el secretari Esparragó. La plantilla era reduïda, però bona. Hi havia en Mingo de l'Orient, una mena de capità-general, En Martí Jordi i Frigola i en Joan Rodríguez i Joanola, en Rodríguez de l'Estanc de Cana Paula que li dèiem. A l'Impostos hi havia en Pere Negre i Es Bufet. D'agutzils es comptava amb En Batlle, agutzil de faixa i panxa, del pes fort, el senyor Bosc, també conegut per Barba de Llosa, del pes mig, i l'agutzil Collsamata del pes mosca. A l'Ajuntament hi vam entrar

de temporers amb l'amic Mero Girbal i ens hi va trobar la dictadura agafant catalanistes. Es va agafar al senyor Sagrera Coromines, al senyor Gonçal Gallart, conegut per En Saló, al senyor Pauet Coromines, aquell senyor bellugós i que quan caminava semblava que trepitgés vidres, i a un Hortolà de la Ceba. Els tenien damunt matalassos a terra al saló de la Casa Gran, aquell saló amb aquella tarima voltada de cordes amb una capa de vellut vermell, aquella gran taula presidida pel retrat del rei, i aquells cadirons de cuir un dels quals era més alt que els altres per si l'alcalde s'hi volia seure.

Treballo a l'Ajuntament una pila de mesos i no se'm paga fins al cap de nou. Ja és un mèrit treballar sense cobrar, però més que mèrit meu és que l'Ajuntament llavors anava malament de butxaca.

De l'Ajuntament, escamat per cobrar a deshora, entro a Manufactures, a Can Màrio. Un temps semblava que a Can Màrio hi treballés tota la Vila. Ja hi va estar a punt... L'amo era tan bon home que quan hi anava algú demanant feina, no tenia un no. Mèrit meu, doncs, cap. El mèrit era d'aquell amo que dèiem.

I ve el futbol. Jo vaig tenir la sort de jugar un temps amb la millor defensa d'Espanya: Esparragó-Mas. Aquella defensa era tan bona que els porters es podien permetre el luxe de passar la major part del partit recalcats al pal de la porta. Potser sí a mi se'm va fer més d'un gol recalcat o no al pal. Quan jo vaig plegar la gent hi anava més tranquil·la a veure partits de futbol. Malgrat tot he tingut el goig de conservar una bona amistat amb tots els qui vam jugar junts. O sigui, que de nou, jugant a futbol, res de res.

I ve el servei. Ací hi torna a haver un episodi a remarcar. Jo, abans d'anar al servei no havia vist mai una escopeta de prop. Per sorteig em toca anar a Ceuta. Ve un tinent i ens diu: Això és una escopeta, ací teniu cinc bales, i unes siluetes de fusta a raonable distància, com veieu, dels canons de les escopetes. El qui faci cinc blancs, un mes de permís. Foc! De cop, ve el tinent entusiasmat i em diu: Un mes de permís! Això és un cas extraordinari, mai no vist, fer sis blancs amb cinc bales!

Passada l'eufòria del primer moment, es veu que no hi havia hagut res extraordinari. Potser sí que jo vaig tirar una bala a la meua silueta de fusta, però al meu costat hi havia un soldat, de Reus ell, que tenia un ull amb males condicions i que quan disparava ho feia aclucant l'ull bo precisament, i em

tirà les seves cinc bales a la meua silueta. Mèrit. Si n'hi havia algun era d'aquell soldat de Reus. No hi va haver permís. Torno a la Vila. Es fa un setmanari: ARA. Se'm demana la col·laboració. Jo ja havia fet quelcom a la meua manera i al Cos de Redacció hi ha disparitat de criteris. I tot va venir que un dia a Empúries els senyors excavadors que mai paren de voler trobar coses, van trobar un estri molt semblant a un broc de regadora i no sabien l'ús que en feien els grecs. Jo, en un article, vaig dir que l'estri trobat era efectivament un broc de regadora i que els grecs els feien servir per tal de beure-hi 15 o 20 a la vegada. Al Cos de Redacció hi va seguir havent-hi diversitat d'opinions.

Acció Ciutadana era un periòdic que feia el metge Pascual, aquell gran metge de criatures de Girona, i a mi se'm va fer corresponsal del setmanari de la Vila. Però en aquells moments a la Vila no hi passava mai res. Es deia que es podia veure la guàrdia civil fent manilles al Casal o subhastats al Mercantil, però jo no podia pas quedar malament amb el metge Pascual al qual m'havien recomanat, no podia pas enviar a Girona unes quantilles en blanc. I si no hi havia fets, s'havien d'inventar. I em vaig inventar la crònica. Uns elements sortiren vermells d'orelles d'una taverna proferint crits ofensius contra la senyora República que feia poc que s'havia instaurat i que els pintors reproduïen amb cobre-cap vermell i molt carregada de pit. Un serè els sentí i portà els elements a la presó. Llavors era alcalde el senyor Sagrera el qual em cridà a l'Ajuntament i em digué que havia parlat amb tots els serens, àdhuc amb el serè mut el qual encara que no canta com els altres parla com el primer, i em va dir que cap sabia res del solt que portava Acció Ciutadana. Vaig haver de confessar el meu pecat, i l'alcalde em va dir que amb cròniques com aquella mai ningú no es creuria res del que portés Acció Ciutadana. No vaig tenir altra sortida que jurar que en noves cròniques faria la pau.

Vaig fer unes passes en el camp del teatre. A mi em preocupava que el teatre no s'emplenés i vaig pensar que la solució seria fer sortir a les obres una pila de gent. Els personatges eren infinits i, és clar, amb els familiars sols dels actors el teatre s'emplenà. Mèrit, com veuen, no de les obres, sinó dels familiars dels personatges.

I ve l'octubre de 1934, i de la Vila se n'agafen 70. A mi, diuen que se'm va agafar per catalanista. Val més així.

I rient, rient, arriba la guerra. A l'Estat aquella guerra li va costar, sabudes, tres màquines d'escriure. La primera me la van ferir, la segona me la

van fer presonera i la tercera canviant de posició de nits i travessant un riu en ple hivern, jo portava la màquina embolicada amb una manta i sembla que se'm va afluixar un cap de manta i la màquina em va caure al riu i se'm negà. A mi a la guerra em van tirar moltes bales, moltes bombes i moltes canonades, o a mi m'ho va semblar. Ja és un mèrit fer una guerra plena de canonades i que a un no el toquin, però potser més que mèrit meu era demèrit dels altres els quals apuntaven malament. Jo a la guerra hi feia comunicats bèl·lics a la meua manera, en vers i tot. Allò va plaure al comandant de la Brigada i cada nit feia reunir tot l'Estat Major, feia posar tothom dempeus, gorra a la mà, i jo llegia els meus versos. Fèiem un milió de presoners, abatíem deu mil avions... Un dia va venir un oficial de la Divisió, un d'aquells oficials temuts que portaven aquells envelops que s'hi llegia «urgent» i «secret», i el comandant no el va atendre fins que jo vaig acabar el meu especial part de guerra. El fet li va valer un gran vot de censura. I tot per culpa meua.

La guerra s'acaba, i ja se sap de la manera que va acabar. No hi ha massa menjar, però hi ha uns elements que en proporcionen i se'ls persegueix. Al meu entendre aquells elements sí que es mereixien un homenatge. Es coneixien per estraperlistes recordant el pas del senyor Lerroux pel govern de Madrid, aquell senyor que no es feia amb les monges i que, a més a més de no fer-s'hi recomanava que se les arromangués, i que acabà aliant-se amb els que eren partidaris de les monges. En l'ofici hi havia veritables primers violins. Una vegada al tren s'hi veia un senyor dret havent-hi lloc al banc del vagó. Prou que se li deia a aquell home: Segui, aci hi ha un lloc. Però l'home seguia dret i només feia que no amb el cap, amb el posat dels escollits, dels que calladament s'ho juguen tot per als altres. Aquell home portava una calces de doble fons plenes d'ous i no es podia seure. També hi havia unes senyores les quals portaven uns pernils embolicats amb bandoles, i quan es presentaven les autoritats, els bressolaven i alguna els arribà a donar el pit i tot. Gran mèrit aquell dels estraperlistes!

Anada a Barcelona. Hi passem cinc anys i hi fem unes bones, unes boníssimes amistats que encara perduren i que ens mouen sovint a donar repetits crits de Visca Barcelona. Quan érem a Badalona treballant a Barcelona s'havien de fer durant un temps quatre viatges diaris amb el 70, aquell famós tramvia que solia sortir a l'hora però que no se sabia mai l'hora d'arribada i que els senyors passatgers ja tenien la família avisada que no passés ànsia que es viatjava amb el 70. El 70 era un tramvia de plens assegurats, i més que estret s'hi anava restret. Un dia jo anava darrera d'un vagó del dos que

portava. Es presenta el revisor jugant-se la vida pel mig d'aquella gernació atapeïda, em demana el bitllet, l'hi dono, el demana al veí i el veí li diu: El meu el porta aquell senyor de la gorra blanca de l'altre costat del vagó. El revisor es torna a jugar la pell, arriba a l'altre cap de vagó, i aquell senyor de la gorra blanca li diu: Aquest bitllet és del meu amic de l'altre costat de vagó. El meu el porta ell. Ací l'únic mèrit que s'hi veu és el del revisor.

Estant a Badalona se m'envia a Portugal. El qui jo havia de substituir em diu: Mira, a Lisboa, si vols que t'entenguin, parla anglès... I jo, que sempre he cregut, arribo a Lisboa, surto a comprar uns estris per al despatx, entro a una botiga i ho demano en anglès. El botiguer s'arronsa d'espatlles. Ho provo en francès i té lloc la segona arronsada d'espatlles. A la botiga hi ha un senyor el qual en sentir-me parlar francès m'acompanya al carrer. Parlem dels carrers de Lisboa, de les peixeteres que van descalces pels carrers, dels discursos del senyor Oliveira Salazar... Jo ja veia que aquell senyor parlava un francès molt semblant al meu, però el francès tothom el parla com pot. Em convida a fer una beguda, jo accepto. Passa un vailet que ven diaris, el meu company en compra un i em diu: Ara deurà estar content. El general De Gaulle ha entrat a París! I jo ja no em puc aguantar més i, en català li dic: —Senyor, jo sóc de Palafrugell. I l'home em contesta amb el mateix idioma: —Jo sóc de Sabadell! O sigui, que en qüestió d'idiomes, res de nou a l'Est.

Ara em toca passar 25 anys a Barcelona. Fou estant a Barcelona que es féu una xerrada a Ràdio Nacional al Passeig de Gràcia, de la qual en sortí «Palafrugell, parada i fonda». Qui ho va manegar tot fou l'amic Narcís Sendra que ja no hi és, pobret. Tot el mèrit, tant de la xerrada com del llibre fou de l'amic Sendra.

Durant anys, tots els palafrugellencs residents a la capital fèiem pels voltants de Sant Martí una trobada celebrant una de les festes que la Vila no celebrava. Era obligació fer un discurs i cantar, i jo, com la majoria feia discurs i cantava. El mèrit del discurs i de les cantades, tot era dels convilatans que assistíem en aquelles festes.

De tant en tant sortíem de Barcelona. Nosaltres vivíem a la part alta de la ciutat, vora el Parc Güell. Carrer Verdi avall, que era el nostre, hi havia la cruïlla. A la dreta hi havia un tombant que portava al carrer de Tarragona. A l'esquerra un que portava al camp de Vall-llobrega. Jo sempre he assegurat,

rat, i ho asseguro una vegada més ací, que jo arribava a la cruïlla no tocava per res el volant del cotxe, però aquell beneït 600, per la causa que fos, girava el volant a l'esquerra i ens portava al camp de Vall-llobrega. El mèrit, no cal que hi insisteixi, era tot de l'amic 600.

I ve la Revista de Palafrugell. Jo hi vaig col·laborar a la meua manera. Es va fer una enquesta i un convilatà va dir, segur amb tota la raó del món, que les meves coses eren passades de moda. Totalment d'acord amb el convilatà.

I ja ve el retorn a la Vila, i segueixo fent versos. Ja se sap que a vegades la gent fa coses que no ha de fer. I un dia truca a casa algú i em pregunta: —És ací un senyor que fa versos? —Sí, que li dic jo. Aquell element havia d'assistir a un esdeveniment social i volia que la cosa vingués en vers. —I quan el tindrà llest? —Oh, passim com vulgui, que li dic jo. L'home torna, li dono el vers i sembla que se'm mira amb mala cara, i fa: —No me'l podria llegir per tal de veure l'entonació adequada? Jo que l'hi lleigeixo, que li dono el to, i en havent acabat que l'hi dic: —No vol pas que l'hi emboliqui?

Faig nous versos. En alguns hi posem música els mestres Viladesau, Bastons i Xicoira i s'emporten èxits en ser cantats per la Coral Mestre Sirés, pel Grup Peix Fregit i pels menuts cantaires que patinen. Havent-hi música pel mig ja se sap les barretades cap on van.

A vegades trobo algú anant pel carrer que em diu: «Passi-ho-bé». Un temps, davant trobades així, preguntava qui és el teu pare. Ara ja haig de dir: qui és el teu avi? Per tant, per qüestions d'edat, tampoc res de res. A la Vila hi ha gent molt més gran que jo que s'hi passeja i que per molts anys ho pugui anar fent.

Ser empordanès ja és un mèrit, però som molts. S'ha dit, s'ha dit, que venim dels grecs d'Empúries, però atenció, a Banyoles hi ha una barra de tot un senyor neandertalès i restes de la mateixa família s'han trobat a Anglaterra i a Gibraltar. Com volen que els anglesos ens donin Gibraltar si els primers pobladors d'Anglaterra són parents dels primers que es passejaren per Gibraltar? Per tant, res d'inflar-nos de pit perquè som empordanesos, perquè potser venim tots d'aquell neandertalès de Banyoles. I ho prova el fet que molt abans que els grecs desembarquessin a Empúries i ensenyessin a pesar el peix amb trampa a les dones de l'Escala, ja teníem els dòlmens de Romanyà,

els de Fitor i el de Can Mina d'Es Torrents, alçats, si no per l'home de Banyoles, per parents seus. Mèrit, doncs, total, per l'home de Banyoles.

Jo he dit abans que sempre havia cregut. I és veritat. A estudi, al mestre, a casa, al pare, al despatx a tots els qui guanyaven més quartos que jo, i al servei des d'un caporal a un tinent-coronel. A la guerra del país vaig creure tan poc com vaig poder.

I un dia algú em va dir: —Casa't. Hi ha casats que manen...

Ací no hi ha discussions. Deixo la paraula als casats.

I ja aposentats a la Vila em va venir de dèria, la mania, la passa d'escriure. Sóc dels qui puc dir que l'escriure em va fer perdre el llegir. Un temps comprava dos diaris, en arribar a la Vila en comprava un per Santa Margarida i l'altre per Nadal. Ara no en compro cap. Si comprar-ne dos tenia un mèrit relatiu, comprar-ne per Festes assenyalades en deu tenir poc, i no comprar-ne cap encara menys.

He passat molt de temps escrivint, i ací sí que no he permès que se m'hi fiqués ningú, escrivint he manat sempre. Ara, parlem-ne d'aquests llibres. En voler-los fer a la meua manera, sense escoltar els consells dels qui en saben més que jo, i sense fer cas de la senyora gramàtica que per a mi és una senyora antipatiquíssima ja poden pensar quins llibres han sortit! Es parla de bruixes. D'una bruixa que cantava òpera, però si el públic pagava, feia galls. Només cantava bé quan la gent no pagava. Es parla d'una vinguda en massa de gent de l'Olimp. A la senyoreta Venus un jurat la subestimà. Acostumada a caminar descalça es presentà en un concurs de bellesa i en haver-ho de fer amb talons alts, el jurat es van pensar que tenia un defecte físic i li va donar un setè lloc. Es parla d'esperits, un d'ells el del senyor Lenin el qual pujà a Sant Sebastià i, rellotge en mà, va estar una hora amb la boca oberta. Es parla de fantasmes, un d'ells va deixar 15 noies embarassades i cap d'elles s'assabentà de res...

Ara, a molts, hi surt la Vila i coses de la Vila. I si hi ha algun mèrit, és tot de la Vila, de la Vila i de la dona. La dona és parlaire, li plau la conversa. Imaginint-se un caràcter extrovertit al 100% intentant entaular conversa amb un animalàs que es passa el temps fent dir disbarats a una màquina d'escriure i que l'animalàs no passa de dir sí o no, i encara a vegades amb el cap.

Altres ja haurien demanat el divorci. Ella, per ara, no ho ha fet. Per tant, en totes les coses que he pogut fer, bones o dolentes, el mèrit és d'ella per haver-me suportat sense rondinar massa... Com han vist el balanç és més aviat fluix i els mèrits, quan n'hi ha hagut, han estat dels altres.

Però havem parlat de la Vila. I aquí sí que voldria dir unes coses si no hi ha pressa per part de vostès. Unes coses al jovent. No donar consells perquè jo quan dono consells se m'escapa el riure, però sí que voldria dir al jovent que faci coses per a la Vila, tant li fa què, escriure, cantar, pintar, fer carrosses, arrossos amb olla... Fer coses per a la Vila és fer-les per un estadi major. Anant pel món sortint de casa trobem plans i muntanyes, platges i pinedes, rius i torrentades, camins i dreceres, oliveres i vinyes, hortes i sembrats, masos i poblets, viles i ciutats i tothom diu més o menys les mateixes coses: un pardal és un pardal, una rascassa una rascassa, un llavió un llavió, un arjau un arjau, un vedell un vedell, una llevadora una llevadora, un burot un burot, una giragola de bruc una giragola de bruc, un mestre d'aixa un mestre d'aixa, però ve un moment que la gent que trobem té cada vegada més dificultats a dir bé: «Setze jutges d'un jutjat mengen fetge d'un penjat».

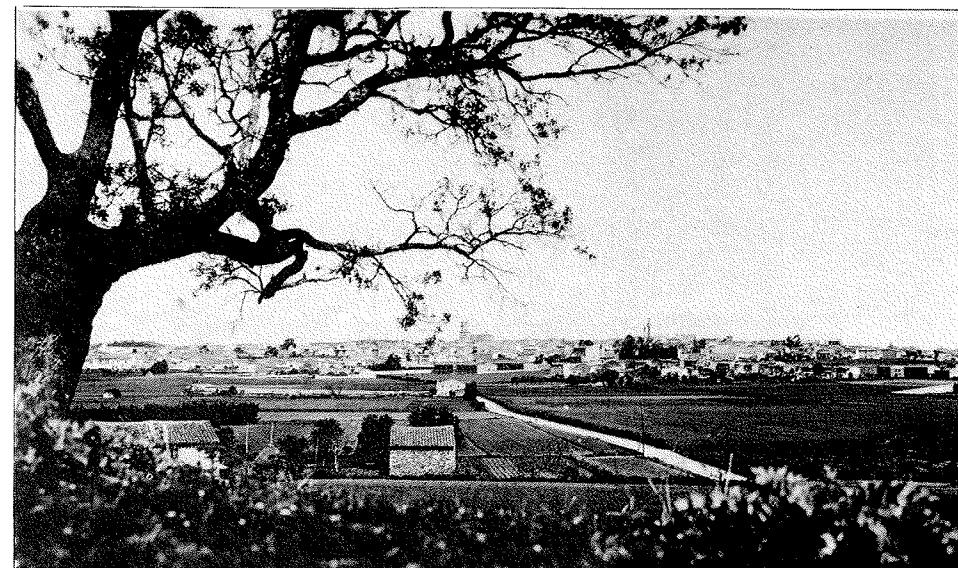
S'ha acabat aquell estadi que dèiem, s'ha acabat l'entorn. Mirem d'ajudar a mantenir-lo, a conservar-lo fent coses per a la Vila, per aquesta Vila nostra que, per a nosaltres, ha de ser, i és, la millor que hi ha.

23 d'octubre del 1982

Cançó de l'Adéu

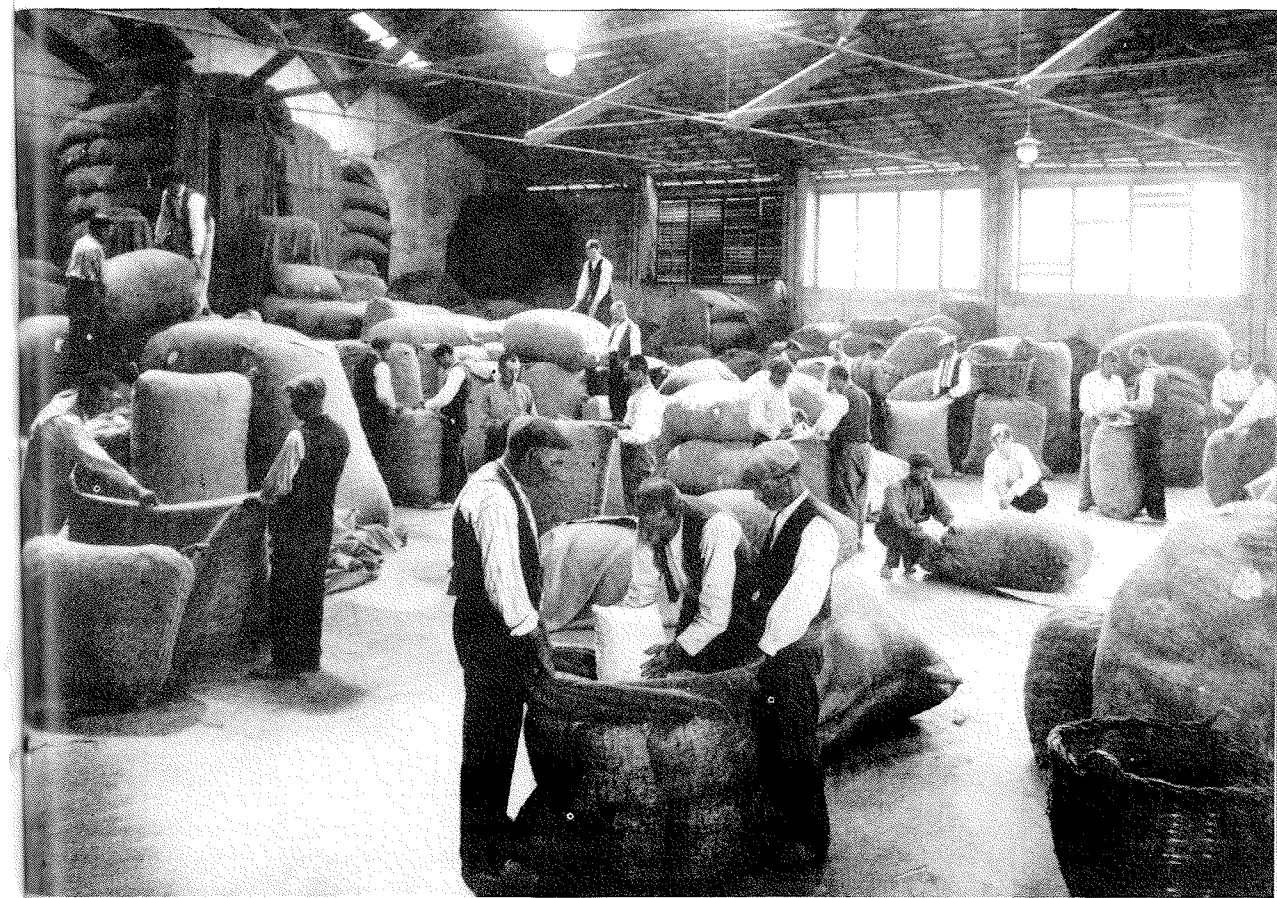
Qui adora aquests rulls
com jo t'he adorat,
qui et mira aquests ulls
com jo t'he mirat.
Qui besos a doll
damunt t'ha deixat,
qui et besa aquest coll
com jo t'he besat.
Qui passa comptant
el temps que no et veu,
qui viu esperant
el so d'una veu;
qui el cor et té tant
damunt un altar
on regnes constant
avui i demà.
Si al temple me'n vaig
sols reso per a tu,
amb l'ànsia que ho faig
no hi resa ningú.
Amor vaig cercar
encès de fervor...
respons en callar
que et passa l'amor.
El fel que jo bec
en dir que te'n vas
del tot no m'ho crec
i espero el teu pas.
Espero un tornar
de nou a prop meu;
si te'n vols anar
no em diquis adéu.
I encara que en partir
menteixis si ho fas
dos mots vull sentir:
que penses en mi
i que tornaràs!

Vista general de Palafrugell quan encara la Vila era un poble de tapers i a Calella i Llafranc només s'hi accedia per l'estreta carretera que apareix a primer terme.

El bon humor era la característica més destacada dels personatges que Bepes descriu al llarg de la seva obra. L'esperit de la Vila s'encomanava aviat als forasters que la visitaven.

Interior d'una fàbrica de suro. Els taps durant el procés d'elaboració eren col·locats en grans saques que servien per contenir-los i transportar-los d'un lloc a l'altre.

Els casinos de Plaça Nova, Centre Fraternal i Cercle Mercantil van presidir anys i panys la vida associativa palafrugellenca que agrupava obrers i patrons respectivament, fills de la societat tapera.

Les arrossades collectives sota una ombrera de pi i les cantades a trenc d'aigua després d'una menjada de garroines foren la quinta essència de la forma de viure d'una època irrepetible que a Tamariu hi tingueren especial ressonància.

Índex

El nostre Bepes	6
Els començaments i els acabaments	17
La Vila, Vila balladora	20
Palafrugell	25
Barris nous a la Vila	27
El Mil·lenari de Palafrugell	29
A vol de pardal	32
Petit Baix Empordà	34
Ahir, avui i demà	36
La tramuntana	44
Cantaires	47
Mercats	49
Les platges	51
Calella	54
Llafranc	56
Que no morin els «Iris»	57
Els tapers	58
Coses del suro	60
L'assalt a Can Frigolet del Brugar	63
Visites mèdiques	65
Assaig de composició multilingüe	67
Desafiament	69
Miratge groc	72
A Joan Pericot amb admiració i afecte	74
Palafrugell - Castuera - Palafrugell	75
1940	86
Un país que fa por?	88
Martí Jordi i Frigola	91
Som una nació?	94
Himne al Club Hoquei Palafrugell	96
Himne a la Penya Barcelonista de la Vila	97
Tenir cotxe	98
Diumenge de conills	100
Passades de frontera	102
Carai, senyor Regàs	104
Corranda de Pasqua	106
Festes Majors	108
Carnestoltes	110
Paròdia. Prohibició del Carnaval i naixement de les Festes de Primavera	112
La gran desfilada	113
Pregó amb motiu de les Festes de Primavera	115
Jubilats	125
Xerrada	127
Cançó de l'Adéu	136

COL·LECCIÓ RECULLS

Josep Martí i Clarà «Bepes»

(SOM COM SOM)

La poesia i la prosa irònica foren les disciplines literàries que més va conrear Bepes que, com ell solia dir, escrivia en palafrugellenc. La dèria de lletraferit el va acompanyar tota la vida des del mateix moment en que va penjar els hàbits esportius com a jugador de club de futbol Palafrugell, de gloriosa memòria.

Sacsejat pels esdeveniments polítics que acabaren amb la Segona República va limitar la seva activitat literària a temes locals i imaginatius tot i que ell assegurava que el fer coses per la Vila era fer-les pel País.

Josep Martí i Clarà era conegut popularment com «Bepes» sobrenom que usava per signar els seus escrits. El seu tarannà entroncava directament amb el de la societat tapera d'abans del maquinisme.

Havia publicat dos llibres «Palafrugell, parada i fonda» l'any 1959 i «Una volta a la Muralla» l'any 1983. Amb la seva mort es tancava una plana senyera de la història costumista local. Amb «Bepes» desapareix el mític món dels tapers, el de les arrossades col·lectives sota les ombreres de pi i de les cantades a trenc d'aigua després d'una menja de garroines. (* Palafrugell 13-2-1909 - † Sant Andreu de Llavaneres 25-10-1988).

EDICIONS

baix
empordà